

16+

Паляванне
на рэдкую
кнігу
стар. 4

Шэдэўры
маленькіх
мегаламанаў
стар. 12

Прызыўны
покліч
музыкі
стар. 14

Спявалі «Песняры», пье народ

Фота Уладзіміра Крука.

Вера Вярба — гэта найперш знакамітая «Ручнікі». Таму, калі пачынаць гаворку пра яе, то, канешне, зыходнай кропкай павінна стаць песня, якую паклаў на музыку Мікалай Пятрэнка. Не сумняваюся, што многія, асабліва прадстаўнікі старэйшага, ды і сярэдняга, пакаленняў праспяваюць, не напружваючы памяць. Вельмі ж часта яе выконвалі. І за святочным сталом, а гэта ж — заручыны, хрэсьбіны, вяселлі, провады ў войска ці вяртанне з яго. Ці мала якая нагода знойдзецца, калі душы раздольна, а сэрцу свабодна. Як жа ў такім разе не заспяваць:

*У суботу Янка ехаў ля ракі,
Пад вярбой Алёна мыла ручнікі.
«Пакажы, Алёна, броды земляку,
дзе тут пераехаць на кані раку?»*

*«Адчапіся, хлопец, едзь абы-куды,
не муці мне толькі чыстае вады!»
У маркоце Янка галавой панік,
упуціла дзеўка беленькі ручнік.*

*«Янка, мой сакол, памажы хутчэй!
Бо плыве, знікае ручнічок з вачэй!»
«Любая Алёна, я ж вады баюсь!
Пацалуй спачатку — што як утаплюсь!»*

*Супыніўся гнеды пад вярбой густой.
Цалавала Янку Лена над ракой.
Стала ціха-ціха на усёй зямлі,
на рацэ далёка ручнікі плылі...*

Песня даўно стала па-сапраўднаму народнай. Аднак вядомасць саслужыла Веры Вярбе і благу паслугу. Не, спачатку пачыналася ўсё як нельга лепш. Верш «Ручнікі» так спадабаўся Мікалаю Пятрэнку, які працаваў выкладчыкам Полацкага педагагічнага вучылішча, што адразу вырашыў пакласці яго на музыку. А паколькі Мікалай Макаравіч, хоць і быў самадзейным кампазітарам, у песенным майстэрстве мог паспрацаваць з многімі прафесіяналамі, лёгка падабраў неабходную мелодыю. Калі песня была гатова, пазнаёміў з ёю дуэт у складзе Тамары Дзядковай і Валянціны Альхоўскай з Лёзна. Яны ахвотна і з задавальненнем, бо ўжо спадабалася, уключылі кампазіцыю ў свой рэпертуар. І хутка «Ручнікі» паехалі на абласны агляд мастацкай самадзейнасці ў Віцебск, дзе знайшлі нямала прыхільнікаў. Пасля гэтага і заспявалі іх ці не па ўсёй Беларусі.

«ЛІМ»-акцэнт

Свята. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка 7 студзеня запаліў калядную свечку ў мінскім храме Прападобных Опцінскіх старцаў. Кіраўніка дзяржавы сустраў Мітрапаліт Мінскі і Заслаўскі Веніямін, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі. У храме прысутнічалі выхаванцы нядзельнай школы прыхода храма, прыхаджане. Аляксандр Лукашэнка павіншаваў са светлым, яркім, добрым і доўгачаканым святам Раства Хрыстовага. І дадаў, што будзе правільным у гэтае свята таксама адрасаваць прывітанне і добрыя словы ўсім суайчыннікам — не толькі праваслаўным, але і католікам, іўдзеям, мусульманам. Рэагуючы на выступленне Прэзідэнта Беларусі, у якім ён выказаўся па шэрагу актуальных пытанняў у жыцці краіны, аб падзеях у рэгіёне і свеце, мітрапаліт Веніямін адзначыў: «Шмат было сказана з таго, што дае адказы на пытанні сённяшняга жыцця. З боку царквы хачу адзначыць, што мы імкнёмся па розных напрамках узаемадзейнічаць з дзяржавай».

Прыярытэты. Год гістарычнай памяці, якім у Беларусі аб'яўлены 2022-і, пройдзе пад знакам захавання гераічнай спадчыны і праўды аб усіх перыядах жыцця беларускага народа, адзначыў Прэзідэнт на нарадзе па пытаннях рэалізацыі гістарычнай палітыкі. Ёсць неабходнасць сістэматызаваць гістарычныя даследаванні, мема-рыяльныя комплексы, вызначыць на перспектыву даты, падзеі, асобы, якія трэба ўвекавечыць, унесці карэктывы ў работу па патрыятычным выхаванні дзяцей і моладзі з апорай на факты гераічных подзвігаў продкаў. «Сёння ўся гэтая работа — адзін з найважнейшых напрамкаў забеспячэння нацыянальнай бяспекі краіны», — падкрэсліў беларускі лідар. Аляксандр Лукашэнка адзначыў, што трэба ўдзяліць пільную ўвагу пытанням так званай гістарычнай палітыкі: «Упершыню за гады сваёй незалежнасці мы ставім гэтыя два паняцці — «гісторыя» і «палітыка» — побач. Да гэтага часу мы стараліся не палітызаваць гісторыю».

Віншаванні. Беларускі лідар павіншаваў народнага артыста Расійскай Федэрацыі Канстанціна Хабенскага з юбілеем. «Сваёй няспыннай творчай дзейнасцю вы здабылі любоў шматлікіх паклоннікаў па ўсім свеце і высокі аўтарытэт сярод прафесіяналаў, — адзначыў Аляксандр Лукашэнка. — Асобных слоў удзячнасці заслугоўваюць створаныя вамі дабрачынныя праекты, накіраваныя на рэалізацыю прынцыпаў гуманнасці і міласэрнасці ў сучасным грамадстве».

• Прэзідэнт Беларусі накіраваў віншаванне з юбілеем народнай артысткі РСФСР Марыне Няёлавай. «Вы сыгралі яркія, шматгранныя ролі ў любімых многімі пакаленнямі спектаклях і кінафільмах, паспяхова рэалізавалі сябе на прафесійнай ніве», — гаворыцца ў віншаванні. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што ўнікальны стыль, унутраная сіла і абаянне актрысы пакарылі сэрцы шматлікіх беларускіх паклоннікаў.

• Аляксандр Лукашэнка таксама павіншаваў народнага артыста Расійскай Федэрацыі Андрэя Ліпу з днём нараджэння. «Вашым яркім і непараўнальным работам апландзіруюць найлепшыя сусветныя залы. Вы па праве належыце да праслаўленых майстроў культуры, якія здабылі глыбокую любоў гледачоў і павагу калег — прафесіяналаў сцэны», — сказана ў віншаванні. «Упэўнены, што ваша плённая дзейнасць будзе і ў далейшым садзейнічаць умацаванню дружбы і культурных сувязей паміж народамі Беларусі і Расіі», — адзначыў беларускі лідар.

Канстытуцыя. У нашых інтарсах і нам пад сілу зрабіць так, каб грамадства развівалася без узрушэнняў, каб мір і спакой панавалі ў нашай Беларусі. Такім меркаваннем падзяліўся з журналістамі намеснік кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Ігар Луцкі перад сустрэчай з актывам Гомельскай вобласці, паведамляе БелТА. Ігар Луцкі падкрэсліў, што Канстытуцыя была і застаецца Асноўным Законом, гарантам незалежнасці і суверэнітэту Беларусі. Аднак у сувязі з трансфармацыямі ў грамадстве трэба мадэрнізаваць і Асноўны Закон. Канстытуцыйныя навілы дэтальна прапрацаваны на працягу некалькіх месяцаў на розных узроўнях. «Цяпер усе разам мы выпрацоўваем канчатковыя падыходы, выходзім на фінішную прамую. Новыя палажэнні аналізуюцца, агучваюцца прапановы па ўдасканаленні. У хуткім часе Канстытуцыя будзе вынесена на рэферэндум. Гэта актуальна і ў сувязі з геапалітычнай абстаноўкай у свеце», — падкрэсліў Ігар Луцкі.

Памяць. У дзень нараджэння народнага артыста, заснавальніка ансамбля «Песняры» Уладзіміра Мулявіна міністр культуры Беларусі Анатоль Маркевіч сустраўся з дачкой музыканта Марынай Мулявінай. На сустрэчы ў міністэрстве прысутнічалі кіраўнік ліцейнага дома «Дубровін» (Екацярынбург, Расія) Іван Дубровін і музыказнаўца, аўтар кнігі «Беларуская эстрада. Настальгічны дывертысмент. Гісторыя эстрады Беларускай дзяржаўнай філармоніі. 1930—1980-я гады» Вольга Брылон. Анатоль Маркевічу перадалі юбілейны медаль, выбалены ліцейным домам. «Дубровін» выканаў і помнік у бронзе народнаму артысту, устаноўлены ў Мінску на бульвары імя Мулявіна. «Гэта першы медаль, прысвечаны заснавальніку ансамбля «Песняры», паведамляе БелТА.

Творчасць. Урачыстая цырымонія ўзнагароджвання пераможцаў літаратурнага конкурсу «Беларускі салавей», прысвечанага 135-годдзю з дня нараджэння Змітрака Бядулі, пройдзе 18 студзеня ў галерэі «Лабірынт» Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, паведамліў у НББ. Конкурс праходзіў у межах праекта «На хвалі часу, у плыні жыцця» і быў аб'яўлены восенню мінулага года Нацыянальнай бібліятэкай пры ўдзеле газеты «Літаратура і мастацтва», «Настаўніцкай газеты», часопіса «Бярозка», Вялікага тэатра, Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра юнага гледача і іншых. Творчае спаборніцтва стала папулярным сярод шырокай аўдыторыі дзяцей і дарослых з розных куткоў Беларусі, а таксама прыцягнула ўвагу замежных удзельнікаў, адзначылі ў НББ.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

прэміі

Патрыятызм. Пазіцыя. Пашана

На пачатку новага года Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка прысудзіў прэміі «За духоўнае адраджэнне» і спецыяльныя прэміі дзеячам культуры і мастацтва. 11 студзеня Кіраўнік дзяржавы ва ўрачыстай абстаноўцы ўручыў узнагароды. Падчас выступлення Аляксандр Лукашэнка падкрэсліў, што ўручэнне прэмій па традыцыі прымеркавана да калядных свят. Бо гэта дзіўны час, напоўнены верай, каханнем і радасцю. Час, які, на думку беларускага лідара, аб'ядноўвае людзей, натхняе, дорыць надзею. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што разам з прэміямі «За духоўнае адраджэнне» і спецыяльнымі прэміямі традыцыйна ўручаюцца і прэміі «Беларускі спартыўны Алімп» атлетам і трэнерам, якія праслаўляюць Беларусь на міжнародных арэнах і ўласным прыкладам дэманструюць перавагу здаровага ладу жыцця.

Дзеля духоўнага...

Па выніках 2021 года за актыўную дзейнасць у гуманітарнай сферы, якая садзейнічае захаванню і прымнажэнню нацыянальнага культурнага здобытку, выхаванню ў моладзі любові да Радзімы, умацаванню духоўных каштоўнасцей і ідэй міласэрнасці прысуджаны пяць прэмій «За духоўнае адраджэнне».

Грамадскае аб'яднанне «Магілёўскі абласны гісторыка-патрыятычны пошукавы клуб «Віктру» ўганаравана за значны ўклад у патрыятычнае выхаванне моладзі, увекавечванне памяці абаронцаў Айчыны, рэалізацыю разведвальных пошукавых праектаў «Памяць», «Дняпроўскі рубж» і «Сожскі рубж» на Магілёўшчыне.

За дасягненні ў справе патрыятычнага выхавання дзяцей і моладзі, рэалізацыю праекта «Пост-Памяці Брэсцкай крэпасці», актыўны ўдзел у міжнародным міратворчым руху адзначаны калектыў дзяржаўнай установы адукацыі «Цэнтр дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі г. Брэста».

Прэміяй уганараваны мясцовы дабрачынны фонд імя Аляксея Талая — за асаблівую заслугу ва ўвасабленні ідэй гуманізму, рэалізацыю дабрачынных праектаў, накіраваных на захаванне гістарычнай памяці і традыцый, падтрымку дзяцей, якія пацярпелі ад ваенных дзеянняў.

Адзначана праца протаіерэя, настаяцеля храма іконы Божай Маці «Усецарыца» ў г. Мінску, старшыні Сінадальнага аддзела па царкоўнай дабрачыннасці і сацыяльным служэнні Беларускай праваслаўнай царквы Кірыла Шолкава. Ён удастоены прэміі за вялікі асабісты ўклад ва ўмацаванне духоўных каштоўнасцей, самаадданую працу ў сферы асветы і царкоўнай дабрачыннасці.

Нагодай для ўшанавання прэміяй сталі дасягненні Рэспубліканскага грамадскага аб'яднання «Патрыёты Беларусі» па рэалізацыі сацыяльна значных праектаў, накіраваных на фарміраванне грамадзянскай самасвядомасці і ўмацаванне дзяржаўнага суверэнітэту.

У ракурсе грамадскага прызнання

За важкія дасягненні ў сферы музычнага, выяўленчага, дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, журналістыкі, народнай і аматарскай мастацкай творчасці, навучання і выхавання творчай моладзі, што атрымалі грамадскае прызнанне, прысуджана 9 спецыяльных прэмій Прэзідэнта Беларусі дзеячам культуры і мастацтва.

Сярод іх — аўтарскі калектыў у складзе аглядальніка рэдакцыі аддзела палітычнай інфармацыі установы Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «Выдавецкі

Фота БелТА.

дом «Беларусь сегодня» Людмілы Гладкай, аглядальніка аддзела падрыхтоўкі ілюстрацый упраўлення аб'яднанага сакратарыята ўстановы Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «Выдавецкі дом «Беларусь сегодня» Алега Карповіча, генеральнага дырэктара таварыства з абмежаванай адказнасцю «Тэхнагруп» Юрыя Цераховіча. Спецпрэміяй адзначаны ўклад у развіццё беларускай журналістыкі, цыкл публікацый па актуальных пытаннях грамадска-палітычнага жыцця краіны.

За стварэнне высокамастацкіх вобразаў у прэм'ерных спектаклях Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Рэспублікі Беларусь спецпрэмія прысуджана артысту-вакалісту (салісту) — вядучаму майстру сцэны гэтай установы, народнаму артысту Беларусі Уладзіміру Громаву.

За ўклад у захаванне традыцый харэаграфічнага мастацтва, актыўны ўдзел у грамадска-культурным жыцці краіны ўганараваны заслужаны аматарскі калектыў Рэспублікі Беларусь народны ансамбль танца «Крыжачок» Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Выхаванне творчай моладзі, паспяховы ўдзел у рэспубліканскіх і міжнародных конкурсах і фестывалях сталі нагодай для прысуджэння прэміі заслужанаму аматарскаму калектыву Рэспублікі Беларусь узорнаму тэатру эстрады «Кропелька» Мірскага сельскага Дома культуры дзяржаўнай установы культуры «Баранавіцкая раённая клубная сістэма».

Заслужаны калектыў Рэспублікі Беларусь Прэзідэнцкі аркестр Рэспублікі Беларусь дзяржаўнай установы «Палац Рэспублікі» Кіраўніцтва справамі Прэзідэнта ўдастоены прэміі за значныя дасягненні ў развіцці эстраднага мастацтва, рэалізацыю музычных праектаў у рамках Года народнага адзінства.

Спецыяльнай прэміяй таксама адзначаны асабісты ўклад у захаванне традыцый ганчарнага рамяства загадчыка філіяла нумар 15 Цэнтра ганчарства в. Гарадная дзяржаўнай установы культуры

«Сталінская раённая клубная сістэма» Васіля Казачка.

Калектыву ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» спецпрэмія прысуджана за значны ўклад у патрыятычнае выхаванне моладзі, рэалізацыю грамадска-культурных праектаў.

За плённую працу па захаванні традыцый вырабу беларускай выцінанкі прэміі ўдастоена кіраўнік народнага аматарскага калектыву Рэспублікі Беларусь клуба майстроў

народнай творчасці «Каляровая альтанка» Навагрудскага раённага Цэнтра рамёстваў дзяржаўнай установы культуры «Навагрудскі раённы цэнтр культуры і народнай творчасці» Наталія Клімко.

Нацыянальны алімпійскі камітэт Рэспублікі Беларусь стаў лаўрэатам спецпрэміі за арганізацыю і правядзенне спартыўна-культурнага фестывалю «Вытокі. Крок да Алімпу», накіраванага на папулярнызацыю здаровага ладу жыцця, умацаванне сямейных каштоўнасцей і захаванне нацыянальных традыцый.

Шляхам гістарычнай праўды

Дзейнасць лаўрэатаў прэміі Кіраўнік дзяржавы назваў прыкладам для іншых у разуменні таго, што толькі стваральная праца вядзе дзяржаву да росквіту, а прызначэнне грамадзяніна ва ўсе часы — абарона і будаўніцтва Айчыны. Толькі такія справы, перакананы Аляксандр Лукашэнка, узабагачаюць чалавека і вядуць яго да духоўных вяршынь, прымушаюць імкнуцца да святла і несці яго іншым.

«Кожны з вас, паважаныя лаўрэаты, вялікі талент. Сваёй дзейнасцю, сваім жыццём вы пацвярджаеце простую ісціну: мастацтва, творчасць, спорт, грамадска-дзейнасць павінны быць высокамаральнымі і стваральнымі, — канстатаваў Прэзідэнт. — Вы патрыёты па ўчынках, сапраўдныя народная інтэлігенцыя па духу, для якой любоў да Радзімы — перш за ўсё служэнне ёй, прага зрабіць родную краіну прыгажэйшай», — звярнуўся Аляксандр Лукашэнка да ўганараваных.

Падчас выступлення беларускі лідар зрабіў акцэнт на тым, што менавіта трывалыя духоўныя апоры дапамаглі беларусам захаваць родную мову, культуру і традыцыі. Таму надзвычай важна берагчы памяць народа, гістарычную праўду, не дапускаць фальсіфікацыі лёсавызначальных для краіны падзей.

Інеса ПЕТРУСЕВІЧ

стасункі

Грунт трох дзесяцігоддзяў

У Рэспубліканскім інстытуце кітаязнаўства імя Канфуцыя Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта адбылася міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Тры дзесяцігоддзі беларуска-кітайскіх адносін і стварэнне супольнасці адзінага лёсу чалавецтва».

З прывітальнымі словамі да ўдзельнікаў сустрэчы (канферэнцыя, дарэчы, праводзілася вочна і анлайн) звярнуліся першы намеснік прэм’ер-міністра Рэспублікі Беларусь, сустаршыня Беларуска-Кітайскага ўрадавага камітэта па супрацоўніцтве Мікалай Снапкоў, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Кітайскай Народнай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь Се Сяаюн, рэктар БДУ Андрэй Кароль, старшыня Прэзідыума Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі Ніна Іванова.

Дырэктар РІКК БДУ, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Беларусь у КНР у 2006—2011 гг., прафесар Анатоль Тозік выступіў з дакладам «Асноўныя этапы і вынікі развіцця беларуска-кітайскіх адносін у палітычнай сферы». Пра навукова-

тэхнічнае супрацоўніцтва Беларусі і Кітая расказаў першы намеснік старшыні Прэзідыума НАН Беларусі акадэмік Сяргей Чыжык.

Шмат цікавага ў аглядзе здзейсненага і вызначэнні перспектывы беларуска-кітайскіх адносін адзначылі акадэмік-сакратар АДДЗЯЛЕННЯ гуманітарных навук і мастацтва НАН Беларусі Аляксандр Каваленя, кіраўнік Адміністрацыі Кітайска-Беларускага індустрыяльнага парка «Вялікі камень» Аляксандр Ярашэнка, незалежны дырэктар ААТ «Банк развіцця Рэспублікі Беларусь», Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Беларусь у КНР у 2016—2020 гг. прафесар Кірыл Руды, дырэктар Беларускага інстытута стратэгічных даследаванняў Алег Макараў.

Да культурных стасункаў у дакладзе «Летапіс беларуска-кітайскага супрацоўніцтва ў галіне культуры» звярнуўся міністр культуры Рэспублікі Беларусь у 2012—2017 гг. Барыс Святлоў. Выступіў на міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі з дакладам «Асноўныя напрамкі супрацоўніцтва беларускіх і кітайскіх сродкаў масавай інфармацыі: пачатак, сучасны стан,

перспектывы» дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда» Алесь Карлюкевіч. Ішла гаворка на канферэнцыі і пра шэраг кніжных, выдавецкіх праектаў, якімі ў апошнія гады асабліва вылучаецца выдавецтва «Мастацкая літаратура», дэманструючы супольныя падыходы з кітайскімі кнігавыдаўцамі.

Згаданы на канферэнцыі і такія важкія творчыя праекты, як анталогіі кітайскай паэзіі «Пад крыламі Дракона: сто паэтаў Кітая», «Пялёсткі лотаса і хрызантэмы: паэты Кітая XX стагоддзя», народжаныя дзякуючы перакладчыцкаму таленту лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Міколы Мятліцкага і выдадзеныя пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Несумненна, гуманітарныя, культурна-асветніцкія, кнігавыдавецкія, медыйныя адносіны Беларусі і Кітая патрабуюць далейшага развіцця. І гэта немагчыма без удзелу ў генерацыі новых ідэй той вялікай каманды кітаістаў, усходазнаўцаў, якая дзякуючы нацыянальнай сістэме адукацыі сфарміравалася ў Беларусі за апошні час.

Раман СЭРВАЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Старт дадзены!

Вынікі дзейнасці Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі і задачы творчай суполкі на гэты год абмеркавалі ў горадзе над Сожам.

Мінулы год быў аб’яўлены на Гомельшчыне яшчэ і Годам класічнай літаратуры і чытання. Вялікая ўвага — папулярызацыі кніг сярод усіх катэгорый насельніцтва. Самастойна і разам з партнёрамі творчай суполкі праведзена больш чым паўсотні мерапрыемстваў патрыятычнай тэматыкі, арганізавана звыш 1040 сустрэч пісьменнікаў з чытачамі. Творцы бралі актыўны ўдзел у літаратурных, краязнаўчых, грамадска-культурных акцыях, канферэнцыях, прэзентацыях, дыскусійных пляцоўках і круглых сталах.

Найбольш значныя і яркія падзеі літаратурнага жыцця — правядзенне адкрытых конкурсаў з нагоды 100-гадовых юбілеяў Івана Шамякіна і Івана Мележа, сумесная праца з расійскімі калегамі па адкрыцці музейнага пакоя Івана Мележа ў Растоўскай вобласці, ініцыіраванне і правядзенне III абласнога фестывалю літаратуры, культуры і народных традыцый «На зямлі Кірылы Тураўскага», XVI міжнародны фестываль-свята «Славянскія літаратурныя дажыткі», канферэнцыя славянскіх літаратараў да 80-годдзя пачатку Вялікай Айчыннай вайны і інш.

Яркімі кнігамі парадавалі чытачоў Ізяслаў Катляроў (зборнік паэзіі «Мое духоўнае прастранства», публіцыстыкі — «Война — время подвигов и трагедий»), Уладзімір Гаўрыловіч (проза — «Сэрца сваё не падманеш...», «Куда улетает Ангел», «Не сварыся з нябёсамі»), Алена Матвіенка

спадчына

Растлумачыць глыбінныя сэнсы

Лялькі-абярэгі, абрадавыя вырабы, а таксама лялькі, якія прадстаўляюць касцюмы з розных куткоў Беларусі, — усё гэта склала экспазіцыю «Музея беларускай лялькі», які нядаўна адкрыўся ў Чачэрскім раённым цэнтры рамёстваў, фальклору і этнаграфіі. У прэзентацыйнай экспазіцыі — больш за 100 прадметаў ручной работы. Музей стылізаваны пад беларускую хату.

Жаданне аднавіць свой строй, паказаць традыцыі раёна папярэднічала ідэі стварэння такой установы. Затым арганізатары задумалі аднавіць выявы ўсіх беларускіх строяў. «Стварылі свой касцюм — Краснапольскага строю, да якога адносяць і Чачэршчыну. У ім прадстаўлялі ўласныя экспазіцыі і раён на розных мерапрыемствах, фестывалях. Лапці давялося шукаць доўга, нейкія рэчы і дэталі набывалі

ў людзей. А вось фартух рабілі самі, кашуля таксама новая. Усё астатняе аўтэнтычнае. Многае нам перадалі жыхары раёна. Касцюмы шыем па эскізах, якія прадстаўлены ў кнізе вядомага этнографа, фалькларыста, археолага і публіцыста Еўдакіма Раманава, а таксама па іншых аўтарытэтных крыніцах», — адзначыла дырэктар цэнтры Юлія Фенік.

Экспазіцыя стваралася на працягу года. Прадумвалі і рэалізоўвалі ўсё ўласнымі сіламі. Аднак калекцыя, натуральна, будзе папаўняцца. Лялькі ствараюць шэсць майстрых раённага цэнтры рамёстваў, фальклору і этнаграфіі. Работа над адным вырабам займае каля месяца. Тры

дні — сапраўдны рэкорд чачэрскіх умеліц.

Супрацоўнікі цэнтры імкнуцца расказаць аб традыцыях маладому пакаленню, растлумачыць глыбінныя сэнсы, навучыць ствараць і захоўваць. На майстар-класах наведвальнікі музея робяць свае лялькі.

Яўгенія ШЫЦЬКА

«ЛіМ»-люстэрка

Канцэрт лаўрэата міжнародных конкурсаў Кацярыны Мікалаевай пройдзе 22 студзеня ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі ў рамках аўтарскага цыкла «Шэдэўры сусветнага арганна-мастацтва» музыказнаўцы, кандыдата мастацтвазнаўства Вольгі Савіцкай. У імпрэзе прыме ўдзел лаўрэат міжнародных конкурсаў Юлія Пярэу (фартэпіяна). У першым аддзяленні прадставяць творы Іагана Себасцьяна Баха і Марыса Дзюруфле. У другой частцы канцэрта прагучаць творы для фартэпіяна і аргана Кліфарда Дэмарэста і дзве транскрыпцыі Кацярыны Мікалаевай, якія яна падрыхтавала спецыяльна для аргана Белдзяржфілармоніі: сюіта з балета Пятра Чайкоўскага «Шчаўкунок» і «Рапсодыя ў блюзавых тонах» Джорджа Гершвіна.

Праект міжнароднай тэхнічнай дапамогі «Вектар у мінулае. Развіццё традыцыйнай культуры як драйвер росту турыстычнага патэнцыялу» стартаваў у Маларыцкім раёне, інфармуе БелТА. Вядучым бенефіцыярам выступае аддзел ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі райвыканкама, яго партнёрам — Цэнтр культуры, спорту і адпачынку ў горадзе Кляшчэлі і асацыяцыя «Спадчына Падляшша» Падляскага ваяводства. Праект рэалізоўваецца па праграме трансгранічнага супрацоўніцтва «Польшча — Беларусь — Украіна» на 2014—2020 гады. «Мэта — захаванне і папулярызацыя рэгіянальных асаблівасцей аўтэнтычных культурных традыцый беларуска-польскага пагранічча для павышэння турыстычнай прывабнасці трансгранічнай тэрыторыі. Мы маем намер аб’яднаць намаганні трох бенефіцыяраў, у кожнага з якіх ёсць вопыт і кваліфікацыя ў сваёй кампетэнцыі», — адзначылі ў райвыканкаме.

Музей антрапалогіі і этнаграфіі Расійскай Акадэміі навук, пераемнік першага расійскага дзяржаўнага публічнага музея — знакамітай Кунсткамеры, заснаванай Пятром I у 1714 годзе, адкрые новую пастаянную экспазіцыю ў дзень 350-годдзя з нараджэння імператара — 9 чэрвеня 2022 года. Галерэя пад назвай «Пятроўская Кунсткамера» размесціцца на першых двух паверхах вежы гістарычнага будынка музея. Сапраўдныя экспанаты будуць дапаўняцца элементамі сучаснага дызайну. Дарэчы, у галерэі другога паверха прадставяць прадметы з калекцый, сабраных падчас першых акадэмічных экспедыцый і першых расійскіх кругасветных падарожжаў, паведамляе «ИТАР-ТАСС».

Таргі рэдкіх кніг, аўтографаў, антыкварных прадметаў і фатаграфій з прыватных маскоўскіх і пецяярбургскіх збораў правядзе 20 студзеня аўкцыённы дом «Літфонд». У ліку топ-лотаў — другое выданне рамана ў вершах «Яўгеній Анегін» Аляксандра Пушкіна (1833) і жалобная павязка 1924 года з выявай Маўзалея для цырымоніі развітання і пахавання Уладзіміра Леніна. Як перадае «ИТАР-ТАСС», на таргі таксама выстаўлена першая літаграфаваная кніга Уладзіміра Маякоўскага «Я!» 1913 года. Першы зборнік вершаў паэта быў выдадзены тыражом усяго 300 экзэмпляраў. На аўкцыёне прадставяць і першы зборнік вершаў Ганны Ахматавай «Вечар» 1912 года са збору Марыны Цвятаевай з яе рукапісных ўладальніцкімі пазнакамі.

Акцёры Марк Руфала і Х’ю Лоры здымуцца ў міні-серыяле *Netflix*, заснаваным на рамане Энтані Дора «Усё нябачнае нам святло», перадае РІА «Новости». Дзеянне ў драме, якая будзе складацца з чатырох эпізодаў, разгорнецца падчас Другой сусветнай вайны і засяродзіцца вакол сляпой французанкі па імені Мары-Лора. Разам з маладым нямецкім салдатам Вернерам яна спрабуе перажыць жахі ваенных гадоў у акупаванай Францыі. Адаптуе раман Стывен Найт («Вострыя казыркі»). Па яго сцэнарыі эпізоды здыме Шон Леві, які стварыў камедыю «Галоўны герой» і прыгодніцкую трылогію «Ноч у музеі». Раман «Усё нябачнае нам святло» быў прадстаўлены ў 2014 годзе, амаль адразу стаў бестселерам і ўдастоены Пулітцэраўскай прэміі ў катэгорыі «Мастацкая проза».

Найлепшым кіна- і тэлеработам года асацыяцыя замежнай прэсы Галівуда ўручыла «Залаты глобус». Найлепшай карцінай стала драма «Улада сабакі» рэжысёра Джэйна Кэмпіён. Фільм атрымаў прызы ў трох катэгорыях: найлепшыя фільм, рэжысёр і мужчынская роля другога плана (Кодзі Сміт-Макфі). Найлепшым акцёрам назвалі Уіла Сміта за ролю бацькі амерыканскіх тэнісістак Серэны і Вінус Уільямс у драме «Кароль Рычард». Найлепшай драматычнай актрысай стала Ніколь Кідман. Шосты «Залаты глобус» ёй прынесла роля зоркі сіткамаў 1950-х гадоў Люсіль Бол у фільме «Быць Рыкарда».

У катэгорыі «Камедыя/мюзікл» асацыяцыя ўзнагародзіла «Вестсайдскую гісторыю» Стывена Спілберга. «Залаты глобус» у катэгорыі «Найлепшы драматычны серыял» заваявала шоу «Спадчыннікі», піша РІА «Новости».

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Пакліканне — расчытваць мінуўшчыну

Распаўсюджана думка, што дакументальных помнікаў у краіне амаль не засталася: архіўныя дакументы, рукапісныя і друкаваныя кнігі былі знішчаны, згублены, вывезены за мяжу. Але, нягледзячы на тое, што страцілі мы шмат, у сховішчах — бібліятэках, архівах, музеях — знаходзяцца яшчэ не засвоеныя багацці. Адна з найважнейшых задач беларускіх культуролагаў, на думку Таццяны Рошчынай, бібліёграфа і заслужанага дзеяча культуры Беларусі, у мінулым загадка аддзела рэдкай кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, — захаваць і зрабіць даступнымі гэтыя скарбы, увесці іх у навуковы ўжытак. Сёння Таццяна Рошчына распавядае пра тое, як фарміраваўся фонд аддзела рэдкай кнігі бібліятэкі, якія перспектывы ў гэтага кірунку і чаму ён будзе запатрабаваны заўсёды.

Таццяна Рошчына.

Хобі і праца

Уладкавалася ў бібліятэку спачатку ў аддзел беларускай літаратуры, потым перайшла ў аддзел замежнай літаратуры. І толькі пазней пачала працаваць з рэдкай кнігай. Яе камплектаванне — справа вельмі складаная, асабліва калі ўлічыць, колькі кніжных скарбаў загінула альбо вывезена... Загадкай прызначылі ў 1983 годзе. Аддзел быў не ў лепшым стане: не хапала людзей і памяшканняў, плюс арганізацыйныя пытанні. Але так атрымалася, што самым цікавым напрамкам дзейнасці для мяне стала камплектаванне. Калі кажуць, што найлепшая праца — гэта хобі, за якое плацяць, то гэта пра мяне: з часоў маладосці маё хобі і ёсць праца з кнігай. То-бок кнігі былі найвялікшым захапленнем з вытокаў маленства: бацька працаваў дырэктарам гістарычнага архіва ў Мінску, і кніг у доме заўжды было шмат. Праўда, не думала, што буду імі займацца прафесійна: працавала з бібліяграфіяй, а потым давялося ўнікнуць у праблемы камплектавання — гэта і стала самым цікавым. Расшуквалі рэдкія выданні... Спачатку здавалася, быццам нічога знайсці немагчыма. Нават бывала, што выяўлялі нечаканае ва ўласных фондах: гэта былі выключныя рэчы, у тым ліку айчынныя выданні XVIII стагоддзя на польскай мове, на латыні, кірылічныя... Яны былі заінвентарызаваныя, у некаторых выпадках нават часткова апісаныя, але пра іх ніхто не ведаў. Бо каб паўнаўважна апісаць такую кнігу, трэба ведаць адмысловыя правілы, кірыліцу і замежныя мовы, не кажучы пра родную. Акрамя таго, неабходна ведаць і саму кнігу...

Адкуль?..

Крыніц камплектавання ў нас шмат. Напрыклад, пры ліквідаванні спецфонду ў аддзел былі адабраны ўнікальныя беларускія выданні 20—30-х гг. XX ст. — творы Францішка Аляхновіча, Вацлава Ластоўскага, Максіма Гарэцкага і іншых. Калісьці ў наш спецфонд трапіла і калекцыя рускай эмігранцкай літаратуры з адметнымі аўтографамі. Сярод самых каштоўных — два Марыны Цвятаевай, аўтографы Ірыны Адоеўцавай, Георгія Іванова і шмат іншых. Усё з трафейных фондаў. Справа ў тым, што пасля вайны ў нашай бібліятэцы з двух мільёнаў засталася толькі 321 тысяча тамоў, астатняе — вывезена. Пасля вайны частку знайшлі ў Германіі, нешта адшукалася ў Польшчы, Чэхаславакіі, Ка-

Фота Андрэя Шчукіна.

З рарытэтаў бібліятэкі.

ну. Так здабылі першае ўкраінскае выданне «Апостала» Івана Фёдарова 1574 года. Яно было дэфектным, але, нягледзячы на гэта, цяпер — прадмет гонару кніжніцы.

З букіністычных знаходак трапіліся прыжыццёвыя выданні Адама Міцкевіча, казкі Пушкіна ў ілюстрацыях Івана Білібіна, рукапісныя кнігі.

Набывалі мы і стараабрадніцкія калекцыі — там знаходзілі шыкоўныя рукапісы XVII—XIX стагоддзяў, у тым ліку рукапісы з крукавымі нотамі спеваў — потым з нашага фонду іх бралі расчытваць спецыялісты з Акадэміі музыкі.

Адна з музычных знаходак трапіла ў бібліятэку зусім нечаканым спосабам. У 1997 г., падчас работ ў складзе прэзідэнцкай камісіі ў касцёле Божага Цела ў Нясвіжы, я звярнула ўвагу на вялікую колькасць нот, рукапісных і друкаваных, для органа і хору. Рукапісныя ноты па рашэнні камісіі былі перададзены ў Нацыянальную бібліятэку Беларусі. Запросілі спецыялістаў, якія займаліся гісторыяй беларускай музыкі. Яны высветлілі, што гэта аказаўся архіў арганіста сабора Божага Цела Эдварда Гірдо. У наяўнасці былі надзвычай цікавыя музычныя формы, якія раней у Беларусі не выкарыстоўваліся. Дзяўчаты расшукалі яго фотаздымкі і магілу ў Нясвіжы, а ў часопісе «Мастацтва» апублікавалі вялікі артыкул. Частку гэтых нот выкарыстала «Беларуская капэла» Віктара Скорабагатава — выконвалі музычныя творы Э. Гірдо.

Былі знаходкі і ў іншых бібліятэках. Калі пасля вайны вярталі страчаныя фонды, часам трапляліся незвычайныя рэчы.

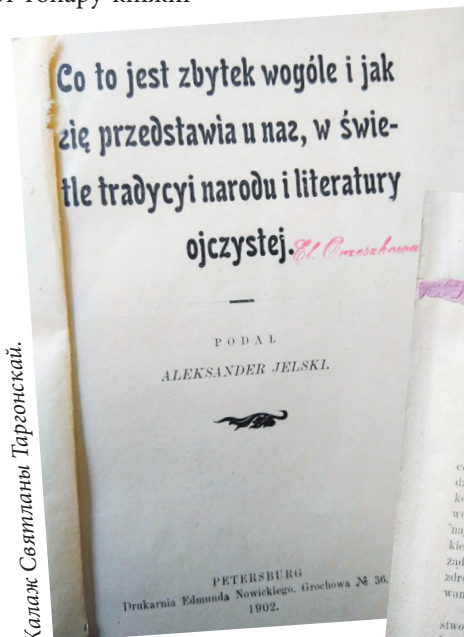
Чытачы самі нам падказвалі, маўляў, у гэтай бібліятэцы ёсць адно, у іншай — другое... У Прэзідэнцкай (на той час — урадавай), напрыклад, былі кнігі кірылічнага друку, літаратура не па профілі бібліятэкі — яе пагадзіліся перадаць нам... Тое ж і ў абласной магілёўскай бібліятэцы: палеаграфы (выданні першай паловы XVI стагоддзя) і іншыя старадрукі на замежных мовах былі ім не патрэбны — адсутнічалі спецыялісты, якія бібліятэкары, так і чытачы, якія маглі б працаваць з імі. Прывезлі адтуль шмат найкаштоўнейшых кніг...

З Гомельскай абласной кніжніцы да нас трапілі арабскія рукапісы з бібліятэкі Паскевіча. Найстаражытнейшым аказаўся рукапіс XIV стагоддзя.

Бывала, што людзі самі прыносілі бясцэнныя кнігі. Адзін жыхар Віцебскай вобласці прынёс кнігі з калекцыі стараабрадцаў (яго родныя былі стараабрадцамі). Сярод выданняў аказалася Евангелле Пятра Мсціслаўца 1575 года — выключна рэдкае, якое ў нас

лінінградзе. Агульна вярнулася каля мільёна, астатнія зніклі, перайшлі ў іншыя фонды альбо не выяўлены ці загінулі... Ёсць кнігі з нашым даваенным штампам, дзе пазначана: гэтую кнігу знайшоў афіцэр альбо салдат (прозвішча і горад) і вяртае яе дадому... Вярталі кнігі і іншыя людзі... У якасці рэпарацыі да нас трапілі выданні, якія былі вывезены ў Германію з іншых акупаваных краін.

Заўсёдная практыка: запрашалі нас і ў букіністычныя крамы, дзе мы набывалі кнігі, перш чым іх выстаўлялі на агульную вітрыну.

Калаж Святамы Таргонскай.

адсутнічала. Спонсары набылі нам спадчыну Казіміра Семяновіча.

Трапляліся выключныя тамы з абменных фондаў найбуйнейшых бібліятэк былога Саюза. Сярод кніг, атрыманых з Масквы быў канвалют з некалькіх алігатаў з дароўным надпісам Аляксандра Ельскага. Кнігі былі падараваны Элізе Ажэшцы. На іх захаваўся пячатка яе бібліятэкі. З тагачаснага Ленінграда перадалі і альбом гравюр Напалеона Орды ў добрым пераплёце.

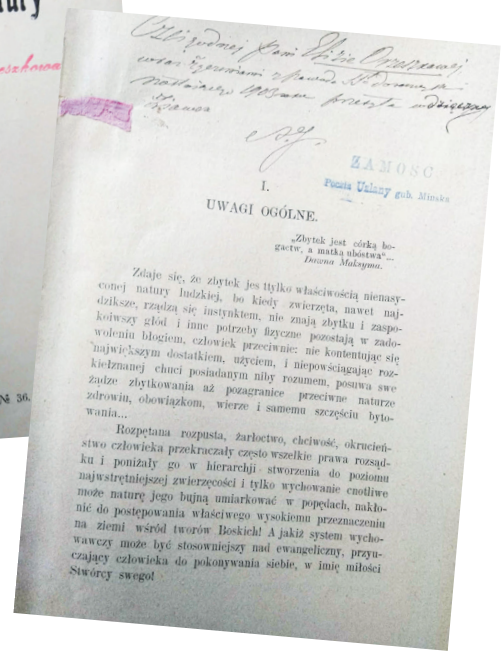
Ладзіліся археаграфічныя экспедыцыі, акрамя таго, былі і каштоўныя падарункі. Так, удава Валянціна Таўлая перадала рукапісы Якуба Коласа.

Кнігазнаўца Мікалай Батвіннік пакінуў нам свой архіў — кнігазнаўчую частку, матэрыялы па архітэктурных помніках (займаўся падрыхтоўкай Збору помнікаў архітэктуры і культуры Беларусі) па халатасце.

Варта дадаць, што грошы, на якія набывалі многія вельмі цікавыя кнігі, выдаткоўваліся з Фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва.

Перспектывы

Пошукі рукапісаў старадрукаваных і рэдкіх выданняў будуць актуальнымі заўсёды. Людзі прыносяць кнігі пастаянна. Калекцыянеры набываюць каштоўныя асобнікі, але пры гэтым і прадаюць іншыя са сваіх калекцый. Заўжды будуць і букіністычныя крамы. З нядаўняга часу па горадзе стаяць зялёныя

З аддзела рэдкай кнігі НББ.

скрыні для макулатуры. Супрацоўнікі гэтых фірм перабіраюць кнігі і вартыя перадаюць бібліятэкам. Калісьці знайшлі кнігу з Будслаўскага касцёла XVIII стагоддзя, якую аддалі нам.

Сыдзе шмат прафесій, але прафесія бібліятэкара рэдкая кнігі застаецца... Тое, што ёсць у фондах рэдкай кнігі, алібоўваецца. Нацыянальны каштоўнасці павінны захоўвацца заўсёды.

Цяпер актыўна ідзе апрацоўка фондаў, каб кожны мог карыстацца электронным каталогам, робіцца рэестр кніжных помнікаў. Чытачы заўсёды працуюць з рукапісамі, дзе нярэдка знаходзяць тэксты невядомых спісаў вядомых дакументаў...

Адкрывальнікі

Каб даследаваць амаль нескранутыя пласты гістарычнай спадчыны, патрэбны даследчыкі, якія могуць працаваць з кірыліцай, старадрукамі на замежных мовах, расчытаць старыя польскія і лацінскія тэксты. Мы падтрымліваем сувязі са сталымі вучонымі, да нас ідуць і маладыя даследчыкі.

Праца гэтая карпатлівая, але спецыялісты з'яўляюцца. Прыходзяць тыя, хто вельмі гэтым цікавіцца: так, у архівах заўсёды паўнюць чытальныя залы. Гэта асаблівае пакліканне...

Яна БУДОВІЧ

Спявалі «Песняры», пые народ

Аднак нярэдка вялікая папулярнасць і шкодзіць песням. Правільней, не самім ім, а іх аўтарам. Такі лёс напаткаў і «Ручнікі». Песня набывала ўсё большую вядомасць. Не ў апошняю чаргу дзякуючы яшчэ і таму, што гучала на розных аглядах, канцэртах, у тым ліку на святочных. А там часам забывалі назваць аўтараў. З-за гэтага многія слухачы ўспрымалі «Ручнікі» народнымі. З аднаго боку, гэта, як быццам, і прыемна. Аб такой папулярнасці многія толькі мараць, а з іншага...

Сваю лепту ў «безыменнасць» унеслі і знакамітыя «Песняры». Веры Вярбе, безумоўна, было прыемна, што, дзякуючы аранжыроўцы, зробленай Уладзімірам Мулявіным, «Ручнікі» ператварыліся ў шлягер. Але мала прыемнага, калі ў канцэртах вядучы аб'яўляў: ««Ручнікі». Словы і музыка народныя». Так пазначалася і ў праграмах. Чаму такая несправядлівасць, вытлумачыць не магла. З Уладзімірам Георгіевічам яны не толькі працавалі, але і сябравалі. Балазе, усё стала на сваё месца.

Кожны паэт быў на сёмым небе ад шчасця, калі такую вядомасць набыў яго верш. Ды яшчэ напісаны ў сямнаццацігадовым узросце! Хоць шчасце ў нечым падобна на нітачку. Там, дзе, здавалася б, павінна быць трывалая, нечакана рвецца. У іншым месцы — наадварот. Адкуль тая сіла бярэцца, каб вытрываць. Народ на конт гэтага сказаў праўдзіва: «Жыццё пражыць — не поле перайсці...»

Нарадзілася Вера Вярба 14 студзеня 1942 года ў вёсцы Высокі Гарадзец Талачынскага раёна. Бацьку свайго ніколі не бачыла. У паэме «Белыя пісьмы» прызнавалася: «З маленства прывыкшы да страты, // Я слова не ведала тата».

Пётр Маркаў загінуп у сарак першым пад Смаленскам. Маркава — яе сапраўднае прозвішча, імя — Гертруда. Часам пішуць, што па прозвішчы Сакалова, але гэта па мужу. «Явар маленства шчаслівы» бачыла надойта. З маці, якой прапанавалі працу інжынера, пераехала ў Мінск.

Безумоўна, паэту многае дае маленства, праведзенае на ўлонні прыроды. Ці не таму пераважна большасць знакамітых творцаў родам з вёсак. Але ў горада для тых, хто мае якія-небудзь творчыя задаткі, іншая перавага. Пры наяўнасці таленту лягчэй заявіць аб сабе. Асабліва тым, хто паспеў назапасіць шмат уражанняў ад сузірання першародных краявідаў. Да такіх людзей адносілася Вера Вярба. Важна і тое, што яна была... Як бы сказаць... Хоць лепш, як гэта зрабіў Мікола Аўрамчык, наўрад ці магчыма. Мікола Якаўлевіч, як вядома, даў творчую пунцёўку ў жыццё не аднаму дзясятку паэтаў, якія сталі знакамітымі. Калі гаворка заходзіла пра Веру Вярбу, сцвярджаў, што нікога не можа з ёю параўнаць. Адзначаў своеасаблівай і як чалавек, і як творцу. А яшчэ падкрэсліваў, што была смелай, упэўненай. У гэтым пераканаўся і пры знаёмстве. Першыя вершы не па пошце прыслала, а сама завітала ў рэдакцыю часопіса «Маладосць», дзе ён кіраваў аддзелам паэзіі. А тады вучылася яшчэ ў васьмым класе...

Часопіс «Маладосць» яна пакарыла крыху пазней, у 1959 годзе, калі ўжо мела сямі-такі творчы набытак. Годам раней дэбютавала ў часопісе «Вясёлка» вершам «Косця і коцік», следам былі «Чаромха» — у «Полымі» і «Зайка» — у «Работніцы і сялянцы», цяперашняй «Алесі». І гэта ў 16 гадоў! А «Ручнікі» былі змешчаны ў трэціх нумары часопіса «Полымя» за 1959 год разам з вершамі «Я к вуснам...» і «Люстэрка». Верш «Ручнікі» ўразіў Мікалая Пятрэнку тым, што, як адзначыў пазней Алесі Лойка ў сваёй кнізе «Сустрэчы з днём сённяшнім» (1968), «напісаны ў інтанацыях і рытмах народнай песні». Таму з'явілася па-сапраўднаму песня, як кажуць, на адным прысесце.

На дзіва прыхільна была сустрэта і першая кніга Веры Вярбы «Вочы вясны», якую выдала ў 22 гады. Водгукі ўзніклі куды больш, чым на дэбютны зборнік Яўгені Янішчыц «Снежныя грамніцы», што выйшаў у 1970 годзе. Але, што цікава, да Яўгені Янішчыц у рэцэнзіі «Праз першае лісце» прыхільна паставіўся Рыгор Бярозкін, якога тады ўспрымалі мэтрам беларускай крытычнай думкі аб паэзіі. А пра «Вочы вясны» прамаўчаў. Чаму? Як мне

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

Злева направа: Алесь Адамовіч, Эдзі Агняцвет, Іван Мележ, Вера Вярба, Васіль Быкаў, Алесі Сурскі, 1960-я гг.

здаецца, прычына ў псеўданіме, які Вера Вярба сабе ўзяла. Ёсць меркаванні, што спачатку хацела стаць Бярозкінай. Зноў напрошваецца — чаму? Чаму адмовілася ад яго? Магчыма, нехта адгаварыў. Магла і сама ўпэўніцца, што Вярба гучыць лепш. А да Рыгора Бярозкіна гэта дайшло. Таму і не сказаў ні слова пра яе першую кнігу.

Ды і без яго водгукі ўзніклі больш, чым дастаткова. У захапленні былі Варлен Бечык, Аркадзь Куляшоў, Вячаслаў Рагойша, Алесь Яскевіч... Алесі Лойка — таксама. Але ён «Вочы вясны» не рэцэнзаваў, затое да дэбютнага зборніка Веры Вярбы звярнуўся ва ўжо згаданае кнізе, назваўшы яе «паэтэсай свежага голасу, своеасаблівай малюніцай». Як пасляховы творчы кірунак адзначыў пошукі ёй «навейшых выяўленчых сродкаў — асацыятыўных вобразаў. Новых рытмаў і інтанацый». У якасці прыкладу прывёў верш «Сны»:

Вочы вясны,
водар сасны,
голос лясны —
Вось мае сны.
Горад заснежаны
гасіць агенчыкі,
Нібы хто ў рэчку
штурляе каменьчыкі,
Тоне каменьчык —
гасне агенчык,
Самкнуцца кругі —
гасне другі.

Зразумела, што лірычная гераіня, а яе пачуцці, перажыванні Вера Вярба «спісвала» з сябе, будучы такой юнай, не магла не закранаць тэму кахання. Часам пры гэтым была празмерна даверлівай і завеліва адкрытай. Але гэта можна было (і трэба) зразумець. Калі прагнецца споведзі, без яе не абысціся. Ды адзін з рэцэнзентаў Пётр Валкадаеў — сам небагі рускамоўны паэт — не паклапаціўся глыбока пранікнуць у сэнс таго, пра што яна пісала. Ацэньваючы гэтую кніжку на старонках газеты «Знамя юности», ужо назваў свайго водгук «Глаза весны: рэцензія на адноименный сборник стихов Веры Вербы», па сутнасці, засведчыў, што размова будзе «сур'ёзна». Таму я і ўзяў гэтае слова ў дзюк, бо яна атрымалася не сур'ёзная, а аглабельная. Папракнуў юную паэтэсу за «адарванасць ад вялікіх праблем сённяшняга дня», за адсутнасць у творах «грамадзянскай адказнасці за ўсё, што робіцца вакол». Асабліва абурала Пятра Валкадаева тое, што «матывы адрынутага кахання становяцца рэфрэнам і пераходзяць у надакучлівае выццё».

А было ж не «выццё», а тое, што Вера Вярба хавала ў глыбіні душы. Некаторыя пра гэта і ведалі. Значна пазней яно вылілася і ў радкі аднаго з вершаў:

Было... І быў, калі прызнацца,
Скупы любові правянт.
Была з вясны,
было мне дваццаць,
А ты — з вайны,
мой лейтэнант.

У сапраўднасці, калі прыйшло гэтае каханне, споўнілася ёй нават не дваццаць, а меней. Верш быў змешчаны ў кнізе «Сіняя бухта». Ёсць у ёй і аднайменная «паэма даўняга кахання». Кніга выйшла ў 1975 годзе

і стала для Веры Вярбы пятай па ліку. А магла быць шостаю. Калі б выйшаў зборнік «Снежань», падрыхтаваны ёю ў 1965 годзе. Аднак тыя, каму прапанавалі рукапіс на «ўнутраную рэцэнзію», далі яму адмоўныя водгукі. Гэта, безумоўна, радасці не прынесла і творчаму настрою не спрыяла. Тым больш што меліся і наскокі ў друку.

Буду справядлівым. Сяму-таму яна не падабалася як чалавек. З'яўлялася незалежнай, смелай у выказванні поглядаў. Рэзала праўду-матку ў вочы там і тым, дзе не тое што можна, а лепш прамаўчаць. А хтосьці проста зайздросціў яе папулярнасці. Толькі выбіць з каляны было няпроста. Якая ёсць, такой і заставалася:

За што вы толькі не судзілі —
А я па-свойму ўсё раблю.
На зайздросць вам мяне любілі,
І я на зайздросць вам люблю.

Пакінулі свой след капытны
На маладой маёй душы,
Мой вобраз юны абабіты,
Як слуп аб'яўны ля шашы.

А што яна не такая, як іншыя, я ўпэўніўся, прыйшоўшы ў самым пачатку верасня 1972 года на працу ў «ЛіМ», у тагачасны аддзел літаратуры, які ўзначальваў Яўген Каршукоў. Супрацоўнікамі яго былі Вера Вярба, Алесі Мажэйка. Незадоўга да майго прыходу звольніўся Міхась Стральцоў. Галоўны рэдактар Хведар Жычка, які запрасіў мяне са Слуцка, змяніў на гэтай пасадзе Леаніда Прокшу. «Зверху», а гэта, як вядома, быў Цэнтральны камітэт Кампартыі Беларусі, задумалі ў штотыднёвіку вялікую чыстку. Таму і прыйшлі ў «ЛіМ» супрацоўнікі як бы збоку. Хведар Дзмітрыевіч папярэдзіў мяне, каб паводзіў сябе асцярожна, быў далей ад розных кампаній. І — ніякіх выпівак у кабінете!

Як у вадзі глядзеў... Прайшло некалькі дзён, і Вера Вярба, калі не выйшаў на работу Яўген Каршукоў, прапаноўвае:

— Па рублі...

Канешне, па логіцы я, як новы супрацоўнік, павінен быў адзначыць свой прыход. Але ж трэба трымаць слова, дадзенае галоўнаму рэдактару.

— З цябе першага, — працягвае Вера.

З першага дык з першага. Ужо не памятаю, па колькі збіраліся. Купілі што трэба. Запрасілі, здаецца, і Святлану Клімковіч. Яна звольнілася ці збіралася звальняцца. Таксама запамятаў. Зачыніліся ў кабінете. Першаму наліваюць мне, а я:

— Не буду.

Ва ўсіх на тварах здзіўленне:

— Непігушчы?!

Расказваю, у чым прычына.

— На першы раз даруем.

Так арыгінальна я і ўліўся ў калектыў «ЛіМа». І адразу стаў сваім. Зразумела, што хутка пачаў не стрымліваць слова, дадзенае Хведару Жычку.

Але пра творчасць Веры Вярбы... Другой кнігай сталі «Белыя пісьмы» (1967). Пад такой жа назвай праз 20 гадоў яна выпусціла і зборнік свайго выбранага. Другі па ліку, першы, што так і называўся — «Выбранае», выйшаў у 1976 годзе. Трэцяе выбранае — «Апошні верасень» (1995). Была прадстаўлена і ў «Бібліятэцы беларускай паэзіі» — «Мая маленькая планета» (1982). Назву гэ-

таму зборніку дала яе аднайменная нізка вершаў пра свайго сына.

Як лепш за ўсіх у беларускай паэзіі скажаў пра маці Рыгор Барадулін, так яна прамовіла пра сваю галоўную радасць і ўцеху. Увогуле, была пераканана: «У холадзе снежнай завеі // Сонечным промнем — дзеці! А што ўжо казаць пра родную крывінку. Прызнанне: «Я б сэрца пад тапор пакла ла // За першы дзень твайго быцця» — гэта не толькі яе любоў, а і кожнай маці. І катэгарычнае: «Што ты зрабіла для народа?.. // Я гадала вам дзіця» — таксама не толькі сваё, а ўсіх матуль. У той час прамовіць падобнае трэба было мець яшчэ якую смеласць. Веры Вярбе, паўтаруся, смеласці было не займаць. І як не прамовіць гэта, калі яшчэ ў 18-гадовым узросце, марачы аб прадаўжэнні свайго роду, напісаны верш «Дачцэ, якой яшчэ няма»:

Як найшчаслівейшая жанчына,
Дзіця падносіш да грудзей.
На твары свецяцца маршчыны,
І вочы сталі маладзей.

«Сіняя бухта» — не адзіны яе твор у жанры паэмы. Напісала і «Белыя пісьмы», «Снежная горка», «Натхненне», дзе раскрыліся найлепшыя лірычныя якасці таленту. Як дакладна прыкмеціў Алесі Бельскі, «яе паэмы малафарматныя ці, інакш кажучы, невялікія, іх сэнсава-кампазіцыйнае ядро складаюць інтымна-спавядальныя матывы. Вызначальнай у гэтых творах з'яўляецца дынаміка аўтарскіх пачуццяў, іх суб'ектыўная заглыбленасць», а гэта і сведчыць на карысць лірычнасці. Напісала і дзве паэмы грамадзянскага гучання.

«Каліна» прысвечана Веры Харужай. Дарэчы, падрыхтавала і кінасцэнарый пра Веру Захараўну, але ён па розных прычынах так і не стаў мастацкім фільмам. Відаць, і літаратурнае імя сабе выбрала з прычыны захаплення жыццём і подзвігам гэтай выдатнай дзялячкі нацыянальна-вызваленчага руху ў Заходняй Беларусі, арганізатара падполля ў Віцебску ў Вялікую Айчынную вайну.

А ў паэме «Падаліст» — паэтычны роздум над гісторыяй Мінска, калі шырэі — лёсам беларускага народа. Магчыма, пэўныя высновы, зробленыя ёю, патрабуюць удакладнення, але не будзем забываць, што гэта не навуковае даследаванне, а мастацкі твор. У кожнага аўтара можа быць сваё ўспрыманне пэўных падзей. Ды і тое даўняе, да чаго звярталася паэтэса, узята, каб лепш асэнсавач сённяшні дзень, а яшчэ, з'яўноўваючы ўчарашні і сённяшні, зірнуць і на сябе самую.

У апошнія гады жыла ў Крыжоўцы пад Мінскам. Вершаў не пісала — разводзіла кветкі, даглядала агародчык. За ўспаміны не бралася, як гэта любяць рабіць многія на схіле жыцця. Нават аўтабіяграфію не пакінула. Ці не таму, што напісанае і так шмат раскажа пра яе: «Дык будзьце ж у строгай важнасці // Да шчырасці ласкавей. // Чакайце, чытайце ўважліва, // Як пісьмы, вершы мае».

У творах Веры Вярбы кожны знойдзе для сябе штосьці сваё. Тое, што па-сапраўднаму ўсхваляе. Прымусіць задумацца. І над вечнасцю жыцця, і над яе хуткаеchnасцю. Над хвілінамі радаснымі і змрочнымі. Над спадзяваннямі, якія здзяйсняюцца, і над такімі, што застаюцца мройнымі. А яшчэ над тым, што Вера Вярба выказала проста і на дзіва вобразна: «Жыве між нас, як спадчына, юнацтва, // Як буслыня сярод ка-смичных зор». Гэта больш падыходзіць для тых, чый жыццёвы шлях хутчэй імкнецца ў завоблачную вышыню. Туды, куды накіравалася і яна пасля 15 ліпеня 2012 года, калі сэрца раптоўна спынілася.

У мяне ж пра яе не толькі добрыя згадкі засталіся, але і кніга «Сіняя бухта» з аўтографам:

«Алесію Марціновічу на светлы ўспамін аб нашай працы ў славу таго газеце «ЛіМ».

Подпіс
6/ V-76
Подпіс
Мінск»

І, канешне, жыве ў памяці чужоўная песня «Ручнікі». Яе спявалі «Песняры» і паранейшаму спявае народ.

Алесі МАРЦІНОВІЧ
Фота з фонду Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры

Кліча памяць, кліча сэрца

«Краязнаўчая дылогія» — выпадак унікальны. А што такая ёсць у нашай краязнаўчай, а калі глядзець шырэй — радзімазнаўчай літаратуры, чытачы даведаліся тры гады таму, пазнаёміўшыся з кнігай Алеся Бельскага «Тут наша радзіма».

Дагэтуль у яго ўжо была адна падобнай тэматыкі — «Тут іх карані і вытокі». У абедзвюх апавядалася пра ўраджэнцаў Капыльшчыны, вядомых у Беларусі, а некаторых і за яе межамі. Адзін з рэцэнзентаў тады і назваў гэтыя дзве кнігі свайго роду гісторыка-краязнаўчай дылогіяй. Адначасова адзначыў, што зробленае Алесем Іванавічам на краязнаўча-даследчыцкай ніве хутка стане і трылогіяй, бо працягвае працу ў гэтым кірунку. Ужо вызначыўся і з назвай — «Тут жыцця пачатак».

Выданне з’явілася напярэдадні Новага года. Наклад, праўда, невялікі — усяго 99 асобнікаў. Прычына прэзідэнтская: як і першыя дзве, аўтар выдаў яе за свае сродкі. Таму ж і гэтая кампактная, сціслая, як і папярэдняя. Ды не ў аб’ёме справа. Усе яны настолькі пазнавальныя, багатыя на фактычны матэрыял, што каторы раз упэўніваешся, як шмат можа зрабіць адзін чалавек, апантаны сваёй справай, па-сапраўднаму ўлюбёны ў родны край.

У прадмове «Вяртанне да вытокаў» Алесь Бельскі не прамінае магчымасці прызнацца зноў у любові да маладой радзімы, а родам ён з Цімкавіч — аднаго з найпрыгажэйшых куткоў Капыльшчыны: «Тут усё дужа знаёмае, дарагое і блізкае сэрцу. [...] Кліча памяць, кліча сэрца». Гэтай поклічнай памяццю і напоўнены яго згадкі пра блізкіх яму людзей, каб, адштурхнуўшыся ад іх лёсаў, іх лістоў, што слаліся з далёкіх дарог на радзіму (ёсць сярод гэтых пасланняў і даваеннае, ёсць і ваенныя, трэба ж так ашчадна ставіцца да таго, што таксама свайго роду гісторыя ўласнага роду!),

размотваць стужку часу, прыгадваць тое, што не толькі не забываецца, але і такое, якое забываецца. Ды знікнуць назаўсёды не павінна.

З любові да родных Цімкавіч у Алеся Іванавіча і пачалася любоў да ўсёй Капыльшчыны, а яна выклікае жаданне больш даведацца пра найлепшых прадстаўнікоў яе, раскажаць, дзе працавалі, які ўнёсак зрабілі, што дазваляе ўспрымаць іх з удзячнасцю. У новай кнізе пра адных раскажваецца менш, пра іншых — больш. Гэта і зразумела. У першых дзвюх у асноўным гаварылася пра тых, чые прозвішчы, як кажуць, на віду ці пра тых, імёны чые адкрыўшы, даследчык знайшоў даволі шмат звестак.

У гэтай жа часцей ступае па цаліку, а па ім, вядома, ісці заўсёды цяжка. Найперш тады, калі звестак у архівах амаль не захаваўся. Нярэдка даводзілася вышукваць пэўныя факты ў шматлікіх выданнях, карыстацца многімі электроннымі рэсурсамі. Калі-нікалі да гэтага падштурхоўвала тое, што захавала яго ўласная памяць.

Здзіўляцца не трэба. Цімкаўцы — такія людзі, якія здаўна паважна ставіцца да свайго мінулага. Не толькі да таго, што адбывалася некалі ў іх мястэчку, але і цяпер — у аграгарадку. Са сваёй памяццю не выкрэсліваюць тое, сведкам чаго былі, здавалася б, выпадкова. Пра гэта сведчыць і такая згадка Алеся Бельскага: «[...] я, хлапчук-падлетак, часта па нядзелях раніцою бачыў на нашай Слуцкай вуліцы самавітых мужчын з георгиеўскімі крыжамі на пінжаках, і гэтыя ўзнагароды выклікалі маю цікаўнасць. Тыя мужчыны з суседніх вёсак пры поўным парадзе кіраваліся на цімкавіцкі базар, але больш за ўсё мяне ўражваў калека, чалавек без

ног, які з узнагародамі на грудзях на так званай «самаходцы» рухаўся-перамяшчаўся, адштурхоўваючыся драўлянкамі ад зямлі». Калі Алесь пацікавіўся ў бацькі, хто яны такія, у адказ пачуў: «Гэта Георгіі, іх давалі за царскім часам». Пасля ўдакладніў: «За мужнасць і геройства».

Праз гады Алесю Бельскаму захацелася даведацца, а хто з яго землякоў быў удастоены такой высокай узнагароды. Высветліў, што пра Вялікую Вайну, як у Расіі называюць Першую сусветную, надрукавана шмат кніг, гістарычных даследаванняў. Выйшаў на тэму «Першая сусветная вайна ў лёсе землякоў». Дзякуючы напружаным пошукам і адкрыў трох поўных георгиеўскіх кавалераў, якія былі родам з Капыльшчыны. Гэта Мікіта Сямёнавіч Ганчарык, Якаў Іосіфавіч Варвашэня і Навум Сямёнавіч Ярчук. Ужо тое, што імёны іх праз столькі часу вярнуліся з небыцця, — добры знак. А цуд адбыўся б, калі б Алесю Іванавічу ўдалося знайсці сякія-такія звесткі пра іх. Думаецца, гэта справа часу. Як вядома, хто шукае — той знаходзіць.

Шукаць жа ён умее. На працягу доўгага часу збіраў факты пра «ўраджэнцаў Капыльскага краю, якія вызначыліся ў баях і аперацыях на фронце, у партызанскім руху ў гады Вялікай Айчыннай вайны». Не адзін дзясятка прозвішчаў, прыведзеных ім у кнізе, — чарговае сведчанне таго, што гэта была ўсенародная вайна, а «Капыльшчына — радзіма герояў, сапраўдных патрыётаў, край мужных, самаахвярных і нескаронных духам людзей. Абарона Бацькаўшчыны, барацьба супраць гітлераўскіх захопнікаў за свабоду і незалежнасць сталі прыкладам

патрыятычнага ўздыму, гераізму, мужнасці, адданасці Радзіме і яе народу». Так і хочацца знамятае выказванне Янкі Сіпакова «ўсе мы з хат» дапоўніць такім сведчаннем: «ўсе мы і з вайны». Няма ў Беларусі, па сутнасці, такой сям’і, якой бы ні кранулася фашысцкая наваля сваім крылом. Хто загінуў, хто вярнуўся параненым. Капыльшчына, зразумела, не выключэнне.

Ахоп персаналій у кнізе шырокі. Апаўдаецца пра пісьменнікаў, дзеячаў культуры, дзяржаўных, нацыянальных і рэлігійных дзеячаў, якія нарадзіліся на Капыльшчыне ці працавалі на гэтай зямлі альбо тут жылі блізкія ім людзі. У асобных выпадках гэта кароткія згадкі. Няма сумнення, што Алесь Іванавіч прадоўжыць сваю працу. Гэта відаць і з раздзела «Выпісы, занатоўкі, накіды». У ім прадстаўлены асобныя матэрыялы, якія збіраліся ім для кнігі «Тут жыцця пачатак». Аднак часам патрабуюцца пэўныя ўдакладненні.

Давадзецца звяртацца да архіўных крыніц, у якіх іх можна атрымаць, а таксама, што не менш важна, пастарацца выйсці на тыя, якія па нейкай прычыне пакуль недаступныя. Ды гэта той выпадак, калі адступаць нельга. Тое, чым Алесь Бельскі заняўся, — назаўсёды, у чым ён і прызнаецца: «Радзімазнаўства — надзвычай цікавы і захапляльны занятак. Па сабе ведаю: краязнаўча-пошукавая праца прываблівае, прытым усур’ёз і надоўга, займае вольны час, уцягвае ў сябе, нібы ў вір. Ніколі не шкадую, што ўсе гэтыя гады, апрача іншага, займаўся краязнаўствам, назапашваючы інфармацыю для капылян».

Так што ўсім, хто пражне лепш спазнаць сваю любімую краіну Беларусь, застаецца чакаць чарговую кнігу Алеся Бельскага. Як і тыя, што, напісаныя рознымі аўтарамі, выходзяць у серыі «Падарожжа па родным краі», якую выпускае выдавецтва «Беларусь».

Язэп ЛІТВИНОВІЧ

Беларуская птушка Усходу

У выдавецтве «Чатыры чвэрці» ў серыі «Жаночыя лёсы» выйшла трэцяя кніга маладой пісьменніцы з Салігорска Марыі Літашкі пад назвай «Турыстка». Варта адразу адзначыць яркую вокладку выдання — партрэт жанчыны ў хіджабе глыбокага сіняга колеру, з-пад якога — пранізлівы погляд прыгожых вачэй. У спалучэнні з яркім жоўтым колерам узыходзячага сонца і насычаным аранжавым пустыні паўстае поўная колеравая гама Усходу. Вокладка, як сігнальны сцяг, заклікае звярнуць увагу на раман.

Калі прачытаеш анатацыю, прага нязведанага хутка развейваецца... Некалькі сказаў раскрываюць увесь сюжэт. Не прачытаўшы нават пралог, ужо разумеш галоўную сюжэтную лінію. «Алена — маладая мастачка з Беларусі, якая марыць пра славу. Але не заўсёды шлях да поспеху бывае лёгкай... Правал першай выстаўкі прымушае задумацца пра стварэнне асаблівай кар’еры. Натхненне заахвочвае яе адправіцца ў далёкі край... Тамнічая краіна, новыя ўражанні і нават каханне. Аднак сумныя абставіны разбураюць цудоўную казку, ператвараючы ціхае падарожжа ў сапраўдны кашмар».

Узяўшы да ўвагі вокладку і серыю, у якой выдалася кніга, можна здагадацца, што гаворка пойдзе пра цяжкі лёс жанчыны на Усходзе. Назва твора «Турыстка» прадказвае, што выпрабаванні на Усходзе чакаюць менавіта славянскую дзяўчыну. А дадаўшы яшчэ стэрэатыпы пра рабства, зневажальнае стаўленне да славянскіх жанчын у некаторых краінах Усходу, увогуле складаюцца ўсе пазлы. І з такім настроем адкрываеш кнігу, кіруючыся не прагай разгадаць сюжэт, а жаданнем упэўніцца, што ўсё зразумеў правільна. Хацелася такога антуражу, які б не дазволіў выпусціць з рук кнігу. Вельмі хацелася інтрыгі, але...

Увесь час адчуваецца, што аўтар падрыхтоўвае чытача да хуткай кульмінацыі. Быццам вось-вось — і нітка напружання абарвецца. «Мінск аплакваў мой ад’езд, але ў гэты дзень я не ведала, што развітваюся з ім на цэлую вечнасць...» «Маё апошняе смс перад нерашучым

поглядам у неведомасць...» «Але не ведала я, што гэты шчаслівы вечар будзе апошнім...»

Чым больш аўтар ужывае шматкроп’яў, тым больш чытач разумее, што зараз нешта адбудзецца. Аднак кульмінацыя адбываецца нечакана і непрадказальна. Удар прыходзіць з таго боку, з якога яго не чакаеш. І акурат у гэты момант «чапляешся» на сюжэтны кручок і больш не можаш адарвацца ад кнігі. Тут і з’яўляецца доўгачаканая інтрыга.

Нельга не звярнуць увагу на падабенства аўтара і галоўнай гераіні рамана Алены. Абедзве маладыя, энергічныя, адкрытыя, прыгожыя, займаюцца творчай працай і мараць аб прызнанні сваёй мастацкай і літаратурнай творчасці. Пра напісанне кнігі творца распавяла: «Праца ішла не без цяжкасцей... Як вядома, настрой аўтара вельмі важны для працы. Шмат разоў я перапынялася, каб прыйсці ў гармонію з сабой, адкладала рукапіс, змяняючы абставіны, а потым, поўная энергіі, працягвала зноў». Творчы крызіс напаткаў і гераіню рамана Алену, якая не атрымала прызнання на сваёй першай выстаўцы ад вядомага крытыка і ў пошуках натхнення вырашыла адправіцца ў іншую краіну.

Імпульсам для яе выбару паслужыў пах духоў, прывезеных з Марока, які Алена выпадкова адчула ў сяброўкі. Так выбар спыніўся на Марока.

Яшчэ да ад’езду Алены шмат фактараў-знакаў сігналізавала пра нядобраю задуму. Затрымка рэйса, прадчуванні родных павінны былі папярэдзіць гераіню, аднак прага знайсці натхненне пераважала. Так мастачка трапіла ў Касабланку. «Гуляць цэлымі днямі, запамінаць, назіраць, фатаграфавач, а потым прыходзіць усвой нумар і маляваць — такі быў план. Зараз я адчула сябе птушкай, крылы якой зліліся з ветрам, і ён нясе мяне да чагосьці цудоўнага... Гэта быў незабыўны момант першай сустрэчы!» Параўнанне гераіні з птушкай небеспадстаўнае. А яшчэ больш дакладнае параўнанне з птушкай у залатой клетцы.

Алена трапіла ў палон да аднаго з тэарыстаў, якія расстралялі турыстаў у кафэ і толькі яе пакінулі жывой, бо самы галоўны з іх, Рашыд, закахаўся і вырашыў з ёй ажаніцца. Так мастачка трапіла ў вельмі багаты дом мусульман, пад прымусам прыняла іх веру і пасяліла ў сябе адзіную надзею і мэту: выбрацца любым шляхам. Аднак усе спробы былі дарэмныя. Яе зноў і зноў, як прыгожую птушку, вярталі ў залатую клетку, каб цешыцца і любавалася. Яна страціла волю, але не страціла надзею, веру ў дабрыню і справядлівасць. «Гэты свет ніколі не падзе, не рассыплецца прахам, пакуль будзе жыць хаця б адзін добры чалавек». Менавіта дабрыня, спачуванне, прага справядлівасці, жыцця і выраставалі галоўную гераіню. Чытача чакае пазітыўная развязка. Як па канонах, дабро перамагло зло...

Варта адзначыць, што аўтар вельмі ўдала аздобіла раман шматлікімі апісаннямі. Гэта важна не толькі для разумення, але і для адчування настрою твора, характараў герояў. Нягледзячы на тое, што Марока выступае толькі фонам, дзе адбываюцца падзеі, аўтарцы ўсё ж удалося перадаць атмасферу краіны. Імпануе таксама аўтарская манера пісьма: тэкст насычаны мастацкімі тропамі, стылістычнымі фігурамі. Развіццё падзей адбываецца пераважна праз дыялогі. Дынамічнасць, хуткаплыннасць характэрны ўсяму раману.

Сюжэт нельга назваць ні банальным, ні арыгінальным. Падобныя матывы сустракаліся раней і ў літаратуры, і ў кінематографі. У чытача, безумоўна, могуць узнікнуць пытанні наконт дэталей, пэўных несупадзенняў, аднак нельга не згадзіцца з тым, што кніга чытаецца на адным дыханні. Абыякавым застацца немагчыма. Разам з гераіняй праходзіш складаны шлях, суперажываеш, баішся, змагаешся, прымаеш той ці іншы бок. Непрадаказальна? Не. Цікава? Так.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

Гісторыі з малюнкамі ад Святланы Татарнікавай

Нельга адразу не заўважыць: такіх кніг проста не хапае — і самым юным чытачам, і маладым бацькам, якія выбралі як мову выхавання родную, беларускую. Тры кнігі мастака Святланы Татарнікавай (а яна выступіла і аўтарам кароткіх, зусім лаканічных тэкстаў), выдадзеныя ў выдавецтве «Янушкевіч», прыцягваюць і літаральна па-добраму прымушаюць адкрыць іх, перагарнуць старонкі.

«Трылогія» наступная: «Дзе расце пячэнне» (на апошняй вокладцы, што падаецца не лішнім, — тлумачэнне: «Вясёлая і пазнавальная гісторыя пра пшаніцу для маленькіх»); «Адкуль прылятае сыр?» (ізноў аўтар і выдавецтва патлумачваюць: «Вясёлая і пазнавальная гісторыя пра сыр для самых маленькіх»); «Хто нам дорыць рукавічкі?» («Вясёлая і пазнавальная гісторыя пра воўну для самых маленькіх»). Лаканічнасць тэкстаў, яснасць у вызначэнні адрасага кнігі — гэтая рыса гаворыць пра добрую культуру кнігавыдання, пра культуру зносінаў выдаўца, чытача, пакупніка. Пацвярджае тое і фармат анатацый на ўсе кнігі Святланы Татарнікавай: «Вясёлая і займальная кніжачка для самых маленькіх дзяцей пра тое, як на нашых сталах з’яўляецца смачнае пячэнне»; «Займальная кніжачка для самых маленькіх дзяцей пра тое, адкуль з’яўляецца на нашых сталах смачны сыр розных гатункаў»; «Карысная і займальная кніжачка для самых маленькіх дзяцей пра тое, як вырабляецца воўна, ніткі і розныя рэчы з іх».

Агульная канструкцыя «трылогіі» трымаецца на тым, што цікаўнасць да той ці іншай тэмы праяўляюць мышаняты. «Цікаўныя мышаняты» вельмі вобразна вымаляваны аўтарам.

«У цікаўных мышанят заўжды шмат пытанняў! Адкуль? Навошта?»

— Дзе расце пячэнне? — спытала аднойчы мышаня ў свайго браціка.

— Можна, на высачэзным дрэве, сярод зялёных лісточкаў? — адказаў ён.

— А можна, пячэнне, як жоўценкія кветачкі, расце ў траве на лузе? — сказала яна.

— Ах, мае вы фантазёры! — усміхнуўся мышката. — Пойдзем са мной, я пакажу, дзе і як расце самае смачнае пячэнне.

— Хадзем!..

— Вось гэтае пшанічнае зярнятка мы пасадзім у зямлю. Потым яшчэ адно, і яшчэ — шмат зярнятак. Засеем цэлае поле!..»

Пісьменніца і мастачка ў адной асобе запрашаюць юнага чытача пазнаёміцца з дзеяннямі мышанят у справе высвятлення, як нараджаецца пячэнне... Мышаняты збіраюць зерне, ссыпаюць яго ў нары (яны не парушаюць свае звыклыя клопаты! Хто не ведае, што мышаняты збіраюць зерне, шукаюць яго ў полі і ў хаце і зносяць у таямнічыя сховішчы, у свае норкі?!). «А ці хутка зярняты стануць пячэннем? — Пачакай трошкі. Спачатку зерне трэба змалоць. Тады з яго атрымаецца мука...» Мастачка паслядоўна, крок за крокам, паказвае ўсе дзеянні, якія павінны прывесці да таго часу, пакуль на стала не з’яўляецца пячэнне. А напрыканцы вымалявае «шлях» як напамін паслядоўнасці адкрыцця мышанят: «Зярнятка... Колас... Зерне... Мука... Цеста... Пячэнне». Ёсць яшчэ — на адзін кніжны разварот — і заданне: «Дапамажы мышкам злучыць пячэнне з формачкамі».

Святлана Татарнікава ўзяла на ўзбраенне ідэю, як правіла скандынаўскіх аўтараў, спалучыўшы ў адным выданні тэкст, які адказвае на тое ці іншае важнае пытанне (на адно галоўнае пытанне, падкрэслім гэта), з ілюстрацыямі, паказаць паслядоўны шлях да адказу. Ёсць дзеючыя героі — мышаняты, ёсць мэта — знайсці адказ, ёсць памагаты ў пошуку адказу — мышката-тата. У пошуку ісціны, адкуль вылятае сыр, дапамагае мышка-мама. У кніжцы «Хто нам дорыць рукавічкі?» ізноў на сцэну жыццёвага спектакля выходзіць тата: «Мышка-тата ўзяў вялікія нажніцы і пачаў састрыгаць кудзеркі адну за адной...» Зразумела, кудзеркі авечкаў...

Але мастацкая стылістыка таленавітага кніжнага графіка — зусім не паўтарэнне пройдзенага яе папярэднікамі з іншых кніжных сусветаў. Ды калі і адчувальны

для дзяцей. У палосных ілюстрацыях спалучаюцца інтэнсіўна гучныя колеры. Ад народнага мастацтва ў гэтым творы ўзяты плоскаснасць кампазіцыі, умоўнасць мадэліроўкі формы, гучнасць каларыстычнага вырашэння. Мастачка стварае ўмоўнае кампазіцыйнае асяроддзе, атмасферу казачнасці і чакання цудаў. Ілюстрацыя «вершнік» сваёй пластыкай і дэкаратыўнасцю асацыіруецца з формамі народных размалёвак. Выкарыстанне прыёмаў народнага мастацтва дапамагае адлюстроўваць дух беларускай народнай казкі, удала раскрывае тэму — ілюстрацыя літаральна зліваецца са зместам...»

Святлана Татарнікава прадстаўляе, зразумела, зусім іншае пакаленне беларускіх кніжных графікаў. Заўважым, не меней цікавых і не меней таленавітых, чым іх папярэднікі... І ўсё ж у колерах, пластыцы графічных рашэнняў адчуваецца выключна беларуская, нацыянальная стылістыка дзіцячай кніжнай графікі. І ў гэтым таксама праява таго, што кнігі «Дзе расце пячэнне?», «Адкуль прылятае сыр?», «Хто нам дорыць рукавічкі?» сталі добрай мастацкай, кніжнай з’явай мінулага, 2021, года. А мо яшчэ — і пачаткам серыі, пачаткам адмысловай бібліятэчкі аднаго аўтара, які адрасатам абраў самага маленькага чытача?..

Мікола БЕРЛЕЖ

Тым, «хто ў сонейку»...

Беларуская дзіцячая пісьменніца-казачніца Надзея Ясмінска напярэдадні Новага года зрабіла цудоўны падарунак сваім чытачам. У выдавецтве «Чатыры чвэрці» пабачыла свет маляўнічае выданне — «Мурмурзік: казка пра незвычайнага коціка» ў двух варыянтах — на рускай і беларускай мовах. «Кніга для дзяцей, якія вераць толькі ў лепшае і ніколі не адчайваюцца».

У цэнтры твора — незвычайны коцік Мурмурзік. А незвычайны ён таму, што быў «не белым і не чорным. Не шэрым, не рудым. Ані ў палосачку, ані ў крапінку. Без «галыштука» на грудцы. Без «шкарпэтак» на лапках. Поўсць Мурмурзіка стракацела плямамі. Блакітнымі, зялёнымі, ружовымі. Быццам нейкі мастак пераблытаў яго з палітрай для фарбаў». Іншыя каты смяяліся з яго, бо ён быў не падобны на іх. Часта такое здараецца ў жыцці, ці не так? Мурмурзіка гэта засмучала і крыўдзіла, але ён не плакаў, бо проста не ўмеў. Коцік толькі і думаў, як пазбавіцца ад плямаў. І вылізваўся так старанна, што пачынаў балець язык, і мыўся ў тазіку, дзе пралася бялізна, — усё марна, плямкі не знікалі. І Мурмурзік пачаў пазбягаць іншых і заставаўся сам-насам з думкамі, што ён «клякса».

Так і працягвалася б далей, калі б не адна важная для героя падзея. Мурмурзік сустрэў дзяўчынку, на скуры якой таксама былі плямы, толькі дробныя і рудыя.

«Быццам той жа мастак наставіў кропак зусім тонкім пэндзілкам». Дзяўчынка плакала: «Я плямістая!» «Не, ты адзіная і непаўторная», — супакойвала яе мама, запэўніўшы, што гэта не кропкі, а сонейкі. Пачуўшы гэта, і Мурзік задумаўся пра свае плямкі: «І з аблокамі не

плямкі пачаў асацыяваць з кветкамі, жыццё яго змянілася, бо змяніўся погляд на самога сябе, а разам з гэтым — стаўленне да іншых. «Добра, што ёсць на свеце тыя, хто ў сонейкі. Тыя, хто ў зорачкі. Нават тыя, хто ў хмаркі. І, вядома ж, у кветачкі!»

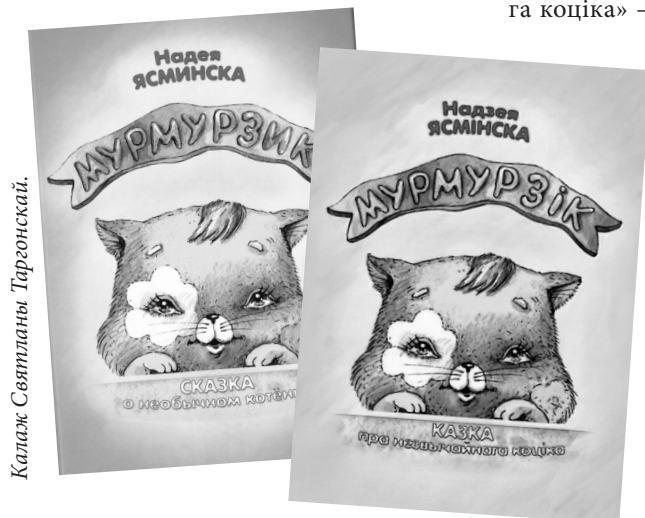
«Мурмурзік: казка пра незвычайнага коціка» — маленькі твор на вялікую і сур’ёзную тэму: успрыманняе сябе, сваіх адметнасцей і асаблівасцей, самапрэзентацыя. Твор вучыць змалку ставіцца да сваіх адметнасцей як асаблівасцей, не цурацца іх, а атаясамліваць з каштоўнасцю. У сучасным свеце выдзяляцца з асноўнай масы — вялікая раскоша і вартасць. Ва ўсёпаглынальным патоку імкнення быць падобным да ідэалаў прыгажосці не варта забываць пра ўласную індывідуальнасць і самазначнасць. Вось галоўная ідэя гэтага невялікага твора. Кот Мурмурзік

— гэта кожны, хто мае хоць нейкую адметнасць і дзякуючы ёй супрацьстаіць негатыўна настроенаму грамадству. Галоўная задача такога чалавека з «плямамі» — паверыць у каштоўнасць сваёй індывідуальнасці настолькі, каб паверылі і іншыя. Кот Мурмурзік з гэтай задачай справіўся. Спадзяёмся, справіцца і чытач.

«Казка пра незвычайнага коціка» — васьмнацатая па ліку кніга Надзеі Ясмінскай. Кожнае выданне пісьменніцы вылучаецца сакавітай, меладычнай мовай. Надзея Ясмінска вядома таксама як выдатная словатворца. Сярод яе новаўтварэнняў такія словы, як «кнігармонія» (ідэальнае спалучэнне кніжных радкоў і чалавечай душы), «кнігаварот» (самая натуральная з’ява ў прыродзе чытача), «кнігарызонты» (тое, што адкрывае добрую кнігу), «кнігараваць» (смутваць з-за адсутнасці патрэбнай кнігі), «гэта кнігіяльна!» (пашыраны ўсклік пасля прачытання добрай кнігі) і інш. Але ў кнізе пра Мурмурзіка не хапіла падобных новаўтварэнняў ці проста сакавітых слоўцаў, якія маленькі чытач з задавальненнем запамніў бы і, магчыма, ужываў у сваім маўленні. Мелодыя тэксту — звычайная, зразумелая, напісаная прастай мовай, лёгкай для ўспрымання. Аўтар у маленькую кніжку заклала цікавую і важную думку, але хацелася б адчуць непаўторны аўтарскі стыль, характэрны Надзеі Ясмінскай.

Па словах пісьменніцы, кніга ў супрацоўніцтве з выдавецтвам і мастачкай Вольгай Данілюк, якая яе ілюстравала, нараджалася доўгія чатыры гады. У выніку атрымалася сонечнае, утульнае выданне, напоўненае важнымі думкамі і яркімі фарбамі. Дзве кніжкі (адна руску, другая — па-беларуску) — быццам дзве сцэжкі да адной мэты. Гэта робіць шлях чытача максімальна зручным. Упэўнена, сонечнае выданне знойдзе водгук сярод маленькіх чытачоў.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

Калаж Святланы Таргонскай.

Ізяслаў КАТЛЯРОЎ

★ ★ ★

Так хораша на белым свеце!
Улёгся ў полі дымны вецер
на святланосныя снягі,
і толькі ў мроіве морозным
лунаюць пышныя бярозы,
як аблачыны скрозь вякі.
Высокі дзень вітаюць птахі.
У гурбах і двары,
і дахі,
і не цямнеюць шчэ сляды...
У цішы срэбна-заінелай,

у гэтым снезе слепка-белым
імкнуцца ў неба правады.
Сняжынка абарвецца з елкі,
і віхру снежная кружэлка
крутнецца плаўна зноў і зноў.
Я выдыхну з дыханнем светлым:
“Так хораша на белым свеце!
Так хораша на белым свеце!” —
і белай будзе сутнасць слоў.

★ ★ ★

Зірні, зірні ў акно!
Заплач ад захаплення...
Бы ў першы дзень стварэння,
з’яўляе свет яно.
Бы дыша снег, —

не сціх,
зямля святлей, чым неба...
Ізноў падумаі нема,
што Бог мудрэй за ўсіх.
Усё-ткі аддзяліў
зямлю Ён ад нябёсаў.
Зірні, як вербалозы
Ён снегам падбяліў.
Святая чысціня,
і грэх —
падумаць грэшна,
калі ляжыць бязмежна
на далях вышыня.

★ ★ ★

Зноў прасачу за падаючым снегам,
за ветрам,
што па лёдзе слізгаціць...
Гасподзь,
спадоб застацца чалавекам, —
бядоту сам не ў стане я пазбыць.
Я так люблю марознае дыханне
і снежную зямную пекнату,
бязважкае сняжынак трапятанне,
іх заміранне нават на ляту...
Змяшаюцца усплёскі святлаценьяў, —
дзе даль, дзе высь —
звышколерна ўваччу.

О Госпадзі,
усё — з жывых імгненняў...
Ты знаеш Сам, як я жыцця хачу.
Не аднімай ні розуму, ні волі,
мець сілу хоць бы нейкую дазволь,
калі я сленну ад скразнога болю
і выдыхаю, і ўдыхаю боль...
Гасподзь,
спадоб застацца чалавекам!

★ ★ ★

Снегу запазнелае свячэнне.
Ранак. Сонца. Вецер і мароз...
Вось яно, маё супакаенне,
ціхае, тужлівае да слёз.

Рэхавы рассылісты дзесь выкрык...
Хораша, калі ідзеш адзін
і паўзуць атрэсеныя віхры
паміж елак, сосен і асін.
Ні гудка,
ні блізкага сялення.
Ні слядоў,
што мкнулі шлях вяршыць.
І супакаенне як змірэнне
з тым, чаму ніколі ўжо не быць.

★ ★ ★

Запалала мігценнем паветра
за мяжою (чыйго ўжо?) быцця.
Тут, па ўсіх беспрыметных прыметах,
і маё завяршаецца «я».
Безыменнае ўспыхнула ззянне,
думка ўзнікла,
але без імя...
Можа, смерць —
гэтаксама яднанне
з тым, што тоіць нябёс вышыня?
Гэта шэрань?
Ці шчэ павуцінка?
Аніякіх на тое разваг.
І ляціць за сняжынкай сняжынка
праз усё,
што падумаць мне — страх...
Пераклад з рускай Соф’і ШАХ

Яўген СКІБСКІ

★ ★ ★

самая цяжкая праца —
рэдактар аддзела паэзіі
ад сівой даўніны
да нашых змрочных часоў
ходзяць легенды
паданні (і байкі)
пра суровых паэтаў
апантаных да небяспечнасці,
якія ламаюць звычаі
стэрэатыпы
традыцый
веру
і нават галовы
я чуў на ўласныя вушы
словы паэтаў
распаведы іх
падобныя да гісторый
пра чорнага альпініста
калі энк пераходзіць ва ультрагук
калі па пакоі
лётаюць вазы келіхі і часопісы
калі сэрца выскочкае з горла
ад крыві
якая раптам
становіцца кіпенем
бо ў тэхсце змянілі слова

калі іх такіх не было б
я б першы сказаў
што паэзіі больш няма
прышліце кветкі
паэтам усім і паэткам
і можна спакойна піць

але пакуль яны ёсць
пакуль яны
нервы душы і сэрца рвуць
рэдактару аддзела паэзіі

а найперш — сабе
жыццё мае сэнс
але
памятайце
пра рэдактара аддзела паэзіі
якому на жаль
ніхто не дасць малака
за шкоднасць умоў працы
а можа
таму і не дадуць
што па ўсмішцы
ў яго на твары
па вачах
якія бачылі глыбіні і дно
палёты ў невядомае
і ледзяны змрок вакууму
і засталіся жывымі
ўсім зразумела:
рэдактар аддзела паэзіі —
самая лепшая праца

★ ★ ★

Ю. Ш.

Сіняе неба
зменіць мой пыльны шлях.
Кожнаму з нас,
тых,
хто ішоў па палях,
наканавана аднойчы
прайсціся высока між зор —
не спіць, працуе
старая з вострым лязом.

А я не чакаю,
пакуль анёлак
дзьмухне ў трубу.
Зусім не гэта
зараз мяне турбуе.
Пакуль мой лёс
адуюць мяне не сатрэ,
мне трэба забыць цябе,
трэба забыць цябе,
трэ...

ох,
як трэба
забыць цябе,
адступіцца,
мне трэба схавацца,
зашыцца,
забіцца
ў кут,
у шафу,
у цемру,
мне трэба
закрэсліць цябе,
зрабіцца ценем.

Я ж моцны,
мне падаецца
гэта магчымым.
Я волат,
я глыба,
я, урэшце, мужчына,
а вось упаў,
упаў,
як зрэзаны колас,
пачуўшы голас
твой.

Фота Кастуся Дробава.

Віктар ШНІП

Балада Васіля Шаранговіча
(14.01.1939—31.12.2021)

Годны сын каваля, ты нялёгка ў жыцці выбраў шлях,
Хоць і лёгкіх шляхоў не бывае на роднай зямлі,
Дзе растуць камянюкі ў палітых крывёю палях
І стралы вастрыём па-над намі лятуць жураўлі.

Ты каханнем вялікім да жонкі жывеш, як і жыў,
Як яна адышла ў іншы свет, ты за ёю пайшоў.
І счарнелі ў тумане снягі, праліліся дажджы,
І закончыўся год, і такіх больш не будзе гадоў,

Як не будзе для нас больш ніколі ўжо новай зямлі,
Што ты з Коласам нам перадаў, дзе жыве заповіт,
Каб любілі зямлю, нібы маці сваю, бераглі,
І ўжо толькі тады зберажэцца ўвесь белы наш свет.

І адказ на пытанне Купалы: «А хто там ідзе?»
Ты ў карцінах і ў сэрцах людскіх на вякі запісаў.
І агню не спаліць, і не змыць аніякай вадзе
Наш адказ, што краінаю нашай на радасць нам стаў.

І стралы вастрыём па-над намі ляцець жураўлям,
І ўсё новым карцінам пісацца пра родны прастор,
І табе быць шчаслівым, калі быць шчаслівымі нам
На зямлі, што ніколі не знікне, як пыл, сярод зор...

◆ ◆ ◆

Памяці Адама Іосіфавіча Мальдзіса — пісьмен-
ніка, журналіста, літаратуразнаўца, крытыка, гісто-
рыка, перакладчыка, доктара філалагічных навук,
прафесара... Рыцарам беларускага Адраджэння на-
зваў яго Анатоль Грыцкевіч.

Сяргей ПАНІЗЬНІК

3 верша-прысвячэння
Адаму Мальдзісу «Спадчыннікі» (1985).

Будучыня, моцны твой падмурак!
Для усіх — зямлян і землякоў —
вырасталі помнікі культуры,
памяць нерастрачаных вякоў.

Бо цаглінка кожная у замку —
нашых продкаў скамянелы крык.
Толькі праца — вечная! І заўтра
праца — наш надзейны мацярык.

На дарозе творчага сталення
нам любоў за вернага ганца.
У тваіх, Радзіма, накаленняў
столькі працы — не відаць канца!

Ігар ПРАКАПОВІЧ

Атамная вайна і каровы

У 60-я гады свет напружыўся ад пагрозы атамнай вайны. Кіраўніцтва ліхаманкава шукала спосабы падрыхтаваць насельніцтва і гаспадарку да наступстваў ядзернага ўдару. Жыхароў гарадоў і вёсак навучалі асновам грамадзянскай абароны, рэпетыравалі вышце сірэн і хаванне ў падземеллях ды склепах.

А як захаваць скаціну? Напрыклад, калгасны статак кароў. Што рабіць, калі раптам выбухне атам? Як дзейнічаць?

Дык вось, нейкая светлая галава між начальства прыдумала выдатны (як ёй, той галаве, здавалася) план рэпетыцый з буйной рагатай жывёлай на выпадак ядзернай вайны. Навукоўцы распрацавалі спецыяльныя касцюмы для хатняй жывёлы, якія павінны былі абараняць скаціну ад радыяцыі.

Указанні разаслалі па ўсіх раёнах, у тым ліку ў наш. Задача — правесці трэніроўкі-рэпетыцыі з каровамі на выпадак ядзернага ўдару. Праверыць, так бы мовіць, магчымасці захавання дойнага статка.

Мясцовае кіраўніцтва вырашыла правесці трэніроўку ў найбліжэйшым ад райцэнтра калгасе. На ферму ў Юнькі прывезлі два чорныя, вырабленыя як бы са шчыльнай цыраты, касцюмы на кароў. Яны павінны былі як папонай накрываць усю жывёліну ад галавы да хваста. Напэўна людзі ад навукі лічылі, што такая абарона ў стане адбіць любое варожае выпраменьванне. Калі раптам што.

І вось у вызначаны час на пашы каля фермы сабралася ладная група зацікаўленых асоб: раённае начальства, калгасныя спецыялісты, даяркі, даглядчыкі жывёлы. Як жа — эксперымент!

Са статка выбралі дзвюх самых спакойных кароў і пачалі надзяваць на іх касцюмы. З першай падвойтнай ніякіх клопатаў не было: усцягнулі на яе бліскуючую чорную папону, а на галаву — адмысловую маску з акулярамі. Скацінка стаяла спакойна і, здаецца, абыхава ўспрымала працэс апранання.

Потым падвялі другую і пачалі таксама насаўваць касцюм. А тая, «апанутая», глядзела-глядзела на гэтую, потым... Што з ёй здарылася? Можна, авадзень які ўкусіў ці што... Як страпанулася яна, як пляснула хвостом па сваёй папоне! Як пугай! Аж зазвінела, здаецца.

Другая, якую ўжо амаль «убралі», спужалася, падскочыла, узбрыкнула і рванула галопам у бок статка. І першую раптам ахапіў жах. Яна вылупіла вочы, нема зараўла і таксама падалася да суродзічаў. Падчапіла рогам брызент райкамаўскага ГАЗіка, паламала загарадку...

Іншыя каровы, якія разняволена адпачывалі каля фермы, а некаторых даілі, пачуўшы страшны рык, ураз паднялі галовы і, убачыўшы, што на іх нясуцца дзве чорныя фуры, рэзка развярнуліся і кінуліся наўцёкі.

Цяжкі тупат паўсотні кароў змяшаўся з іх жаклівым рыканнем і цяжкім дыханнем. У адно імгненне ашалелая скаціна разламала і раструшчыла капытамі драўляную загарадку і рванула ў бок горада. Дзве каровы ў «камуфляжы», разумеючы, што адбываецца штосьці

страшнае, прыпусцілі шпарчэй, каб хутчэй далучыцца да суродзічаў. А тыя, азіраючыся, у гвалце і пене імкнуліся ўратавацца ад страшыдлаў, папоны на якіх уздымаліся як крылы нейкіх вялікіх страшных птушак ці д'яблаў.

Натоўп спужаных жывёл панёсся спачатку ў бок Пастаў, потым развярнуўся і падаўся на Бакавічы. А якраз тым часам мясцовы жыхар ехаў на ровары па дарозе з Юнек у вёску. Мы можам толькі прыблізна ўявіць, якую хвалю пачуццяў давялося перажыць чалавеку, калі ён убачыў жывую лавіну, што рухалася наўпрост на яго. Кінуўшы ровар, вязковец ледзь паспеў схавацца за найбліжэйшае дрэва.

А раз'юшаны статак пранёсся праз дарогу, фарсіраваў раку і толькі дзесьці за вёскай, убіўшыся ў малады альшэўнік, супыніўся. Скаціна поўнаасцю выдыхнулася і не мела ўжо моцы змагацца з тымі пачварамі, якія так апантана яе даганялі. Каровы цяжка дыхалі, азіраліся назад, але страшыдлаў не бачылі.

Фота Кастуся Дробава.

Ды іх ужо і не было: густы хмызняк здэў з эксперыментальных кароў «атамнае адзенне», і сталі яны зноў падобныя на супляменніц.

Пакуль узняты ў паветра пыл паступова асядаў на палеткі, удзельнікі і сведкі эксперымента паступова прыходзілі ў сябе. У павіслай цішыні начальства і спецыялісты спрабавалі асэнсаваць вынікі «мерапрыемства», даяркі збіралі каля фермы раскіданыя і пагнутыя вёдры, шафёр засяроджана аглядаў парваны брызент, вязковец на дарозе спрабаваў скласці разламаны ровар. Хтосьці прамовіў: «Не дай Бог — атамная вайна. Досыць і рэпетыцыі...»

Апалон не падвядзе

Раніцай Казека, абышоўшыся каля скаціны, паснедаў і прылёг на ложка, каб, як ён казаў, «параўняць спіну». І толькі задрамаў, як дзверы ў пакой шумна расчыніліся, застагналі-зарыпелі дошкі падлогі пад аб'ёмнай вагой жонкі, і амаль тут жа над ім завяс яе твар.

— Ну і што ж ты ляжыш?! От гаспадар — нічога не трэба! А людзі ж ужо каторы дзень з палаца цягнуць. Людзям трэба, а табе — не!

— З якога палаца? Што цягнуць? — Казека не мог спрасоння ўцяміць, што хоча ад яго жонка.

— Ды Лучайскі палац разбіраюць. Вунь Пётра з Круткаў сабе жалеззя нейкага прыпёр, тканіны. Можна б, і табе што перапала. Едзь!

Апавяданні з краязнаўчых вандровак

Казека падхапіўся, выйшаў на двор, запрог каня і падаўся на Лучай.

Калі пад'ехаў да палаца, то і не пазнаў спачатку: кветнікі вытаптаныя, кусцікі і дрэўцы паламаныя, а сам будынак як бы раптам пачарнеў, асунуўся: расчыненыя вокны і дзверы, бітае шкло, друз. Па ўсім было відаць, што многа ўжо тут рабаўнікоў пагаспадарыла.

Казека прывязаў каня лейцамі да дрэва і пайшоў у палац. Усюды было пуста. Усё, што можна выцягнуць, ужо выцягнулі. Стаялі толькі некаторыя вялізныя рэчы, якія ні ў гаспадарцы не скарыстаеш, ні на воз не ўзваліш.

Прайшоўся мужык па першым паверсе, падняўся на другі — нічога не нагледзеў карыснага, каб дамоў забраць. Выйшаў на двор. Глядзіць — на табе! На яго возе ляжыць вялікая статуя голага Апалона. Агледзеўся — нідзе нікога. Відаць, мясцовыя дзецюкі пажартавалі. Паспрабаваў спіхнуць Апалона з возу — дзе там! — важыць будзь здароў! І так пнуўся, і сяк — а ніяк! Што рабіць? Павёз дамоў.

і не абы-якія. Урэшце, выйшаў ліст прыблізна такога зместу: «Дарагая мамка Зарабляю я тут дахалеры. Грошай — куры не клююць. Дзевак вакол многа, не даюць мне праходу. Ледзь паспяваю парадкаваць. Маю ўжо двух бахуроў. Ну не важна — гэта мне не страшна...»

І паляцеў гэты ліст на радзіму. Маці прысылае адказ. Хлопец жа той чытаць не ўмее, просіць пісьменнага. Той чытае так, як напісана: «А мой ты сыночак, па кім ты ўдаўся?! Не думалі мы... У нас жа ў радні ўсе такія талковыя былі. А ты гэtkі...»

Камедыя! Пакуль разабраліся...

Але потым надыхтаваны каму-небудзь ліст хлопец даваў прачытаць яшчэ якому пісьменнаму і, упэўніўшыся, што ўсё правільна, адсылаў дадому.

Людзі і змеі

Калі ўтварыліся калгасы і арганізавалі ферму, то спатрэбіліся кармы. Каб назапасіць сена, у вёску прыезджалі дзве бартавыя машыны і збіралі мужчын з косамі. Да сарака касцоў збіралася. Грузіліся ў машыны, вешалі косы на заднія барты і ехалі туды, куды іх везлі. Звычайна абкошвалі балоты, а ў іх змей — нагой не ступіць. Некаторыя паўзуны паспявалі ўцячы на мокрай траве, а некаторых рэзалі косамі.

Амаль усе мужыкі не любілі гэтых стварэнняў, але імкнуліся не звяртаць на іх вялікай увагі. Ну ёсць і ёсць. І хай сабе. Але быў адзін дзяцюк, які гэтых змей страшэнна баяўся. Яго аж трэсла, калі на вочы трапляліся гадзюка ці вуж.

Аднойчы касілі вязкоўцы вялікае балота каля лесу. Змеі там сустракаліся вельмі часта. Але балаціна была не дрыгвістая, роўная, сабілася лёгка. У абед, прытаіўшыся, сабраліся ўсе касцы каля стажаркі, перакусілі, паляглі на сена. А той дзяцюк-баязлівец, асцерагаючыся змей, паставіў на сена нейкае карыта і лёг на яго. Усё ж вышэй, не на зямлі. У стоме ад цяжкай фізічнай працы, разамлеўшы, ён задрамаў. Ubачыўшы гэта, адзін з шустрых мужычкоў вырашыў пажартаваць: адышоўся на сенажаць, падабраў нежывую парэзаную гадзюку і, вярнуўшыся, паклаў таму дзецюку на грудзі.

Касцы суцішыліся і пачалі чакаць, што ж будзе. Дзяцюк, прачнуўшыся, салодка пацягнуўся, працёр вочы і раптам убачыў на сваіх грудзях змяю. «Ааааа!..» — нема зароў, рэзка падхапіўся, схпіў рукамі тую гадзюку і пабег на сенажаць. Потым спыніўся, кінуў змяю, развярнуўся і падбегам кінуўся назад да стажаркі. Касцы, якія спачатку весела рагаталі, у адно імгненне змоўклі і падхапіліся на ногі. Да іх бег раз'юшаны, амаль шалёны, чалавек: вочы былі шырока расплюшчаны, твар крывіўся ад нейкай балючай пакуты, з шырока раскрытага роту вылятаў адчайны крык: «Ааааа!..» Падбегшы да стажаркі, ён дрыжачымі рукамі схпіў касу, падняў яе над сабой і, задыхаючыся, злосна зарычэў: «Хто?! Хто зрабіў?»

Яшчэ б некалькі імгненняў, і на сенажаці засталіся б ляжаць не толькі скошаная трава і змеі, а і нечыя целы і галовы. Добра, што нехта са старэйшых мужычкоў выгукнуў: «Сядзь! Кінь касу!»

І дзяцюк неак раптам абмяк, абсунуўся на траву і, закрывшы твар рукамі, заплакаў. Яго пачалі суцяшаць, супакойваць, прасіць прабачэння. І з'явілася разуменне, што са, здавалася б, простага жарту магла надарыцца крывавае трагедыя. Мы, людзі, вельмі розныя, і таму трэба клапатліва ставіцца і да сябе, і да тых, з кім давялося жыць побач на гэтай планеце...

Лісты на радзіму

У пяцідзясятныя гады працаваў я па камсамольскай пуцёўцы ў Карэліі. Наших з Беларусі там было многа. Розныя людзі сабраліся. І вось быў у нашай брыгадзе адзін непісьменны хлопец. Ну, усе пісалі лісты дадому, і яму, канечне ж, хацелася. Таму і прасіў ён каго-небудзь напісаць колькі радкоў бацькам у вёску. Аднойчы звярнуўся ён з такой просьбай да аднаго нашага супрацоўніка. А той «чудзіла» — жартанік, хітун. Хлопец яму дыктуе адно, а той піша свае прадумкі

Аўтарытэт для маскоўскага калекцыянера

У Беларусі добра вядома імя мастака, аўтара многіх кніжных знакаў, зробленых на працягу некалькіх дзесяцігоддзяў, Анатоля Тычыны (1897—1986), каго па праве называюць летапісцам Мінска, адным са стваральнікаў беларускай графікі XX стагоддзя. Патрыярх беларускай каларовай лінаграфіі. У мастацкіх выстаўках удзельнічаў з 1919 года. Анатоля Мікалаевіч — аўтар кніжных знакаў М. Каспяровіча, М. Шчакаціхіна, В. Вольскага, А. Мальдзіса, У. Караткевіча, П. Глебкі, Я. Маўра, З. Азгура, М. Кацара...

Радзей пра Анатоля Мікалаевіча згадваюць як пра калекцыянера і даследчыка экслібрысаў. У 1928 годзе ў Мінску пабачыла свет кніга А. Шлюбскага «Exlibris А. Тычыны». А ў 1975-м — В. Шматава і А. Тычыны «Беларускі экслібрыс».

У многім святло на калекцыянерскія і мастацкія памкненні Анатоля Мікалаевіча пралівае яго перапіска з калекцыянерамі, вядомымі савецкімі экслібрысістамі... Гэтыя лісты і цяпер захоўваюцца ў фондах Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва. Адзін з найболей актыўных карэспандэнтаў графіка — Сяргей Фарцінскі (1906—1971). У калекцыянерскі рух Фарцінскі, які стаў дасведчаным юрыстам, абараніў доктарскую дысертацыю, быў выкладчыкам, напісаў мноства прац па сваёй спецыяльнасці, увайшоў з самай маладосці. З дзяцінства Сяргей бачыў перад сабою кнігі, багатую хатнюю бібліятэку. Бацька меў кнігазбор болей чым з 6000 тамоў. У маладосці Фарцінскі сышоўся з дырэктарам бібліятэкі Наркамата асветы Мікалаем Ульянінскім (1872—1937), рускім і савецкім бібліёграфам і бібліяфілам. Мікалай Юр'евіч сабраў унікальную бібліятэку ў 25 000 тамоў. Ульянінскі пазнаёміў Сяргея Фарцінскага з многімі маскоўскімі бібліяфіламі і кнігавыдаўцамі. Менавіта яны — Адарукаў, Арлоў, Сідараў, Эцінгер, Сабашняк — прывілі маладому чалавеку сапраўдную любоў да кнігі, кніжніцтва. Ужо ў 1926-м 20-гадовы Сяргей Фарцінскі меў калекцыю ў 500 кніжных знакаў. Праўда, праз некаторы час экслібрысіст пачаў займацца нумізматкай. А да актыўнага збірання экслібрысаў вярнуўся толькі ў пасляваенны час. Калекцыя С. Фарцінскага з часам налічвала 39 000 (!) экслібрысаў. А ў яго бібліятэцы мелася 6500 тамоў кніг па рускай гісторыі, мемуараў, выданняў па мастацтве, нумізматцыі і кнігазнаўстве. Фарцінскі выдаў 15 кніг, прысвечаных экслібрысу, гісторыі кніжнага знака, калекцыянерам-экслібрысістам і мастакам — аўтарам кніжных знакаў.

...10 жніўня 1960 года Сяргей Фарцінскі піша Анатолю Тычыну з Тарусы: «Шматпаважаны Анатоля Мікалаевіч! Прабачце, што звяртаюся да Вас, не маючы задавальнення быць з Вамі знаёмым. Вы, верагодна, прабачыце мне гэтую вольнасць, даведаўшыся, што я калекцыянер экслібрысаў і аўтар шэрагу невялікіх прац пра іх.

З заметкі ў «Вечерней Москве» я даведаўся, што вы наладзілі ў Мінску выстаўку кніжных знакаў, у сувязі з гэтым і звяртаюся да Вас з пакорнай просьбай: калі выйшаў каталог выстаўкі, ці нельга атрымаць 2-3 экзэмпляры яго? Калі гэта падасца магчымым, то буду Вас прасіць высласць мне яго накладным плацжом па майму маскоўскаму адрасу: Масква-цэнтр, вул. Чарнышэўскага, д. 2/1, кв. 15, Сяргею Пятровічу Фарцінскаму. У Маскве я буду да 1 верасня.

Калі Вы калекцыяніруеце экслібрысы, быць можа, я змагу быць Вам карысным: я вяду абмен. Вашы работы ў мяне маюцца, але, канешне, відаць, не ўсе.

Пра сябе я магу паведаміць наступнае: я навуковы работнік, жыў у Тарусе толькі ў час адпачынку. Збіраю рускія і савецкія кніжныя знакі, абмежаваныя тэрыторыяй б.

Расійскай імперыі і СССР. <...> Памер калекцыі 15 тыс. нумароў.

Укладваю мой апошні экслібрыс працы маст. А. І. Юпатава ў двух памерах. Іншых маіх экслібрысаў у мяне з сабою няма.

У чаканні адказу, з Павагай да Вас С. П. Фарцінскі».

Так пачаліся ліставанне і фактычна эпistolарнае сяброўства двух захопленых экслібрысам і кнігай. І хаця паміж імі была розніца ва ўзросце ў дзевяць гадоў, усё адно яны былі людзьмі аднаго пакалення, аднаго часу... 28 верасня 1960 года Сяргей Пятровіч піша ўжо з Масквы:

«Шматпаважаны Анатоля Мікалаевіч! Вельмі ўдзячны за паштоўку, я атрымаў яе сёння і шмат разоў спрабаваў звязацца з «Домам мастака» па тэлефоне, але дарэмна: тэлефон увесць час заняты, верагодна, ён проста сапсаваны. Таму, хаця я і ведаю, што пошта ў падмаскоўных мясцінах ідзе вельмі марудна, вымушаны прыбегнуць да гэтага ліста.

Экслібрыс П. Глебкі работы А. Тычыны. 1960 г.

Я быў бы вельмі рады, калі б Вы захалі да мяне, папярэдне пазваніўшы мне па тэлефоне: Б-8-33-56, у любы вечар, акрамя пятніцы і панядзелка. Я быў бы рады паказаць Вам сваю калекцыю, і калі Вы не прырэчыце, то пачаць абмен. Кнігі пра Вас выдання 1923 года ў мяне няма...» Размова, зразумела, пра кнігу А. Шлюбскага выдання 1928 года... І далей: «Калі званіць мне лепей вечарам, то пра сустрэчу можна дамаўляцца і на дзень: у мяне бываюць вольныя гадзіны, а часам і дні. Знайсці мяне проста: побач з метром «Плошча Дзяржынскага» Армянскага завулка. Справа, прадаўжэннем Армянскага завулка з'яўляецца Старасадскі завулак, у якім я жыў. Па завулку мой дом № 1 (рагавы), побач з маім парадным — уезд у двор. На 3-м паверсе кватэра № 15 і справа ад дзвярэй мой званок. Буду вельмі рады прыняць Вас у сябе. Дарэчы, сёння атрымаў ад Л. А. Літошанкі Ваш хатні адрас...» Невялікае адступленне. Леанід Літошанка (1907—1972) — архітэктар, старшыня праўлення Курскага аддзялення Саюза архітэктара (люты 1954 — красавік 1955). Бібліяфіл, калекцыянер экслібрысаў і паштовых марак. Літошанка быў першы, хто ўзяў пытанне пра стварэнне ў Курску помніка-аркі (зараз Трыумфальная арка) у гонар перамогі ў Прохараўскім баі — галоўным у Курскай бітве. Першы экслібрыс стварыў у 1936 годзе. Авалядаў мастацтвам лінаграфію, тэхнікай «сухой іголки» і распрацаваў уласную тэхніку гравіравання. Усяго Літошанка выканаў каля 80 кніжных знакаў. Сярод іх — экслібрысы К. Паўстоўскага, К. Федзіна. Шырока вядомы экслібрыс, што курскі мастак выканаў для маскоўскага калекцыянера Матко, які сабраў унікальную калекцыю «Усё пра Гашака і Швейка».

Але ж вернемся да лістоў Фарцінскага... 4 снежня 1960 года маскоўскі калекцыянер піша ў Мінск:

«Шматпаважаны Анатоля Мікалаевіч! Удзячны Вам за дасланы каталог экслібрысаў. З задавальненнем разглядаў іх і з задавальненнем адзначыў, што экслібрысы ізноў пачынаюць атрымліваць права грамадзянства! Пры беглым праглядзе знайшоў некалькі памылак <...> А ўвогуле, каталог робіць добрае ўражанне. Ці нельга раздабыць яшчэ некалькі экзэмпляраў?

Ці ўгаварылі Вас прадаць калекцыю? Калі ўгаварылі, не сумуйце: шляхам абмену ўзновіце яе. З цікавасцю чакаю атрымання ад Вас абяцаных знакаў: пасылаю Вам дваццаць экслібрысаў работы майго таварыша, мастака В. М. Багданава, да наступнага разу падрыхтую яшчэ адну партыю: ён выканаў шмат кніжных знакаў, за 30 гадоў сваёй працы — болей 200 штук...» Рукою А. Тычыны ўнізе ліста Сяргея Пятровіча — пазнака алоўкам пра тое, што 27 снежня адпраўлена 44 знакі і 8 выдавецкіх марак...

І ўжо 3 студзеня 1961 года Сяргей Фарцінскі піша ў Мінск:

«...Сардэчна дзякую Вам за пісьмо і экслібрысы. І ў мяне ўсе дасланы Вамі знакі пайшлі ў калекцыю. Экслібрыс з літарамі: Е. В. выкананы В. М. Багданавым для Е. Веліставай і павінен адлюстроўваць сустрэчу Асоль карабля з пунсовымі ветразямі.

Адпраўляю Вам 36 экслібрысаў работы таго ж В. М. Багданава, шэсць прыбалтыйскіх, экслібрыс Брытанскага консульства ў Маскве работы невядомага мне мастака і, нарэшце, экслібрыс вядомага бібліяфіла М. А. Рубакіна, выкананы ім самім. Як Вы бачыце з дасланных знакаў, В. М. Багданаў любіць выконваць свае экслібрысы рознымі фарбамі. Паколькі я збіраю варыянты, то мне з яго экслібрысамі даводзіцца часам няпроста!

Ваш артыкул у «Советской культуре» прачытаў з вялікім задавальненнем. Ён вельмі своечасовы, і я лішні раз парадаваўся таму, што на кніжныя знакі пачалі звяртаць болей увагі. Мне даслаі выразкі з Уладзімірскай газеты і з Новасібірскай газеты, прысвечаныя экслібрысам.

Тамбоўскага Нікіфарава ведаю праз свайго таварыша, які калекцыяніруе матэрыялы пра рускіх і савецкіх мастакоў. Нікіфараў збірае ўсё і як быццам, па сутнасці, нічога. Адзіны цікавы яго збор заключаецца ў малюнках Бурлюка, якія ў яго налічваюцца сотнямі.

Мяне цікавіць Ваша меркаванне пра мой артыкул з 2 тома «Кнігі», канешне, Вы мне нічога за адбіткі не «абавязаны». Як ставяцца іншыя беларускія мастакі да экслібрысаў, і ці не збіраюцца па Вашаму прыкладу выконваць іх? Ці цікавіцеся эстонскімі экслібрысамі? Калі так, то дашло ў наступны раз. Не знойдзецца ў Вас яшчэ аднаго экзэмпляра кнігі пра Вас? Мяне пра яе просяць, калі знойдзецца і Вы зможаце даслаць, буду надзіва абавязаны...» І напрыканцы яшчэ вось пра што: «Рыхтуйце патроху артыкул для «Советской книжной торговли». Было б пажадана адзін з іх атрымаць у студзені».

Анатоль Мікалаевіч даслаў Сяргею Пятровічу яшчэ адзін асобнік кнігі, за што Фарцінскі вельмі дзякаваў ужо ў лісце ад 8 лютага 1961 года... На лісце Фарцінскага за 5 сакавіка 1961 г. — тычынаўская пазнака пра тое, што 22 сакавіка Анатоля Мікалаевіч адправіў у Маскву 25 кніжных знакаў і заметку з «Чырвонай змены». А ў самім лісце Фарцінскага чытаем: «Днямі было пасаджэнне рэдакцыйнай калегіі часопіса «Советская книжная торговля», у якую мяне ўвялі па лініі экслібрысаў. Галоўны рэдактар зацікаўлены ў Вашым артыкуле пра беларускіх мастакоў-экслібрысістаў. Таму, вельмі прашу Вас, не адкладаючы ў доўгую скрыню, прыдумаць яго старонак на 7—8 машынапіснага тэксту і разам з 12—14 фотаздымкамі экслібрысаў даслаць як найхутчэй...» І далей: «Як складваюцца справы з Ва-

шай калекцыяй? Што новага выканалі? Ці не ўдалося падахвоціць іншых мастакоў заняцца экслібрысамі? Вілінбахаў паведамляе, што на выстаўцы твораў 1960 года будзе прадстаўлена 890 экслібрысаў. Гэта — відавочнае дасягненне. Рост экслібрыснай прадукцыі заўважны, і, акрамя таго, суадносіны, як быццам, пачынаюць складвацца на карысць рускіх, беларускіх і іншых, а не Прыбалтыйскіх, чаго я заўсёды баяўся...»

Фарцінскі і Тычына высвятляюць прыналежнасць некаторых экслібрысаў, пытаюцца пра мастацкія вартасці кніжных знакаў, якія дасылаюць адзін аднаму. Відавочна, што Анатоля Мікалаевіч з'яўляецца для маскоўскага калекцыянера высокім аўтарытэтам. Фарцінскі дзеліцца інфармацыяй пра пашырэнне сваёй калекцыі: «Я, канешне, працягваю калекцыяніраванне. Яно крыху затармазілася ў гэтым годзе з-за моцнай занятасці і адсутнасці часу на лісты. Аднак, зараз я вызваліўся і буду навірстваць страчанае. У мінулым годзе я набыў даволі вялікую калекцыю...» Гэта — з ліста ад 4 ліпеня 1963 года. 13 мая 1963 года Фарцінскі піша ў Мінск: «Дзякую за дасланы экслібрысы. Вашы работы заўсёды з вельмі прыемным пачуццём змяшчаю ў свой збор. Дасылаю Вам некалькі знакаў. Стараўся падабраць болей цікавае і найноўшае, хаця дублетаў вельмі мала з-за затрымкі перапіскі. Атрымаў ад Судлянкова другі выпуск яго «Беларускіх экслібрысаў». Вітаю яго ініцыятыву, з задавальненнем перапляту выпускі, калі іх стане болей...»

Размова — пра мінскага калекцыянера, чыгара прапагандыста экслібрысістыкі Алега Судлянкова, які збірае кніжныя знакі амаль шэсць дзясяткаў гадоў. І яшчэ актыўна выступае ў друку з матэрыяламі пра бібліяфільскія справы, кніжны знак.

3 ліста С. Фарцінскага ад 22 сакавіка 1969 года: «Дзякую Вам за ліст, каталог і экслібрысы Палікарпава... <...> Каталог выдадзены вельмі добра. З Вашай лёгкай рукі сталі з'яўляцца каталогі беларускіх знакаў і ў Мінску, і ў Баранавічах. Вельмі гэта радуе: людзі разабраліся, што такое экслібрыс і зацікавіліся ім усур'ез.

Кніга Мінаева і Фарцінскага знаходзіцца ў друкарні...»

Размова, пэўна ж, пра «Экслібрыс» Яўгена Мінаева і Сяргея Фарцінскага (Масква, 1970)... Кніга пабачыла свет накладам 20 000 экзэмпляраў і даволі хутка разышлася. Зрэччас яе і цяпер можна знайсці праз букіністычны гандаль у інтэрнэце... У «Экслібрысе» ёсць некалькі згадак пра А. Тычыну. Анатолю Мікалаевічу прысвечана і асобная старонка ў вельмі лаканічным раздзеле «Мастакі Беларусі» — з рэпрадукцыйнага знака «3 кнігі літ. гуртка Колас». І — усяго дзевяць радкоў пра А. Тычыну.

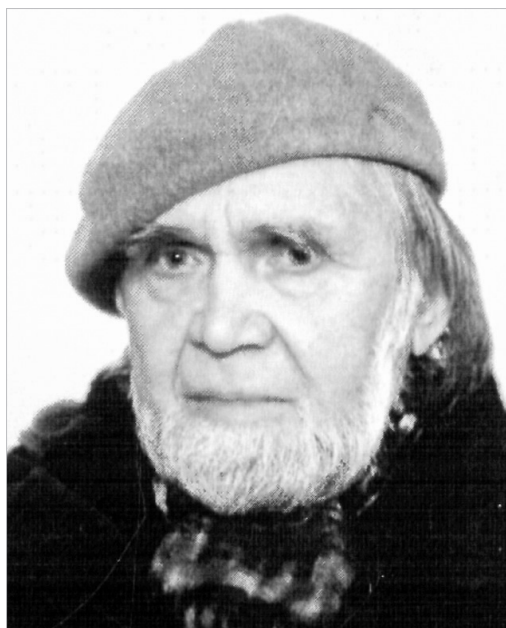
7 лютага 1970 года Сяргей Фарцінскі піша ў Мінск: «Шматпаважаны Анатоля Мікалаевіч! Вельмі Вам удзячны за пісьмо і экслібрысы, а таксама і за калькі знакаў Радзівілаў...» Тэма старых кніжных знакаў праходзіць і ў іншых лістах. «Калі будзеце ў Маскве, — піша Фарцінскі 9 красавіка 1970 года, — абавязкова заходзьце, незалежна ад фатаграфавання Радзівілаўскіх знакаў. Канешне, з задавальненнем прадастаўлю сваю калекцыю ў Ваша распадэржэнне. Вы толькі павінны ведаць прозвішчы ўладальнікаў тых знакаў, якія Вам патрэбна будзе фатаграфаваль: мая калекцыя размешчана па прозвішчах уладальнікаў...» 18 кастрычніка 1970 года: «Шматпаважаны Анатоля Мікалаевіч! Вялікі Вам дзякуй за падборку Ваших экслібрысаў... <...> Вяртаю фота Радзівілаўскіх знакаў. На адваротце кожнага алоўкам запісаў тыя скупыя звесткі пра ўладальнікаў, якімі валодаю. Знакі ўнікальныя і, відаць, не часта сустракаюцца...»

Кніжная культура набывае сёння новыя характарыстыкі. Ранейшыя гістарычныя формы ўшанавання Яе Вялікасці Кнігі часам губляюцца. І, як на маё прыватнае меркаванне, постаці такіх апантаных служак кнігі варта згадваць найчасцей.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

«Жывая памятка...»

Упаэта, перакладчыка Івана Бурсава (19.12.1927. Клімавічы — 11.11.2019. Масква) доўгі жыццёвы шлях. Творчы след яго адметны, і памяць па ім светлая. Архівам мужа апякуецца яго жонка Рыта Маркаўна. Яна дзаволіла мне карыстацца ім. Ужо частка матэрыялаў, перасланая ў Магілёў (лісты, паштоўкі, фотаздымкі, партрэты), перададзена ў Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры і Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва.

Іван Бурсаў.

Якім быў Іван Бурсаў, расказваюць дарчыя надпісы сяброў. Цёплыя адносіны шмат гадоў звязвалі яго з Рыгорам Барадуліным. У канцы жыцця Іван Цярэнцьевіч пачаў пісаць артыкул пра свайго сябра, але не скончыў. У якасці назвы скарыстаў словы Ніны Мацяш «Зярняты з роднага загоны». Так яна назвала ліст 2008 года да Ніны Дзявольскай, у якім дзякавала за пераклады сваіх вершаў на французскую мову. Матэрыял быў надрукаваны ў літаратурна-навуковым гадавіку «Скарыніч» (Вып. 8—9. М.: Советский писатель, 2010). А пачынаецца артыкул так: «*Перагортваю растрэпаных блакноты, гартую старонкі спісаных сшыткаў, корпаюся ў пажайцельных паперах.*

Рэвізую, успамінаю, вяртаюся...

А вось і пухленькі стосік лістоў і паштовак Рыгора Барадуліна, жывая памятка нашага больш чым сяброўства. У іх — і творчыя інтарэсы, і сяброўская павага, і прывітанні, і пажаданні — мімалётны сколак часу, у якім нам выпала жыць.

Вечаровае рэха маладосці...

У гэтым лапідарным тэксце сканцэнтравана аб'ёмная думка, змястоўна насычаная і па-мастацку вобразная. Пасля ўступных слоў Іван Бурсаў друкуе ліст, вершы-прывітанні, некалькі дарчых надпісаў Рыгора Іванавіча. Я дапоўніла гэты спіс матэрыялам, атрыманым ад Рыты Маркаўны, і напісала артыкул «Вечаровае рэха маладосці...» Рыгор Барадулін адрасуе свае аўтографы «сябру, брату, казачніку, чарадзею». Называе яго галоўным фортам цытадэлі сумленнасці і таварыскай вернасці. А якія цёплыя звароты: «Дарагі мой Іване!», «Родны Іване!», «Любы і дарагі Іван Цярэнцьевіч!», «Дарагія мае і дужа блізкія Іване і Рыта!»

Паэт жывы, пакуль мы памятаем яго.

А забыць Івана Цярэнцьевіча не дасць напісанае ім. Друкавацца пачаў у 1953 годзе. За 66 гадоў творчай дзейнасці ў яго выйшлі шматлікія ўласныя кнігі паэзіі, у тым ліку для дзяцей, а таксама пераклады на рускую мову — А. Астрэйкі, Р. Барадуліна, Д. Бічэль-Загнетавай, П. Броўкі, Г. Бураўкіна, В. Зуёнка, У. Караткевіча, Е. Лось, К. Цвіркі, М. Федзюковіча і многіх іншых. 20 гадоў складвалася кніга выбраных перакладаў «Слово по кругу».

Дасылаў паштоўкі адусюль. Гэтая з Рыжскага ўзмор'я. На штампце дата 22.02.79: «*Дарагі Іване! Кажуць, што апошнім часам Балтыка робіць уплыў на ўсё надвор'е. Спецыяльна паехаў разганяць чым магу аблогі, каб да цябе вясна ішла. Абдымаю. Рыгор*».

А гэтая з Мінска: «*Дарагі мой Іване! Усе добрыя людзі спяць, а я сёння прыехаў з Ушач і вось апоўначы пішу вершы ў твой гонар, каб табе святлей крыху на душы было!*

Трымайся!

Твой Рыгор. Мінск, 22.09.1980 г.

Івану Бурсаву

*З гадамі менш і менш сяброў.
Нібы ў бары трывалых сосен...*

.....

Нас сабірае ўсё радзей

Застолле, шумнае калісыці.

Настрой — вясёлы дабрадзей

Хаваецца, а ўсё люцей

Туга свайго шукае выйсця.

І ўсё цяпер як у людзей:

Трывавай, забудзь пра клопат дробны.

Яшчэ далёка стол жалобны.

Як бор, шумі і не хлудзей!»

Пры знаёстве з дарчымі надпісамі, адрасаванымі Івану Бурсаву, заўважаем, што яго звязвалі сяброўскія адносіны з Аляксеем Каўкам, Уладзімірам Караткевічам, Карласам Шэрманам і інш.

«Дарагому Івану Цярэнцьевічу Бурсаву — клапатліваму ратаю-сейбіту на скарынавым палетку з пабратычным узнаньнем. Аляксей Каўка. 2 жн. 1989 г. У Маскве». (Аляксей Каўка. *Тут мой народ: Францішак Скарына і беларуская літаратура XVI — пачатку XX стст.* Мінск: Маст. літ., 1989).

«*Мой таварыш ляжыць у бальніцы...*» —
*Хай мінуць яго навалыніцы,
На Парнаса вячэйшай паверці
Грукатаць не стамляецца сэрца...*

Івану і Маргарыце Бурсавым з даўняю ласкай пабратамчай Аляксей Каўка 22.07.06» (А. К. Кавко. *От Скорины до Купалы: белорус. лит. в контексте нац.-культ. возрождения.* М.: Ин-т мировой лит. им. А. М. Горького, 2006).

Дарчыя надпісы Уладзіміра Караткевіча адносяцца да 1960, 1961, 1968 гадоў, але гэта не значыць, што пасля гэтага сяброўства перапынілася. Захаваліся здымкі 1982 (83?) года, на якіх яны разам. Дарэчы, Рыта Маркаўна ў сяброўскіх адносінах мужа адыгрывала важную ролю. Яна іх прывячала, стварала ўмовы для сяброўскіх зносін.

Прывяду тры аўтографы Уладзіміра Караткевіча:

«Любаму Янку Бурсаву, шчыраму казаку, нястомнаму ў паэзіі і (як я мяркую) у каханні. Уладзімір» (*Вячэрняя ветразі. Вершы і паэмы.* Мінск: Маст. літ., 1960).

«Дарагому Ваню Бурсаву, добраму хлопцу і паэту — ад усяго сэрца, — Ул.Караткевіч 26.X.61» (*Блакіт і золатна дня. Апаваданні і апавесці.* Мінск: Маст. літ., 1961).

«Дарогім Ване і Рите Бурсовым, дружыям моім, людям, которых крепко люблю — Уладзімір Караткевіч» (*Каласы пад сярпом тваім. Раман. Кніга першая.* — Мінск: Беларусь, 1968).

Карлас Шэрман, паэт, перакладчык, чалавек самаіранічны, з пачуццём гумару, фота на памяць падпісаў так: «Дарогім Рите і Ивану Бурсовым — с любовью и благодарностью».

Белавы аўтограф Карласа Шэрмана на аркушы паперы 10,5 на 15 см «Песенка о весёлом муравье» (прыпеў) на рускай мове і іспанскай:

*Трам-па-па! Трам-па-па!
Жил муравей на свеце.
Трам-па-па! Трам-па-па!
Он тем известен был.
Трам-па-па! Трам-па-па!
Что был он незаметен.
Трам-па-па! Трам-па-па!
Лишь песни петь любил.*

На адваротным баку аркуша: «Карлос Шерман. 1967». Яшчэ адзін аўтограф: «Дарагому Ивану Терентьевичу Бурсову с пожеланиями здоровья и творческой удачи. Твой Карлос Шерман. Минск, январь, 1979 г.» (*Габриэль Гарсиа Маркес. Осень патриарха. Роман. Перевод с испанского В. Тараса и К.Шермана.* М.: Худ. лит., 1978).

Дарчы надпіс на партрэце-шаржы: «Доброму другу Ивану Бурсову на добрый смех. Карлос Шерман. Минск, июнь, 1987».

Ёсць дарчыя надпісы і ад землякоў: «Дарагому Ивану Бурсаву — земляку і паэту, шчыра, па-магілёўску Яўген Крупенька. 19/IV- 69 г. Масква» (*Яўген Крупенька. Салаўі. Першая кніга паэта.* Мінск: Беларусь).

«Родному Ивану — Игорь» (*Игорь Шкляревский. Слушаю небо и землю: Новая книга.* М.: Советский писатель, 1985).

Яшчэ па-сяброўску шчырыя аўтографы:

«Ваню Бурсаву — цудоўнаму паэту, хлопцу, якога шчыра люблю, па-сяброўску — Васіль Зуёнак 14 студзеня 1976 г.» (*Васіль Зуёнак. Нача: Лірыка.* Мінск: Маст. літ., 1975).

«Дорогому Ване Бурсову и его Маргаритке от Валюшка и его коня —

Валентин Тарас, март 81, Минск» (*Валентин Тарас. Прощальные костры.* Мінск: Маст. літ., 1980).

«Дорогому Ивану Бурсову с братней любовью. Твой Олег Лойко. Москва, 24.03.89» (*Олег Лойко. Скорина.* М.: Молодая гвардия, 1989).

Аўтографы ўдзячнасці і павагі:

«Дорогому Ивану Терентьевичу, поэту и человеку прекрасной души! Петрусь Бровка июль, 79» (*Петрусь Бровка. И молодость, и зрелость. Стихи и поэмы.* М.: Советский писатель, 1979).

«Дарагому Ивану Цярэнцьевічу Бурсаву, сааўтару гэтай кнігі, з удзячнасцю і ад усяго сэрца — Пімен Панчанка 20.12.79.

3 Новым годам!

3 новым шчасцем!»

(Пімен Панченко. *Где ночует жаворонок. Стихи.* Мінск: Маст. лит., 1979).

«Шаноўнаму Ивану Цярэнцьевічу Бурсаву — на ўсё самае сонечнае і па-вечнаму добрае, шчырае, чалавечае. 3 удзячнасцю і павагай — Мікола Чарняўскі. 1.07.87» (*Мікола Чарняўскі. Навечна з сонцам. Дакументальныя паэмы.* Мінск: Юнацтва, 1986).

«Добраму майстру паэтычнага слова Ивану Бурсаву са шчырай падзякай за добрыя пераклады маіх вершаў. Шчырапрывітанні А.Зарыцкі. 8.11.1981» (*Алексей Зарицкий. У вечернего костра. Стихи.* М.: Советский писатель, 1981).

«Дарагому Ивану Цярэнцьевічу Бурсаву, шчыраму майму перакладчыку, удзячны. 26.I.85» (*Владимир Павлов. Тихий свет. Стихи.* М.: Советский писатель, 1984).

«Дарагому Ивану Бурсаву

Дзякуй шчыры, Іване, за цудоўнае і мяне перакладанне!

Твой Алэг 27.07.94» (*Алэг Лойка. Вершы і паэмы.* Мінск: Маст. літ., 1993).

Паэт жывы, пакуль мы памятаем яго. А забыць Івана Цярэнцьевіча не дасць напісанае ім. Друкавацца пачаў у 1953 годзе. За 66 гадоў творчай дзейнасці ў яго выйшлі шматлікія ўласныя кнігі паэзіі, у тым ліку для дзяцей, а таксама пераклады на рускую мову — А. Астрэйкі, Р. Барадуліна, Д. Бічэль-Загнетавай, П. Броўкі, Г. Бураўкіна, В. Зуёнка, У. Караткевіча, Е. Лось, К. Цвіркі, М. Федзюковіча і многіх іншых. 20 гадоў складвалася кніга выбраных перакладаў «Слово по кругу». Ва ўступным артыкуле «По долгу сердца» распавядае, як упершыню сябе паспрабаваў у якасці перакладчыка на творах Сцяпана Гаўрусёва, як паступова разумеў, што для гэтага не так важна нават веданне мовы, як душы народа, яго бытавых і фальклорных традыцый, нацыянальнага характару. У кнізе «По долгу сердца» прадстаўлены вершы трыццаці трох беларускіх паэтаў.

За свой кошт выдаў дзве анталогіі беларускай паэзіі на рускай мове: «Шаги» (2011) і «Дыхание времени» (2016). Вячаслаў Рагойша ў артыкуле «Беларуская паэзія ў рускамоўным узнаўленні» сцвярджае, што анталогіяй «Шаги» «можна карыстацца ў расійскіх універсітэтах у якасці вучэбнага дапаможніка пры вывучэнні гісторыі беларускай літаратуры адпаведнага перыяду». Гэта тычыцца і «Дыхания времени».

Вялікі ўклад зроблены Іванам Бурсавым у літаратуры братніх народаў кнігай «Братья родные». Ён склаў зборнік твораў рускіх і беларускіх пісьменнікаў, напісаў уступны артыкул, зрабіў заўвагі. Перакладчыкамі выступаюць А. Таркоўскі, В. Брусаў, М. Лазінскі, С. Маршак, М. Горкі, В. Тушнова, Я. Смелякоў, а таксама І. Бурсаў, І. Шклярэўскі, Б. Спрыччан, В. Тарас, П. Кошаль, Я. Хелемскі, Н. Кіслік і многія іншыя.

Іван Бурсаў — сапраўдны «пасол беларускай культуры» для рускамоўнага чытача. А матэрыялы, якімі дзеліцца Рыта Маркаўна, — жывая памятка часу.

Тамара АЎСЯННІКАВА

На якім паверсе будзе «куфня»?

У Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў Рэспублікі Беларусь гэтым днём праходзіць Шостая выстаўка архітэктурных праектаў Школы архітэктурнага мыслення для дзяцей. Экспазіцыя ўяўляе сабой характэрную паўгадавую справаздачу ўнікальнай адукацыйнай ініцыятывы і складаецца з архітэктурных праектаў і макетаў, створаных навучэнцамі школы за апошнія шэсць месяцаў. Прадстаўлены работы вучняў двух курсаў — «Сістэмнае мысленне» і «Развіццё».

Спазнаючы белы свет

Школа архітэктурнага мыслення заснавана архітэктарам Аляксандрам Новікавым і мастацтвазнаўцай, дызайнерам Аленай Карпілавай у 2016 годзе. Насуперак сваёй назве сталічная ўстанова дадатковай адукацыі прапануе навучэнцам не вузкасцыяльныя веды ў галіне архітэктуры, а паўнаважную праграму комплекснай, усебаковай адукацыі, заснаваную на ідэі аб міждысцыплінарным узаемадзеянні. Крэда каманды — данесці дзецям разуменне непарыўнай сувязі розных галін ведаў, разуменне іх узаемазалежнасці.

Структура ўстановы налічвае больш ад 16 студый: уласна архітэктуры, сучаснага мастацтва, скульптуры, журналістыкі, графічнага дызайну, псіхалогіі, біялогіі, сацыялогіі, эканомікі і многія іншыя. У педагогічны склад уваходзіць каля 50 спецыялістаў-практыкаў, кожны з якіх дасягнуў у той ці іншай дысцыпліне пэўных вышынь і на працягу сабе імя. У сваёй дзейнасці педагогі-куратары прытрымліваюцца інавацыйных падыходаў, пазычаных у найлепшых адукацыйных устаноў свету: ад скандынаўскіх школ да Гарварда, ад Архітэктурнай асацыяцыі ў Лондане да інстытута «Стрэлка» ў Маскве.

Фота з сайта aschool.by

Падчас адкрыцця выстаўкі.

Часта гэта, як вы можаце здагадацца, вельмі нетрывіяльны рашэнні з непрадказальным фіналам.

У адрозненне ад вучняў секцыі «Сістэмнага мыслення» навучэнцы курса «Развіццё» даследавалі свет і спрабавалі зразумець, якім чынам пабудавана наша планета з пунктаў гледжання геаграфіі, біялогіі і экалогіі. Вынікам іх працы сталі вялікія макеты Зямлі з нанесенымі акіянамі, кантынентамі, краінамі, а таксама прадстаўнікамі эндэмічных форм фаўны. Да макетаў далучаюцца архітэктурныя фантазіі вучняў на тэму жыцця ў розных пунктах свету. Дзеці прыдумвалі жылыя пабудовы, арыентуючыся на клімат і нават эканоміку асобных краін.

Хадзячыя замкі і робаты-кракадзілы

Узрост удзельнікаў выстаўкі — ад 5 да 10 гадоў. Цікава, што яго часта можна ўгадаць па самой рабоце. Напрыклад, аўтараў ва ўзросце 5—7 гадоў звычайна нічога, акрамя, так бы мовіць, чыстага мастацтва, не цікавіць. Галоўнае, каб у доме маглі змясціцца асноўныя члены сям'і, тыя, хто заўсёды побач: мама, тата і пры наяўнасці браты і сёстры. Сталечныя, дзеці ўдакладняюць межы «сям'і». Цяпер мамы з татай недастаткова, не абысціся і без бабулі з дзядулем і нават без любімых хатніх гадаванцаў. Зразумела, для ўсіх насельнікаў ідэальнага дома прадугледжаны асабістыя пакоі (нават для жывёл).

Акрамя таго, з павышэннем узросту ў «архітэктараў» з'яўляюцца і новыя патрабаванні. Скажам, у «Бамбукавым доме» дзесяцігадовай Дамінікі Шашок побач з асабістай «спальняй» галоўнага дойліды размясціўся і ложка для яе сяброўкі: «Тут спальня — і я. Тут спіць мая сяброўка». У сваю чаргу праект «Дом для людзей і жывёл» дзесяцігадовай Эмы Шахловіч змяшчае вялізную гардэробную і разлічаны на пастаяннае пражыванне ў ім менавіта пяці чалавек ды дзвюх жывёлін. Такіх васьмь цікавых дэталей у экспазіцыі вялізная колькасць!

Апошні трэнд «дзіцячай архітэктуры», мяркуючы па прадстаўленых на выстаўцы работах, рухомыя пабудовы. Тут можна знайсці вандружныя дамы на любы густ: хадзячыя, лятучыя, плавальныя, дамы-ўсюдыходы... Адно толькі — звычайных «дамоў на колах» тут няма. Найбліжэй да гэтага паняцця падбіраецца хіба што «Шар, які ездзіць па дарозе» з загадкавай назвай «Мобуль» (аўтар праекта — Ілья Мамчык, 7 гадоў). Дарэчы, усе забаўныя арфаграфічныя недакладнасці старанна захаваны. З пацешных прыкладаў згадваюцца «куфня» альбо «Кацредом», дзе стрэлачкамі перастаўлены месцамі «е» і «р».

З іншых трэндаў, заўважных у экспазіцыі, можна выдзеліць памкненне архітэктараў выбраць экзатычнае месца для будаўніцтва. Дамы пад вадой, дамы ў скалах, дамы ў ільдах запаланілі выставачную прастору. Звычайна такія праекты вырашаюцца ў двух кірунках: альбо будынак уступае ў прамое супрацьстаянне з навакольным асяроддзем, альбо, наадварот, існуе ў гармоніі з ім. Напрыклад, «Дом Мядзведзь» (Міша Хвацік, 7 гадоў), які «знаходзіцца ў лесе ў Расіі», пабудаваны вакол ручая і напоўніцу выкарыстоўвае рэсурсы праточнай вады. Чымсьці нават нагадвае вядомы «эскіз дома наглядчыка ракі Лу» французскага мегаламана, архітэктара неакласіцызму Клода-Нікаля Леду.

Ёсць у экспазіцыі і надзвычай экстравагантныя праекты. З найбольш уражальных успамінаецца, напрыклад, «Свінка-скарбонка» сямігадовай Леі Дабаровіч. Велічэзная свінка ружовага колеру з панарамным дахам і басейнам унутры, зробленая з гумы і шкла ды пузам пакладзеная на ваду. У легендзе праекта, апроч іншага, пазначаны трохвугольнік — там, дзе трохвугольнік, там «пахне спакоем». Іншы шэдэўр сярод прадстаўленых на выстаўцы — «Усіх-відзімка!!!» васьмігадовай Эвеліны Кісялёвай. Усе сцены ў ім празрыстыя, акрамя ваннай: «Я люблю, калі ўсё бачна».

Фота з сайта aschool.by

Падчас адкрыцця выстаўкі.

Ядром адукацыйнай праграмы, вакол якога пабудавана ўсё астатняе, з'яўляецца, натуральна, архітэктура. Думаецца, ніхто не стане аспрэчваць думку, што дойлідства — з'ява комплексная і складаная. Адпаведна, і тыя, хто ўзяўся гэтую ніву апрацоўваць, могуць лічыцца спецыялістамі ўніверсальнымі. Пасляховы архітэктар павінен добра разбірацца ў розных сферах чалавечай дзейнасці і быць максімальна дасведчаным ва ўсіх асноўных дысцыплінах на так званай левыцы навук (ды і ў многіх больш дробных таксама).

Архітэктура як акумулятар ведаў, пункт судакранання розных сфер чалавечай дзейнасці, што знаходзіцца на сумежжы паміж мастацтвам і тэхналогіямі, творчасцю і дакладнымі навукамі, уключае поўную гаму актуальных (для таго ці іншага перыяду гісторыі) уяўленняў аб навакольным свеце. Уласна кажучы, таму пад «архітэктурным мысленнем» у дадзеным выпадку трэба зразумець менавіта згаданы сістэмнасць і міждысцыплінарнасць.

Які ён, мой будучы дом?

На Шостай выстаўцы архітэктурных праектаў экспануюцца малюнкi «ідэальных дамоў», выкананыя, як належыць, у трох плоскасцях (фасад, план і разрэз). Амаль для ўсіх праектаў дзецьмі з падручных матэрыялаў зроблена аб'ёмная мадэль — макет «Майго ідэальнага жылля». Кожная з работ суправаджаецца тлумачальнай запіскай, подпісам і дадатковай інфармацыяй, пакінутай аўтарам на паперы (гэта могуць быць легенда з умоўнымі знакамі, надпісы на самім малюнку альбо часам гісторыі, звязаныя з задумай).

Навучэнцы курса «Сістэмнае мысленне» з дапамогай сваіх праектаў спрабуюць адказаць на сур'ёзныя пытанні, якія тычацца архітэктуры: што такое дом? якія ў яго вобраз і форма? як на яго выгляд уплываюць кліматычныя асаблівасці? ды навошта ён уваголе патрэбны? Працу над уласна архітэктурнымі праектамі дзеці, назапасіўшы веды, пачыналі толькі пасля праходжання курсаў 14 студый (ад паліталогіі да сторытэлінгу). Іншымі словамі, выстаўленыя работы ёсць вынік паўгадавога разумовага напружання.

Тэматычна дзяцей ніяк не абмяжоўвалі. Усе іх ідэі, як запэўніваюць стваральнікі выстаўкі, педагогамі-куратарамі толькі падтрымліваліся і развіваліся. Само сабой, ход работ абмяркоўваўся на групавых занятках. Падчас такіх сеансаў дзеці спрабавалі абараняць і прэзентаваць свае праекты. Падобныя практыкі, як сцвярджаецца, спрыяюць лепшаму разуменню творчых задач і нюансаў мастацкага замыслу. І, паверце, тут няма ніякіх хітрыкаў, бо за знешняй прастай малюнкаў нярэдка хаваюцца па-сапраўднаму глыбокія ідэі.

Напрыклад, якім чынам наладзіць электразабеспячэнне, калі дом перасовачны і не мае пастаяннага геаграфічнага адраса (а такіх у экспазіцыі шмат)? З якога матэрыялу трэба будаваць дом на вадзе (таксама папулярная сярод дзяцей ідэя), каб ён не патануў, захаваў цэласнасць на доўгія гады і пры гэтым заставаўся камфортным для пражывання? Кожны з юных архітэктараў знаходзіць адказы на такія пытанні самастойна.

Фота аўтара.

Макет Зямлі, створаны навучэнцамі курса «Развіццё».

Атмасфера ў выставачнай зале прасякнута светлымі, вельмі цёплымi адчуваннямі. Экспазіцыя нібыта прызвана нагадаць наведвальнікам аб нястрымным крэатыве і той жыватворнай энергіі, якія хаваюцца ў кожным без выключэння чалавеку, пачынаючы з самага дзяцінства. Буянства колераў і форм, ігнараванне «здаравага сэнсу», фантазія і казка — тое, з чаго складаецца новая выстаўка, тое, што сустракае яе наведвальнікаў з парога. І будзьце ўпэўнены: нават самы закарузлы мозг адшукае для сябе тут нешта ўражальнае.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Чарадзеі для дзяцей

Па сабе ведаю: у каго вайна адабрала дзяцінства, той усё жыццё пражне трапіць у краіну, дзе сонца высокае, травы росныя, птушкі галасістыя, неба вясёлкавае, а мама з татам вечна жывыя. Леанід Улашчанка, чарадзеіны артыст дзіцячага тэатра, якраз з такой кагорты маіх сучаснікаў.

У прозвішчы Улашчанка заўсёды чуя лагоднае слоўка «ўлашчыць». Дык ён жа і ёсць такі, каб пакрыўджанага ўлагодзіць, беднага задобрыць, смурнага развесяліць, сумніўнага абнадзеіць. Яго чарадзеіствам, здаецца, няма мяжы ні на сцэне, ні ў жыцці. І калі я, дарагі чытач, хаця б на міг цікавіў цябе сваім героем, дык гайда за мною ў яго вечна дзіцячае, маладое, натхнёнае жыццё.

Леаніда Аляксандравіча Улашчанкі, заслужанага артыста Беларусі, увогуле магло б не быць на белым свеце. Уявіце: жудасны дзень 22 чэрвеня 1941 года. Пачалася вайна.

Бацька Лявона Улашчанкі, кадравы ваенны, арганізоўвае эвакуацыю сям'і падалей ад вогненнай зямлі. У цяжкіх садзіцца сям'я: цяжарная жонка, трое малых дзяцей і дзед. На адным з прыпынкаў, ужо пад Данбасам, парадзісе зрабілася блага. І яна ноччу пайшла шукаць лякарню. Дзед застаўся глядзець малышню.

Усё магло б здарыцца. Роды пад жнівеньскім зорным небам. Адзін на адзін з бядой, без падмогі медыкаў. І расстанне з новым жыццём. Але Бог мілаваў Ларысу Улашчанку, шматдзетную маму. Яе пятае дзіця нарадзілася здаровенькім у бальнічнай палаце. Па прапанове дзеда яго назвалі Лявонкам.

Дзед Язэп Паўлавіч быў адукаваным чалавек, нават пачытваў Біблію і ведаў, што імя гэтае азначае «львіны». Святкуецца ў праваслаўных храмах Лявонцій як свяціцель, свяшчэннамучанік, мучанік, прападобны. Якраз жа і дата святаго супадала з днём нараджэння Лявонкі. Дзедзі па-свойму ўспрымалі імя браціка. Называлі, хто як хацеў: Лёня, Лёнік, Лёнька, Лявон, Лявонька, Лявонка.

Але ж Лявонку выпалі з нараджэння пакутныя выпрабаванні. Прабіваючыся ў безваенную вобласць Расіі, сям'я Улашчанкаў двойчы губляла немаўля! На нейкай са станцыі наляцелі на цяжкія чорныя самалёты са свастыкай. Ускочылі ў бамбасховішча, зірнулі ў коўдрачку, у якой ляжаў Лёнік, а яго там няма. Выслізнуў. Маці кінулася на перон і амаль з-пад колаў паравоза выхапіла сына жывым. Цяжкі, у якім уцякалі Улашчанкі ад вайны, быў халодным, аніж не прыстасаваным да перавозкі людзей, тым больш немаўлят. Каб хоць як падсушыць пялёнкі, маці абгортвалася імі. Уласным цяплом сгравала. Паўвільготныя пялёнкі зрабілі Лёнікава цела пунсовым... А калі прывезлі бежанцаў у Пензенскую вобласць, то тут напачатку Лявонку ледзь не згубілі. Пераадольвалі па дарозе нейкую рачулку. Скрыня, у якой сядзелі Улашчанкі, перакулілася. Усе саскочылі ў ваду, а падушка, на якой ляжаў Лёнік, паплыла па цячэнні. Дзед ледзьве дагнаў жывое воблачка на вадзе.

Дзеці вайны пасля мацінага малачка адразу налягалі на галоўны наедак беларусаў — бульбу. Яна ішла апетытна, аж нос у прысядкі, ва ўсялякім гатунку: печанка, варанка, тоўчанка, смажанка, у булёне ці драгонікамі. Увесь гэты бульбяны асартымент Лёнік Улашчанка каштаваў і ў бежанцах, і ў Самахвалавічах, куды сям'я вярнулася пасля вайны. Дзед часам браў старэйшых унукаў, ішлі папрашайнічаць. З успамінаў Леаніда Аляксандравіча пра маленства мне запомнілася іх бульбяная вячэра.

Селі есці вялікім гуртом. Дзед падлічыў бульбу ў чыгунку. Усім — па тры. Хто павольна, смакуючы, еў сваю пайку. Хто вельмі згаладалы, пракаўтнуў мігам той наедак. Спрыту хапіла і ў малога Лёніка. Ён вокамігненна з'еў свае тры бульбіны і зайздросна пазіраў на дзеда. Той няспешна лупіў бульбіну, ад якой ішоў цёплы парок, пасыпаў на яе сольку і раптам аддаў смакату Лёніку.

О цуд! О падарунак!

Праз гады Леанід Аляксандравіч ацэньвае дзедаву дабрачыннасць:

— Ён жа радаваўся, што ўлагодзіў мяне сваёй бульбінай. А сам жаваў шалупінне...

І я зразумеў, з якіх жыццёвых крыніц ён наталяўся дабрыйні, чаму цэнніц у людзях найперш дабрыву і як ахвотна дзеліцца дабрыйні з дзецьмі.

Артыстам Лёню Улашчанку пачалі называць яшчэ ў дзяцінстве. То возмецца паказваць, як ходзіць і кашляе стары чалавек. То рассямшыць хворага суседа, каб ён каштаваў кашу са спіртамі. Тады і ачунае. То выцягне суседчыну карову за хвост, якая залезла ў іх кветнік. То пад гітару цёткі Валі пусціцца басаноў танцаваць цыганачку...

Леаніду Улашчанку вельмі спатрэбіліся дзіцячыя дзіво-сы, жарты, калі пачаў вучыцца на сапраўднага артыста.

Прафесар Дзмітрый Арлоў патрабаваў ад студэнтаў, каб назіралі за жыццём і ўмелі паказаць жывыя эцюды. А Улашчанка змалку бачыў і ведаў жыццё галоднае, боязнае і ў той жа час аптымістычнае, смяшлівае. Яго жыццёвыя, творчыя эскізы экзаменатараў і весялілі, і даводзілі да слёз.

Аднойчы Улашчанка падлавіў на эскізе самога прафесара Арлова. Ішоў з інстытута па праспекце. Бачыць, уперадзе яго рухаецца чалавек, відаць, стомлены, сталы. Леанід змяніў сваю лёгкую, маладзёжную паходку на яго, пачаў пахіствацца з боку на бок, шаркаць нагамі. Усё гэта адбівалася на ценях двух пешаходаў. Арлоў адчуў, што за ім ідзе нехта вельмі ж падобны на яго. Рэзка павярнуўся, выгукнуў:

— Улашчанка, ты?

— Ага. Эцюды з натуры збіраю. Як раілі...

Леанід Улашчанка мог бы адбыцца паспяховым чыгуначнікам. З першых дзён жыцця — на чыгунцы, у вагоне для бежанцаў. А пасля школы паступіў у чыгуначнае вучылішча. Са сваімі працавітымі, умелымі рукамі Леанід Улашчанка мог бы стаць выдатным будаўніком. Не паверыце, сам збудаваў для сябе трох'ярусны дом... Ён, далібог, мог бы трапіць на Алімп у якасці печніка, сталавара, настаўніка, вінароба, шафёра, вахцёра...

Фота з сайту tuz_priemaya@tut.by.

Леанід Улашчанка (Язэп Карыта) у спектаклі «Беларускія вадэвілі».

Быць артыстам Лёніку Улашчанку прадказалі амаль усе сямейнікі. У школе яго прыкмеціла з першага класа кіраўніца драмгуртка, выкладчыца беларускай мовы і літаратуры Ніна Арцёмаўна Сакольнік. Яна не адпускала свайго любімага з самадзейнай сцэны ажно да дзявятага класа. За гэтыя гады загартоўваўся ў душы Улашчанкі герой сцэны, пакутнік і трыумфатар. А далей усё пайшло, як прадказваў лёс.

Будучы навуцэнцам чыгуначнага вучылішча, Леанід Улашчанка ў тайне ад мамы прайшоў кастынг у студыю кінаакцёраў «Беларусьфільма».

У жыцці і творчасці Леаніда Улашчанкі мяне багата чаго кранула ды магнітам прыцягнула да яго. Адно — што ён сваю маму называў пяшчотна «мамулечка». Ён цаніў яе за ўсё: за вярнасьць мужу, які загінуў у вайну, за шчодрасць і строгасць да ўсіх дзяцей, за шчыраванне ў працы. Маміну навуку Леанід прымяніў у сваёй жыццёвай і творчай дарозе.

Бацьку бачыў толькі на фотаздымку. А як жа хацелася мець заступніка, абаронцу, адчуваць мужыцкую руку... От сабраўся ён аднойчы і махнуў у далёкую, нязвяданую дарогу, ажно ў вялікі Харкаў. Пачаў шукаць бацькаву радню. На яго шляху сустрэліся добрыя, як і ён сам, людзі.

Леанід мог бы двойчы загінуць у вайну, але лёс пашкадаваў яго. І, відаць, яму нашаптаў стаць артыстам, каб паспець, пакуль гарыць зямная свечка, пражыць некалькі жыццяў. І гэтае нябеснае пажаданне спраўдзілася. Заслужаны артыст Беларусі Леанід Аляксандравіч Улашчанка ажывіў у тэатры і кіно сто дваццаці герояў. Я ж назаву толькі некалькі. Яму сталі папулярныя вобразы Канстанціна Заслонава і Фелікса Дзяржынскага, генерала міліцыі і крымінальнага аўтарытэта, начальніка станцыі і рэвізора, снайпера і дырэктара рэстарана, ювеліра і танкіста, цара і барона, Д'артаньяна і Эзопа... А ў казках і апавесцях для малалетак, відаць, няма такой ролі, якую б ён не адолеў. Быў Львом і Катом, Веліканам і Багатыром, Дзедам Марозам і Кашчэем Бессмяротным...

Не паверыце, Леанід Улашчанка быў... пнём у спектаклі «Анчутна». Прыстаю да яго, каб прызнаўся, як іграў Пня. Ліха зарагатаў, а, уволю насмяяўшыся, звёў свае густыя бровы і сказаў:

— А ведаеш, Сцяпанавіч, свайго сядзячага Пня мне ўдалося ажывіць, удыхнуць у яго жыццё. Засядзеўся ён, мог струхлявець, рассыпацца. Але ж рухі, гуканне да вышні, умненне ўзняцца надаюць надзею Пню. Ён адчувае, што ажываюць яго карані, галіны і пачынаецца, аднаўляецца жыццё. Такое змаганне ўхваляе само неба. Дык вунь чаму

вучыць дзяцей-гледачоў стары Пень. Гэта мая натхнёная роля ў спектаклі!..

Яшчэ адну чалавечую якасць ухваляю ў вобразе Леаніда Улашчанкі — пастаянства і вярнасьць прафесіі. Галоўнае, па маралі артыста, знайсці сябе ў жыцці, а знайшоўшы, быць верным свайму Я. І калі звіў гняздзечка па сваім гусце, то не мітусіся як матылёк, не стракачы як страказа. У працоўнай кнізе Леаніда Улашчанкі — адзін запіс. Ён зроблены ў 1965 годзе, пасля заканчэння тэатральна-мастацкага інстытута. Кадравічкай Тэатра юнага гледача. Запіс кароткі — акцёр тэатра. Яго першыя гледачы ўжо даўно самі сталі дзядзі...

Я адпрацаваў у дзіцячым часопісе «Вясёлка» сорак два гады і добра ведаю, што значыць даражыць знойдзеным рабочым месцам, якое і ёсць менавіта тваё, адзінае, непаўторнае і акрыленае на кожны дзень. Гэткі ж шчасліўчык і тыгавец Леанід Аляксандравіч Улашчанка. Адчуваю: дужа багата хваляванняў, траўмаў і ўзлётаў, радасцей і пакут перанёс артыст. Усё гэта і ёсць яго душэўныя мускулы, яго Алімп і сонца над галавой. Ён вырас у Асобо, у Сына Беларусі. Падзякуем часу, што падарыў нам выдатнага сучасніка.

Леанід Улашчанка спазнаў у жыцці сапраўднае каханне. Яго сын Жэнька ад першага няўдалага шлюбу вельмі захацеў пазнаёміць тату са сваёй дзетсадаўскай выхавальніцай Наталляй Дзмітрыеўнай. Такая сустрэча аднойчы адбылася. Паміж артыстам і выхавальніцай праскочыла іскра высокіх пачуццяў.

— Жонку мне выбраў сын! — хваліўся Леанід Аляксандравіч.

Яны шмат гадоў пражылі ў шчаслівым шлюбе. Называлі адно аднаго ныйнакш як Наталлечка, Лёнечка. Для поўнага шчасця Улашчанкі займелі ўсё: дачку Варвару, унукаў, кватэру, машыну. Сваімі рукамі збудаваў дачу пад Мінскам. А над усімі радасцямі і клопатамі заўсёды віравала сапраўднае каханне. Яно ўзвышала іх, надавала сілы для пераадолення любых цяжкасцей, і яны верылі, што гэта — дар Божы.

Ды смяротная бяда падпільноўвала закаханых. Аднойчы Наталлі Дзмітрыеўне стала вельмі блага. Леанід завёз яе ў другую клінічную бальніцу сталіцы. Доктары аказаліся бездапаможныя перад хваробай... Рэквіем свайго кахання Леанід Аляксандравіч апісаў ва ўспамінах, якія нельга чытаць без хвалявання.

Дзед Лявон Улашчанка багаты на ўнукаў. У сына Жэні — Леў, Марыя, Кацярына, Паліна. У дачкі Варвары — Даніла, Сафія, Марыя, Лявон. Кожнаму дзед прыдумляў казкі. Ці то на сон смачны, ці то як паратунак ад слёз, ці то для азбукі душы. Дзецям падабаўся дамашні казачнік. Яны ўсё болей давяраліся яго аповедам, забываючы часам, што мудры дзед хітруе з імі.

А штуршком да таго, калі Леанід Аляксандравіч паверыў, што ён сапраўдны казачнік, быў адзін выпадак. Неяк пад Новы год дзед Лявон шапатнуў сваёй бабулі Наталлечцы: «Збірай дзятву і выдзі да ёлкі ў наш лясок. Я сустрэну вас там у вобразе Дзеда Мароза. Толькі ж не прагаварыся!» Прыводзіць бабуля ўнукаў да снежнай ёлкі, а яна ўжо апрапулася ў гірлянды, цацкі. На ёй вісяць цукеркі, апельсіны. А з-за зялёнага ўбору ёлкі выходзіць сам Дзед Мароз.

— О, колькі гасцей у мяне! — узрадаваўся лясны казачнік ды пачаў раздаваць падарункі, вадзіць карагод.

Раптам адзін з унукаў, старэйшы, безумоўна, вырашыў правесці Дзеда:

— А вы можаце, дзядулька, цуд які-небудзь утварыць? — Магу!.. Чаму ж не!..

Леанід Улашчанка, калі прыгадваў мне гэта, весела засмяўся, вочы яго ажно бліснулі расінкамі:

— Не паверыш, Сцяпанавіч, а было так. Калі мяне дзеці пачалі экзаменаваць, я тут жа выгукнуў на ўвесь лес: «Вецець!.. Ляці сюды, павітай маіх гасцей!..» Можаш верыць, можаш не верыць, але ў той жа міг зашумелі дрэвы, і да нашай ёлкі падляцеў ветрык-жэўжык. З ялінак, сасёнак, бярозак пачаў абтрасаць сняжынкі. Мае ўнукі ахнулі. А я паверыў тады, што мае казкі вартыя ўвагі не толькі ўнукаў, але і ўсіх дзяцей. Так я асмеліўся і абнародаваў свае казкі ўжо ў трох кніжках: «Як верабейка сябра шукаў», «Хто галоўны?», «Ножкі сараканожкі»...

Магу аўтарытэтна заявіць: Леанід Аляксандравіч Улашчанка — сапраўдны дзіцячы пісьменнік. Амаль усе яго казкі надрукаваны ў «Вясёлцы». Усе прайшлі праз маё, галоўнага рэдактара, сэрца, праз мае рукі. Мы заўсёды радаваліся наватарскім знаходкам Леаніда Улашчанкі. Ён піша павольна, бо строга да сюжэта, мовы. Такого творцу мы прынялі ў сваю рэдкалегію.

Леанід часам агучвае свае і вясёлкаўскія казкі па рэспубліканскім радыё. Тут ён — аўтар, акцёр, рэжысёр, сцэнарыст. Піша п'есы. Прыдумаў для дзяцей новы літаратурны жанр — «Амаль казка». Кіруе дзіцячай тэатральнай студыяй «Надзея».

Што тут сказаць? Таленавіты чалавек можа праяўляць свой талент у розных сферах, кірунках, прафесіях. А таленту, мудрасці і акрыленасці Леаніду Аляксандравічу не пазычаць. Яны — яго ўзнагарода лёсу!

Уладзімір ЛПСКІ

Зайграла дуда, гуляць пара

Чаго-чаго, а цяжасцей Антону Абрамовічу хапіла з маленства. Як і яго братам Івану і Аляксандру. Не кажучы пра сяспёр Ганну і Іаанну. Хто як сыр у масле адчувае сябе, не ведае, на які бок павярнуцца, каб лацвей было, а іх сям'і часцей пра акраец хлеба марылася. Ды і той потам даставаўся. Хай сабе і не за сахой, не за станком.

Бацька іх Іван Васільевіч паходзіў з беззямельнай шляхты. Але ні ў наймы не падаваўся, ні ў арэнду надзел не браў. Таленту не пазбаўлены, граў на некалькіх музычных інструментах. Багатыя памешчыкі ахвотна запрашалі яго даваць сваім дзецям урокі ігры на піяніна, фартэпіяна. Блага толькі тое, што часта даводзілася шукаць чарговы прытулак. Мала што змянілася, калі ажаніўся.

У жонкі ўзяў Настазію з роду Мацкевічаў. Так клікалі яе блізкія людзі. Для яго ж яна была Настассяй. Прыпыніліся ў нейкага памешчыка ў Віцебскім павеце. Прыкладна ў 1811 годзе ў іх нарадзіўся першынец, якога назвалі Антонам. Не паспеў ён падрасці, як падаліся на новае месца. Праз тры гады нарадзіўся Іван... Сям'я расла, трэба было думаць, як кожнага на ногі паставіць. Бачачы, што сыны цікавяцца музыкой, вырашыў, што добра будзе, калі пойдучы яго дарогай.

Сыноў падахвоціў да музыкі. Спачатку на вяселлях ці на розных вясковых святах разам з ім выступалі. А падрас Антон, першым на самастойны шлях выбіўся. Крыху пазней і з братам Іванам выступаў. Калі-нікалі ў хаўрус бралі Аляксандра.

Толькі хутка разышліся, разбегліся іх шляхі-дарогі. Праўда, Аляксандр, сёстры з бацькам і маці засталіся. Жылі тады ў Полацкім павеце. Антон жа з Іванам пайшлі на свой хлеб. Івана запрасіў да сябе памешчык Сіпайла з Невельскага павета. Антона — пан Лукомскі. Гэта ў Пскоўскай губерні, у Вялікалукскім павеце.

Радаваўся Антон, калі ў маёнтка завітваў нехта з тых, хто вучыўся ў Пецярбургу, Маскве ці Вільні. З цікавасцю слухаў іх аповеды пра тамашняе культурнае жыццё. Нікому не прызнаваўся, што даўно хоча трапіць у сталіцу. Разумеў аднак, што наўрад ці збудзецца калі-небудзь такая мара. Як жа ўзрадаваўся, калі аднойчы нехта з гасцей, ён прыехаў з Пецярбурга, прапанаваў стаць хатнім настаўнікам музыкі яго дзяцей.

Як некалі і бацька, працаваў у некалькіх сем'ях. Падрасталі дзеці ў аднаго гаспадара — пераходзіў да іншага. Карыстаўся попытам, бо распрацаваў уласную метадку выкладання музыкі.

Пазнаёміўся з выхадцамі з Віцебшчыны, Пскоўшчыны і нават з Польшчы. Зблізіўся з Янам Баршчэўскім, Рамуальдам Падбярэзскім. Часам задумваўся, да каго больш цягне. У Падбярэзскім бачыў чалавека, блізкага сабе па ўзросце. Да Баршчэўскага найбольш вабіла тое, што зямляк, як і магчымасць пачытаць сёе-тое з напісанага ім. У асноўным гэта былі польскамоўныя творы. Але аказалася ж, што ў яго ёсць і вершы на беларускай мове. Шчыра прызнаўся:

— Не ведаў, што і па-мужыцку піша.

— Чаму па-мужыцку? — здзіўіўся Ян. — Па-наскаму, па-свойму, — і прапанаваў: — Будзеш слухаць?

Не чакаючы згоды, пачаў чытаць. Гэта быў верш «Дзеванька». Калі ён прагучаў, Антон запяўкаў у далоні:

— Здрава! Малойца! — падышоў і моцна, па-мужыцку абняў сябра.

Пасля яны, як заўсёды, яшчэ доўга гаварылі. Баршчэўскі і іншыя свае вершы

Антон Абрамовіч.

чытаў яму. Антон слухаў іх і быццам не чуў. Ужо напісаўшы некалькі музычных твораў, разумеў, што «Дзеванька» так і просіцца на музыку. Але пра гэта не сказаў. Хай напісаная песня стане сюрпрызам.

Вярнуўшыся дамоў, стаў рабіць першыя накіды. Прабег колькі разоў па клавішах фартэпіяна і... Меркаваў, што ўсё атрымаецца лёгка і хутка. Блізкасць верша да фальклору паслужыць добрую справу. Аднак у мелодыі, якую ствараў, угадваліся знаёмыя матывы. Асабліва не расчараваўся. Падобнае бывала з ім неаднойчы. Ведаў: пройдзе колькі часу, і тое, над чым шмат біўся, народзіцца як бы само сабой.

Паклаў на музыку і верш Баршчэўскага «Гарэліца». У ім паэт выступае супраць п'янства. Але спачатку апрацоўваў фальклор. Гэтаму спрыяла культурная атмасфера, што склалася ў Пецярбургу ў асяродку ўраджэнцаў Беларусі. Аб'ядноўвала іх разуменне таго, што ёсць такі край, ёсць такая мова.

Абрадаваў дзявяты том часопіса «Маяк». Разгарнуўшы яго, убачыў артыкул Іосіфа Цітовіча «Словы два пра мову і пісьменства Белай Русі». Аўтар быў высокай думкі аб беларускай мове. Адзначаў яе «гнуткасць і паслухмянасць». У якасці прыкладу прыводзіў верш «Чалом, чалом, ацец, татулька». Абрамовічу падумалася: «Гэта ж акурат, як і «Дзеванька». Радасна ўсміхнуўся: «Не памыліўся, кладучы гэты верш на музыку! Каб жа толькі хутчэй надрукаваць!»

Якраз і нагода з'явілася. Рамуальд Падбярэзскі папрасіў даць што-небудзь у «Rocznik Literacki». Ахвотна прапанаваў песні «Дзеванька» і «Гарэліца». Пры ім і выканаў іх. Песні Падбярэзскаму спадабаліся. Дагэтуль праслухоўваў і іншыя яго творы. Ужо ведаў, што ён даўно любіць народную беларускую музыку. Хоча паводле матываў фальклору ствараць нешта накшталт музычнай паэмы. Падтрымаў яго жаданне:

— Гэта, браце, якраз тое, што і трэба сёння. Ведаеш, — працягваў даверліва, — я і сам над гэтым неаднойчы задумваўся. Не здзіўляйся... Маўляў, што з Падбярэзскім сталася. Ці не музыку пісаць збіраецца? Я пра іншае, — гаварыў хутка, захоплена: — Бадай, заўважаў, што ў паэзіі нацыянальнае выяўляецца прасцей, чым у той жа музыцы. Узяць хоць бы вершы Яна Баршчэўскага. Ды не толькі «Дзеваньку» і «Гарэліцу». На якой бы мове яны ні пісаліся — па духу беларускія. З музыкай складаней. Па той прычыне, што на сёння беларускай прафесійнай музыкі, па сутнасці, няма. Робяцца толькі першыя захады. За справу бяруцца гэтакія ж апантанія, як ты...

Спахпіўся, што маналог атрымаўся:

— Прабач, можа, зашмат кажу. Толькі ты, калі ласка, падрабязней раскажы

мне пра сваю будучую паэму. Да таго яшчэ, як напішацца.

— А навошта?

— Сам хутка даведаешся!

Навошта, даведаўся ў 1844 годзе. У прадмове да першага тома «Шляхціца Завальні, альбо Беларусь у фантастычных апавяданнях» Рамуальд Падбярэзскі пісаў пра сябра: «Ідэя беларускіх паэтаў адносна праяўлення народнасці ў мастацтве пачынае праяўляцца і ў музыцы. Так, вядомы ў сталіцы музычным талентам п. Антон Абрамовіч падхапіў думку, кінутую намі ў першым томе «Рочніка Літэрацкага», і ад некалькіх беларускіх мелодый, пакладзеных на ноты, перайшоў да задумы стварэння музычнай паэмы ў духу народных песень на тэму «Беларускае вяселле».

Гаварыў і пра тое, што ўяўляе сабой твор: «Усе абрадавыя часткі гэтага акта маюць там сваё музычнае тлумачэнне, а над усім лунае чулівая, летуценная думка — то сумная, то вясёлая наперамену — як душа нарачонай, што расчулена цяперашняй хвілінай і марыць аб няпэўнай будучыні, — думка, якая для музыкі-паэта складае поўнай прывабнасці тэму». Запрашаў чытачоў абавязкова пазнаёміцца з напісаным Антонам Іванавічам: «Урыўкі, якія мы чулі, захапілі нас, таксама як і ўсіх слухачоў, землякоў кампазітара, якія найлепш маглі меркаваць аб праўдзівасці народных мелодый». Абяцаў: «Гэтая кампазіцыя, якую на гэты раз не можам назваць інакш як паэмай, будзе змешчана ў трэцім томе «Рочніка Літэрацкага» на 1845 год».

Сваё слова стрымаў. Праўда, згаданы нумар альманаха з'явіўся годам пазней. Не толькі апублікаваў ноты «Беларускае вяселля». Напісаў і артыкул «П. Антон Абрамовіч, музыка». Публікацыям спадарожнічаў яго партрэт. Падбярэзскі паведамляў, што Антон Іваавіч — «вядомы публіцы сваімі музычнымі кампазіцыямі, а многім сем'ям — пільнай і грунтоўнай метадкай выкладання фартэпіянай ігры».

У «Беларускім вяселлі»

праўдзіва перададзена адметнасць гэтага даўняга нацыянальнага абраду. Кожны момант яго — тое, што ніколі не забываецца: «Сватанне», «Дзявочы вечар», «Прыезд у царкву», «Хор у царкве», «Бласлаўленне», «Крутуха»... Праз музыку ўсё ажывае. А калі «Кругавая», то ўжо з цяжасцю сябе стрымліваеш. Так і хочацца кінуцца ў скокі.

Адзначалася, як цёпла і прыхільна сустрэла сталічная публіка «канцэртнае выкананне кампазіцыі Абрамовіча на тэму рускай народнай песні «Ты не паверыш, як ты мне любя»». Гаварылася і пра тое, што ён збіраецца абагульніць свой педагогічны вопыт у дапаможніку «Школа для фартэпіяна».

Антон Іванавіч апанаваў цудоўны настрой. Адклаў часопіс з «Беларускім вяселлем» убок. Прысеў каля фартэпіяна, крануўся пальцамі яго клавіш. Іграў захоплена, палонены гукамі, так добра знаёмымі яму. Але, што здзіўна, яны гучалі як упершыню!

Пайграўшы ўступ, перанёсся ў сваё маленства. Жыў імгненнем, калі наваколле замерла ў прадчуванні вяселля. Цішыня... І раптам пачуліся слабыя-слабыя гукі. Гэта нагадала аб сабе дуда. Спачатку асырожна, баючыся парушыць спакой. А пасля ўсё смялей, гучней. І вось ужо пачуўся прызыўны покліч яе. Зацокалі конскія капыты.

Адчуванне такое, што і не толькі музыка гучыць. Бачыш, як самі коні мчацца. А над дугамі ў іх — званочкі... Непаўторнае, маляўнічае відовішча. Чым больш услухоўваешся ў мелодыю, тым выразней усё гэта паўстае перад вачыма.

У «Беларускім вяселлі» праўдзіва перададзена адметнасць гэтага даўняга нацыянальнага абраду. Кожны момант яго — тое, што ніколі не забываецца: «Сватанне», «Дзявочы вечар», «Прыезд у царкву», «Хор у царкве», «Бласлаўленне», «Крутуха»... Праз музыку ўсё ажывае. А калі «Кругавая», то ўжо з цяжасцю сябе стрымліваеш. Так і хочацца кінуцца ў скокі.

Дзякуючы «Беларускаму вяселлю» прыйшло да Антона Абрамовіча не толькі прызнанне — з'явілася і ўпэўненасць у сабе. Як ніколі, працавалася плённа і ў ахвоту. Колькасць твораў, напісаных ім, паступова набліжалася да 50. Хацелася працаваць і працаваць. Прасцей стала, калі пасяліўся ў доме генерал-лейтэнанта Крывапішына. Яму адвялі асобны пакой. Па сутнасці, сам сабе гаспадар. Збіраўся з думкамі, рабіў накіды, каб пазней прайграць напісанае. І гэтым разам, захапіўшыся, не адразу заўважыў, што ў пакоі пацімнела.

Маланкі без перадыху паласавалі неба. Іх вострыя, вогненныя стрэлы-пісягі гатовы былі пакрышыць яго прастору на кавалкі. Бурклівы, як стары, якога нечакана патрывожылі, высока-высока ў паднябессі варочаўся незадаволены грым. Яму, відаць, хацелася спакою. Таму, адазваўшыся колькі разоў, паціху замоўк. Ды нечакана перадумаў. І з нейкай нянавісцю пачаў пасылаць праклёны на зямлю і на людзей. Як з вядра, паліў дождж. Залева стаяла сцяной, за якой хаваліся суседнія будынкі. А патока вяды безупынку шугалі па шыбах.

Антон Іванавіч з захапленнем назіраў за гэтым буйствам стихіі. Нават не зачыніў фортку. Пырскі вяды траплялі на твар, казытліва сцякалі па ім. Дыхалася лёгка-лёгка.

Дождж гэтак нечакана як пачаўся, так і сціх. Як і не было. Адзін гром працягваў буркатаць, не жадаючы супакойвацца. Але сонца, не зважаючы на яго, вызірнула з-за хмар. Паслала свае шчодрыя промні. Па шыбах сцякалі апошнія раўчкі, слабеючы з кожным імгненнем. Хвіліна-другая — і на іх засталіся толькі асобныя вялікія кроплі. На вачах яны распаўзаліся і хуценька выцякалі.

Антон Іванавіч не тое што падумаў, а неяк асацыятыўна адчуў: ці не гэтак і ў чалавечым жыцці надараецца? Пачуцці, страсці, дзейнасць дасягаюць свайго апагею. Чалавек, часта незаўважна для сябе, аказваецца на вышыні таго, да чаго імкнуўся, не паспеўшы яшчэ як след разабрацца ў самім сабе. Высветліць, наколькі ўсё дасягнутае значнае, вартае. А ўжо нечакана мусіць змірыцца з немінучасцю страт. Гэта калі жыве, а пасля смерці?

Падумалася Антону Іванавічу: «Ці не станеца і пасля мяне так, як з імі? Былі і няма іх... Пішу музыку, а потым...» Ад гэтай думкі здрыгануўся, сілячыся адпрэчыць яе. Не, не можа таго быць, каб усё прайшло марна. Каб нічога не засталася. Усеўся за фартэпіяна. Крануўся клавіш...

Музыка Антона Абрамовіча маўчала сто гадоў. Толькі ў 1983-м адбыўся канцэрт з яго твораў. У праграме — найлепшыя. Сярод іх — «Поры года» і «Беларускае вяселле», вяршыні яго творчасці. Пасля былі іншыя канцэрты. Яны сталі данінай памяці і ўдзячнасцю таму, хто першы ў нашай музыцы напісаў творы, у аснове якіх беларускія народныя песні і танцы. Пра яго адыход у вечнасць звычайна сцвярджаецца так: не раней чым 1854 года. Ці: пасля 1854-га.

Тарас ЛЯВОНЕНКА

Зярнятка да зярнятка

У Заходняй Беларусі, нягледзячы на паланізацыю, працавала шмат дастойных асоб, якія клапаціліся аб адраджэнні. У шэрагу іх і грамадска-культурны дзеяч, педагог Сяргей Паўловіч, які нарадзіўся 13 верасня (па новым стылі 25) 1875 года ў вёсцы Осаўцы Кобрынскага павета (цяпер Драгічынскі раён) у сям’і святара.

Гэта паўплывала на выбар ім жыццёвага шляху. Спачатку скончыў праваслаўную семінарыю ў Вільні, пасля — Кіеўскую духоўную акадэмію. Абараніўшы дысертацыю, атрымаў навуковую ступень кандыдата багаслоўя. Шмат дзе працаваў, але заявіў аб сабе ў 1925—1928 гадах настаўнікам, а потым дырэктарам Віленскай беларускай гімназіі. Гэтая навучальная ўстанова шмат рабіла па выхаванні ў вучняў патрыятычных пачуццяў, валоданні беларускай мовай. Такім зместам была напоўнена і праца Сяргея Канстанцінавіча. Была ў ёй і свая адметнасць: гэтыя высакародныя мэты ён увасабляў праз хрысціянскія ісціны.

Пачаў з падручніка «Свяшчэнная гісторыя Старога Завету», чым выклікаў незадаволенасць польскіх улад. Прычына ў тым, што асноўны змест Святога Пісання выкладаўся па-беларуску. Вось чаму «Свяшчэнная гісторыя Новага Завету» цалкам з’явілася толькі ў 1936 годзе, праз дзесяць гадоў пасля выхаду першай часткі. Падручнік жа «Першая навука Закона Богага» адметны тым, што ў ім упершыню пададзены па-беларуску жыцці беларускіх святых, апісаны чудатворныя іконы. Расказаў Сяргей Паўловіч і пра гісторыю праваслаўнай царквы на Беларусі. Змясціў пераклады Свяшчэннага Пісання свайго аўтарства. Сам жа патлумачыў і асноўныя палажэнні праваслаўнай веры.

Сяргей Канстанцінавіч з’яўляўся рэдактарам-выдаўцом царкоўнага і культурна-асветнага часопіса для дзяцей «Снапок». Хоць жыццё яго было і нядоўгім — выходзіў «Снапок» з мая 1937 да верасня 1939 года, — зроблена шмат. Часопіс абуджаў нацыянальную свядомасць чытачоў, пашыраў іх круггляд праз далучэнне да найлепшых набыткаў нацыянальнай і сусветнай культуры. Але сваё, беларускае,

было на першым плане. Гэта асабліва важна, бо ўлады Польшчы актыўна і настойліва працягвалі праводзіць паланізацыю.

У «Снапку» публікаваліся вершы Алеся Дубровіча, Міхася Васілька, Міхася Машары, Ніны Тарас... Былі змешчаны амаль усе вершы Максіма Танка, напісаныя ў Заходняй Беларусі. Перадрукоўваліся вершы, урывкі з паэм Максіма Багдановіча, Канстанцыі Буйло, Янкі Журбы, Якуба Коласа, Янкі Купалы, Альберта Паўловіча, узятыя з іх кніг, а таксама з савецкай перыядыкі. Уяўленне аб вусна-паэтычнай творчасці давалі беларускія народныя казкі, песні, прыказкі, загадкі. Знаходзілася месца і гістарычнай праблематыцы. Так, Рыгор Шырма расказаў пра звычаі беларусаў і іх песні, знаёміў з календарна-земляробчымі святамі. Пазнавальнымі былі ў часопісе нарысы пра Еўфрасінню Полацкую, пра першых асветнікаў Кірылу і Мяфодзія, а таксама пра археалагічныя помнікі.

З’яўляючыся актыўным дзеячам Таварыства беларускай школы, Сяргей Паўловіч разам з Рыгорам Шырмам і Феліксам Стацкевічам удзельнічаў у выданні штомесячнага культурна-грамадскага і літаратурнага часопіса «Беларусі летапіс», які выходзіў больш працяглы час — з мая 1933 года да верасня 1939-га. Гэтае выданне таксама зрабіла шмат дзеля нацыянальнага абуджэння, для таго, каб тыя, хто пакуль яшчэ не вызначыўся ў сваіх поглядах, упэўніліся, як неабходна беларусам, кажучы словамі Янкі Купалы, «людзьмі звацца». Гэта было важна, калі ўлічыць, што наступ улад на беларускасць працягваўся і праз далейшае закрыццё беларускамоўных школ.

Пачатак гэтаму быў пакладзены ў канцы 20-х гадоў мінулага стагоддзя, а да 1934 года іх засталася

толькі 16. Закрываліся і беларускія настаўніцкія семінарыі, гімназіі. Тым, што працавалі, не ставала навучальнай і метадычнай літаратуры. Шанцавала выкладчыкам, у якіх захавалася выдадзенае раней. Яны па-ранейшаму карысталіся яго падручнікам «Пішы самадзейна. Развіццё навыку самастойнага пісьма

Паасобнік для беларускай школы і самавукаў. Ч. 1; першы год навучання (пасля азбукі)» і «Метадычнымі ўвагамі да паасобніка “Пішы самадзейна”».

Калі ж прасочваць гісторыю беларускіх буквароў, то, несумненна, у гэтым шэрагу дастойнае месца зойме і напісаны Сяргеем Канстанцінавічам. «Першае зярнятка» — так сімвалічна назваў яго. Сапраўды, гэта своеасаблівае зерне, якое руплівец кідаў у беларускую глебу з упэўненасцю, што яно дасць дружныя ўсходы ў дзіцячых душах.

Важны і наступны момант. І сёння знаходзяцца тыя, хто мяркуе, што ў правапісе неабходна адмовіцца ад кірыліцы і перайсці на лацінку. Яшчэ польскія ўлады патрабавалі, каб у беларускіх і польска-беларускіх школах карысталіся лацінскай азбукай. Сяргей Паўловіч рашуча выступаў супраць гэтага. Толькі аднойчы ўсё ж пайшоў

на кампраміс. Другое выданне «Першых зярнят» у 1936 годзе з’явілася лацінкай пад назвай «Zasieuki». Аднак такі яго крок нічога не даў. Улады разумелі, што ад гэтага папулярнасць букvara не зменшыцца, таму наклад яго канфіскавалі.

Сяргей Паўловіч стараўся быць убаку ад палітычнага жыцця, ні ў адну з партый, што былі ў Заходняй Беларусі, не ўступаў. Ды ўсё адно двойчы трапляў у Лукішкі, каралі за нацыянальную дзейнасць. Знаходжанне за кратамі, як і напружаная дзейнасць, не прайшлі бяспледна. Хворы на сэрца, памёр 16 верасня 1940 года.

Ігар ЛЯМЕШКА

Неабдымныя абсягі «Наддзвіння»

Полацкае літаратурнае аб’яднанне «Наддзвінне» было створана ў 1926 годзе. Узнікла як філіял рэспубліканскага аб’яднання «Маладняк» у 1925-м, а праз год стала самастойным і доўгі час існавала пры рэдакцыі раённай газеты (сённяшні «Полацкі веснік»).

У свой час удзельнікамі творчай суполкі былі вядомыя літаратары: Алесь Дудар, Алесь Звонак, Ян Скрыган, Эдуард Самуйлёнак, Пятрусь Броўка, Тарас Хадкевіч, Генадзь Бураўкін, Алесь Савіцкі, Валянцін Лукша, Іван Стадольнік, Валянціна Аколава, Пятро Васючэнка, Навум Гальпяровіч, Мікалай Балдоўскі... У 1994 годзе літаратурнаму аб’яднанню нададзена званне «народнае».

Юбілейная вечарына, якая ладзілася ў Полацкім раённым цэнтры рамёстваў і нацыянальных культур, была перапынена хвілінай маўчання ў памяць «наддзвінцаў», якія пайшлі за апошні год з жыцця: Аркадзя Ефішэнкі, Алы Івановай, Алены Яронькі, Германа Палынскага, Мікалая Балдоўскага і Віктара Карасёва.

Вядучая Іна Квашніна распавяла, якім багатым на творчыя дасягненні быў перыяд у гісторыі літаб’яднання, калі яго, пачынаючы з 2006 года, на працягу 10 гадоў узначальваў член Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Балдоўскі. Ubачылі свет 12 калектыўных зборнікаў і не адзін дзясятка кніг. У апошнія гады Мікалай Якаўлевіч з’яўляўся ганаровым кіраўніком «Наддзвіння».

У лістападзе мінулага года пайшоў з жыцця Віктар Карасёў — настаўнік, краязнавец, пісьменнік, аўтар 10 кніг, лаўрэат літаратурных прэмій. Наддзвінцы ўдзячны яму за кнігу «Наддзвінне: ад пачатку да сёння», у якой ён прасачыў гісторыю аб’яднання да 2012 года. У хуткім часе павінна адбыцца прэзентацыя апошняй яго кнігі «Раскажу, што памятаю».

Адзін з вядомых творцаў, хто пачынаў літаратурны шлях у «Наддзвінні», і сёння не парывае сувязі з аб’яднаннем, — тэлеведучы, радыёжурналіст, член СПБ Навум Гальпяровіч. Ён даслаў відэавіншаванне калегам па пярэ.

Былая наддзвінка Надзея Салодкая — лаўрэат абласной літаратурнай прэміі імя Уладзіміра Караткевіча і лаўрэат абласной літаратурнай прэміі імя Петруся Броўкі — актыўная ў суполцы. Яна не змагла прысутнічаць на імпрэзе, але перадала ў фонд літаб’яднання стос кніг.

«Наддзвінне» — калектыў, які захоўвае найлепшыя літаратурныя традыцыі Полаччыны, шукае новыя формы і метады работы. Сёння ў суполцы 27 удзельнікаў. Сярод іх — члены СПБ Галіна Загурская, Пётр Буганаў і Ірына Багданава, член Саюза пісьменнікаў Расіі Анатоль Бясперстых. А Анатоль Бясперстых, Ірына Багданава і Пётр Буганаў з’яўляюцца членамі Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы Расіі і Беларусі.

Прывітальны адрас калектыву народнага літаратурнага аб’яднання «Наддзвінне» даслала старшыня праўлення Віцебскага аддзялення СПБ Тамара Краснова-Гусачэнка.

Галіне Загурскай, Пятру Буганаву, Ірыне Багданавай і кіраўніку аб’яднання Валянціне Сопікавай былі ўручаны ганаровыя граматы СПБ за прапаганду беларускай літаратуры і ў сувязі з 95-годдзем «Наддзвіння».

Сярод членаў аб’яднання многа лаўрэатаў літаратурных прэмій: Галіна Загурская — абласной літаратурнай прэміі імя Уладзіміра Караткевіча і абласной літаратурнай прэміі імя Петруся Броўкі; Віктар Карасёў і Ірына Багданава — абласной літаратурнай прэміі імя Петруся Броўкі.

Полацкія творцы актыўна ўдзельнічаюць у міжнародных, рэспубліканскіх і абласных літаратурных конкурсах. Станавіліся пераможцамі, прызёрамі і фіналістамі Яна Гільмуліна, Ігар Пятровіч, Дар’я Прохарава, Любоў Міхайлава, Таццяна Ляўковіч, Пётр Буганаў, Анатоль Бясперстых, Валянціна Сопікава, Ала Швайко, Антаніна Піваварчык, Віталь Шалаеў, Уладзімір Куц, Уладзімір Тачыла і іншыя.

З 2019 года аб’яднанне рэалізоўвае праект «“Суладдзе”: выхаванне паэзіяў», мэта якога — садзейнічанне ўстановам адукацыі Полаччыны ў выхаванні гарманічнай асобы навучэнцаў праз паэзію, далучэнне падростаючага пакалення да свету культуры і развіццё мастацкага густу. Прынамсі, дзіцячая пісьменніца Ірына Багданава падчас сустрэч з маленькімі чытачамі падарыла бібліятэкам, школам каля тысячы сваіх кніг. А нядаўна яе прызналі «Найлепшым пісьменнікам Віцебскага абласнога аддзялення СПБ за 2021 год».

Пяты год «Наддзвінне» ажыццяўляе праект «Маладыя галасы, або Шукаем таленты». Амаль штогод аб’яднанне праводзіць адкрытыя літаратурныя спаборніцтвы сярод школьнікаў і моладзі. Летась адбыўся конкурс «Беларусь мая, ясная зорка».

Самыя цесныя сувязі на працягу многіх гадоў падтрымліваюць члены аб’яднання з раённай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмай. «Наддзвінцы» ахвотна адгукаюцца на запрашэнні выступіць перад чытачамі, паўдзельнічаць у розных праектах. Гэта адзначыла ў сваім выступленні-віншаванні загадчыца аддзела абслугоўвання Цэнтральнай раённай бібліятэкі імя Ф. Скарыны Вольга Куцына. Яе падтрымала Аксана Бубала, загадчыца бібліятэкі-філіяла № 9 імя Алеся Савіцкага. Пісьменнік Алесь Савіцкі ўзнавіў «Наддзвінне» ў пасляваенныя гады. У Полацку заснавана літаратурная прэмія яго імя.

Сябруюць «наддзвінцы» і з суседзямі — калектывам Музея беларускага кнігадрукавання, бо робяць адну справу — служаць Яе Вялікасці кнізе. Пра ўзаемавыгаднае супрацоўніцтва і расказала загадчыца гэтай установы Славана Гаўрылава.

Жаданыя госці члены «Наддзвіння» і ў іншых установах культуры і асветы Полацка, Наваполацка і Полацкага раёна. Прадстаўнікі многіх з іх шчыра віншавалі «наддзвінцаў» са святам.

Валянціна СОПІКАВА, кіраўнік народнага літаратурнага аб’яднання «Наддзвінне»

Простыя рэчы У пошуках ідэальнага... кубка

Настаўніца англійскай мовы і стваральніца школьнага музея Уладзіслава Сыракомлі ў вёсцы Смольгава ў Любанскім раёне, што на Міншчыне, пісьменніца Надзея Скрыпнік мае вялікую калекцыю кубкаў з розных куткоў свету. Сёння яна распавядае карэспандэнту «ЛіМа», з чаго ўзнікла яе захапленне.

— Надзея, што цябе натхніла пачаць збіраць калекцыю? Мусіць, калекцыяніраванне кубкаў звязана з любоўю да падарожжаў?

— Люблю прыгожыя рэчы, за якімі — гісторыя. У свой час, а гэта быў 2006 год, стаяла ў краме горада Брашава, што ў Румыніі, і вырашала, якую рэч набыць: талерку на сцяну або кубак для гарбаты. Вырашыла, што больш падабаецца апошняе.

Пасля яшчэ гадоў дзесяць не была заўзятым калекцыянерам, а вось далей... Зараз у калекцыю ўваходзіць 375 кубкаў з 43 краін. Часта іх дораць, хаця, не заўсёды яны адпавядаюць пэўным параметрам. На кубку павінна быць пазначана назва краіны або горада, адкуль ён «прыехаў» — гэта абавязковае патрабаванне.

— Значыць, табе не важна самой набыць кубак у пэўным горадзе? Сябры таксама прывозяць з тых месцаў, якія, магчыма, ты ніколі не наведаеш?

— Абсалютна не важна. Дзіўна, я магу забыць, чым учора частавалася, але памятаю, адкуль у мяне той ці іншы кубак. Ёсць падарункі ад людзей, якія ўжо ў лепшым свеце, а я магу выпіць гарбаты з кубка і ўспомніць іх.

— Гарадоў у свеце больш ад двух мільёнаў, каля 200 краін. Ты імкнешся пабываць паўсюль?

— У мяне няма мэты наведаць вялікую колькасць краін — важна прывезці з падарожжаў кавалак прыгажосці і ўспамін. Але пэўныя мэты ўсё ж такі стаюць:

Надзея Скрыпнік.

гэтым годзе я намагалася папоўніць мой «збор» да 366 кубкаў (можа, калі-небудзь захацу пражыць вісакосны год з новым на кожны дзень). Цяпер мая мэта — прыгожая лічба 500.

— 3 якога самага далёкага горада, які ты наведала, маеш кубак?

— Пэўна, самы далёкі — Куба. Кубак набыла за грошы. Так, кожны чалавек, які хоча займацца калекцыяніраваннем, павінен быць гатовы траціць сродкі.

— Калекцыя мае не толькі дэкаратыўнае прызначэнне — утылітарнае таксама? Дзе ты яе захоўваеш?

— Я фанат пасядзець з сябрамі за кубачкам гарбаты і чым-небудзь салодкім. Безумоўна, у маіх гасцей ёсць цудоўная магчымасць выбраць любы кубак. Для іх гэта той яшчэ квест, бо я шмат разоў бачыла разгубленасць і нерашучасць. Але разам мы цудоўна спраўляемся. Вялікай папулярнасцю карыстаецца кубак-цюльпан з Галандыі, а закаханыя, якія ў мяне гасцюць, звычайна нераўнадудныя да парнага кубка з Парыжа.

Мне часта задаюць пытанне, дзе захоўваюцца кубкі. Адказ — усюды.

— Можна, згадаеш незвычайную гісторыю, звязаную з якім-небудзь кубкам?

— Іх шмат. Я нават выкладваю відэа ў «Інстаграм» з такімі гісторыямі. Кубак з Іерусаліма спрабаваў «прыехаць» да мяне ажно два разы. Першы раз яго чамусьці не прпусціла ізраільская мытня і вярнула майму сябру. Але ён вырашыў біцца з бюракратамі да апошняга і зноў адправіў кубак у падарожжа. На гэты раз яму не пашчасціла на беларускай граніцы, дзе чамусьці вырашылі, што кубак каштуе вялікіх грошай. Мне давалося заплаціць неамальскую пошліну, каб выкупіць падарунак.

У Вільні я вельмі хацела паглядзець Вострую Брамму, але яе не было на нашым турыстычным маршруце.

Я ўцякла ад экскурсавода і групы і прыйшла ў капліцу. Там адбывалася незвычайнае: перад вобразам Маці Божай Вастрабрамскай стаялі два чалавекі вельмі сталага ўросту, бралі шлюб. Было вельмі светла, чыста, спакойна... Я пакінула капліцу і адразу ж набыла кубак з выявай гэтай знакамітай іконы. Ішла з ім па незнаёмым горадзе, думала і... сустрэлася са сваёй ж групай.

У майё калекцыі ёсць кубкі, якія не хочацца браць у рукі, і я не жартую. З грузінскага горада Горы прывезлі мне ў падарунак кубак з выявай Іосіфа Сталіна. Яго я хаваю, каб не трапляўся на вочы часта.

На маленькім кубку (ён у вышыню ўсяго 5 сантыметраў) з Гамбурга — інструкцыя па вязанні шасці марскіх вузлоў. Самы маленькі мой кубак — усяго два сантыметры. Самы вялікі — літровы крышталёвы кубак з расійскага Гусь-Хрустальнага. Самы першы — са знакамітага замка Бран (так называецца замак Графа Дракулы).

Фрагмент калекцыі.

Самае неверагоднае і крыху смешнае — я пакуль што не набыла ідэальнага кубка для штодзённай гарбаты. Ведаю, як ён павінен выглядаць, але яшчэ нідзе не сустракала такога. Мая мара — кубак з Ватыкана.

Таша ШПАКОЎСКАЯ
Фота з архіва Надзеі Скрыпнік

зваротная сувязь

Снежныя зімы

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачаў літаратурна-мастацкіх і пазнавальных праектаў.

У нядзелю і чацвер увазе слухачоў — праект пісьменніка Навума Гальпяровіча «Развагі пра літаратуру». У рамках блока ранішніх праграм «У рытме дня» з пачатку студзеня выходзяць праекты «Адным штрыхом» з вершамі і мініяцюрамі беларускіх аўтараў, а таксама «Ранішні серыял» са старонкамі твора Яна Баршчэўскага «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях».

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе працяг рамана Фёдора Дастаеўскага «Злачынства і пакаранне». У «Радыёбібліятэцы» — твор Івана Шамякіна «Шлюбная ноч». У вячэрнім эфіры выхадных слухачоў чакаюць апавяданні беларускіх і замежных аўтараў у праекце «Літаратурныя гісторыі». Для аматараў паэзіі праграма «Прачутым радком» прапануе вершы Міхася Башлакова.

Змест перадачы «Радыётэатр плюс» у суботу і нядзелю складуць дзве часткі радыёверсіі спектакля Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа «Снежныя зімы» паводле рамана Івана Шамякіна.

Юным прыхільнікам мастацкага вяшчання канал «Культура» прапануе ў выхадныя праект «Дзіцячы радыётэатр» — пастаноўкі з фондаў радыё. Чытанні ладзяцца па буднях у межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Штовечар у 21.00 для маленькіх выходзіць «Вячэрняя казка».

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

У нядзелю і сераду на «Культуры» выходзіць радыёверсія тэлеперадачы Навума Гальпяровіча «Суразмоўцы». Гэтым разам — гутарка з кандыдатам філалагічных навук Аленай Васілевіч.

19 студзеня — у публічную бібліятэку № 1 імя Л. М. Талстога (вул. Маскоўская, 18) на творчую сустрэчу з Уладзімірам Мазго (14.30).

19 студзеня — у дзіцячую бібліятэку № 15 (вул. Слабадская, 27) на пасяджэнне студыі юных літаратараў «Малінаўскія галасы» (16.00).

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

18 студзеня — у публічную бібліятэку № 21 (вул. Слабадская, 63) на творчую сустрэчу з Міхасём Пазняковым «Мой родны край у вершах і прозе» (14.30).

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@vziazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарава, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.vziazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснікі галоўнага рэдактара — 319-79-85, 224-66-74
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98

аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падлісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

15 студзеня — 95 гадоў з дня нараджэння Галіны Васілеўскай (1927—2017), празаіка.

15 студзеня — 70 гадоў з дня нараджэння Мікалая Дубровы (1952—2017), жывапісца, акварэліста.

16 студзеня — 75 гадоў з дня нараджэння (1947) Леаніда Захлеўнага, кампазітара, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР, народнага артыста Беларусі.

17 студзеня — 105 гадоў з дня нараджэння Антона Бархаткова (1917—2001), жывапісца, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

18 студзеня — 145 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Гардзіна (Благанравава) (1877—1965), расійскага кінарэжысёра, акцёра, сцэнарыста, народнага артыста СССР, аднаго з пачынальнікаў беларускага кіно.

18 студзеня — 85 гадоў з дня нараджэння (1937) Нэлі Караткевіч, актрысы, заслужанай артысткі БССР.

19 студзеня — 220 гадоў з дня нараджэння Іпаліта Клімашэўскага (1802—1874), пісьменніка, педагога, бібліятэкара.

19 студзеня — 100 гадоў з дня нараджэння Паўла Копанева (1922—2000), мовазнаўца.

19 студзеня — 60 гадоў з дня нараджэння (1962) Галіны Хінко-Янушкевіч, графіка.

20 студзеня — 130 гадоў з дня нараджэння Браніслава Тарашкевіча (1892—1938), грамадска-палітычнага дзеяча, мовазнаўца, публіцыста, перакладчыка, літаратуразнаўца.

20 студзеня — 130 гадоў з дня нараджэння Рыгора Шырмы (1892—1978), харавага дырыжора, фалькларыста, музычнага і грамадскага дзеяча, публіцыста, народнага артыста БССР, народнага артыста СССР.

20 студзеня — 100 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Карпава (1922—1998), кінарэжысёра, акцёра, сцэнарыста, заслужанага дзеяча мастацтваў Казахскай ССР, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

21 студзеня — 115 гадоў з дня нараджэння Міколы Садковіча (1907—1968), беларускага і расійскага кінарэжысёра, кіндраматурга, празаіка, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

Календар падрыхтаваны БДАМЛМ

Выходзіць з 1932 года

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі

ISSN 0024-4686

